

Vzorný kostelník.

Poučení pro nižší sluhy katol. kostelů,

zvláště

pro kostelníky a ministranty.

Dle obřadních knih a církevních předpisů sestavil

JAN VOLF,

katecheta v Klatovech.

Schváleno vynesemím výsoce důstojné biskupské konsistoře
v Českých Budějovicích ze dne 30. května 1904 čís. 4149.

Čistý výtěžek věnován bude fondu pro stavbu kathedrály v Českých Budějovicích.

České Budějovice 1905.

Tiskem a nákladem biskupské knihtiskárny v Č. Budějovicích.

Úvod.

K vykonávání nižších služeb kostelních a k posluze při bohoslužbě vybírala církev od nejstarších dob ctnostné, zbožné a spolehlivé muže, odevzdávajíc jim tyto čestné úřady zvláštním svěcením a počítajíc je mezi osoby duchovní (kleriky).

Někteří opatrovali chrám a měli péči, aby nikdo nepovoláný do něho nevstročil. Stávali u dveří chrámových, kostel otvírali a zavírali, o pořádek při službách božích pečovali. Jmenovali se vrátní (ostiarii). Dokud nebylo zvonů, ohlašovali po domech věřicím pořádek služeb božích. Od 5. století, kdy zvony vynalezeny byly, svolávali věřící do kostela sezváněním.

Vedle těchto byli ještě zvláštní sluhové oltářní (akolyté), kteří při posvátných úkonech knězi posluhovali, o světla pečovali, vodu, víno, kadidlo a j. připravovali, bohoslužebné nádoby na starosti měli.

Pakli církev k těmto službám kostelním zbožné muže zvláštním svěcením povyšovala, považovala je zajisté za služby posvátné a plně zodpovědnosti, ale také za služby čestné a před Bohem záslužné.

Tyto služby vykonávají za našich dnů s povolením církve kostelníci a ministranti. Ač ku svým úřadům nebývají svěcením uváděni, přece, zastávajíc tytéž služby a jsouce ve stálém styku s posvátnými věcmi a úkony, zastávají službu důležitou, velmi čestnou, svatou a záslužnou.

Mají pak se vyznačovatí mnohými ctnostmi, zvláště zbožností, upřímnou láskou k Bohu, úctou k posvátným úkonům, přesností v konání povinností, aby byli věřicím, kteří na ně stále patří, příkladem křesťanského života. Z pravé zbožnosti přijímají vícekrát do roka svaté svátosti, v neděle a zasvěcené svátky zúčastní se celé mše sv. v kostele. Zůstane-li některý z nutné potřeby v sakristii při mši sv., nechť vzbudí úmysl, že chce mši sv. obcovati a modlí se, dávaje pozor na hlavní částky, které se zvonkem ohlašují.

Svého duchovního správce jest kostelník povinen poslechnouti ve všem, co náleží ke službě kostelní, poučení přijímá bez odmluvy. Ve věcech, které jemu v záležitostech duchovní správy svěřeny byly, jest mlčenlivý a svému duchovnímu oddaný. K ostatním kněžím zachovává úctu a ochotu, k osadníkům vlídnost.

Chloubou dobrého kostelníka jest čistota a pořádek jak v jeho vystupování, tak ve službě kostelní. Kde kostelník tyto vlastnosti má, tam chrám každému jest milý a útulný, tam není při posvátných úkonech zmatků, zbytečného pobíhání, hlomození, mluvení a rušení pobožnosti, tam vždy a vše řádně jest připraveno, urovnáno, tam i ministranti dobře se svojí úlohou jsou seznámeni, k pořádku, čistotě a zbožnosti stále jsou povzbuzováni.

Vzorem zbožného a pořádku milovného kostelníka jest **sv. Kvido**, kostelník, jehož památka se koná 12. září. Za velikou milost boží pokládal, že jest mu svěřena péče o stánek Hospodinův, který uchovával vždy ve vzorném pořádku. Přisluhovati knězi při mši sv., dlíti ve volných hodinách ve svaté modlitbě a zbožném rozjímání svátostnému Spasiteli na blízku, bylo jemu rozkoší. Před oltářem Panny Marie, který něžně vyzdoboval svěžími květinami a mnohými světlý, nalezen byl sv. kostelník nejednou v slzách klečící. Zbožného, pokorného, dobrotivého kostelníka vážili si všickni osadníci, a když kolem r. 1012 svatě zesnul,

a Bůh jeho hrob i zázraky oslavovati počal, zbudován v Anderlechtě (v Belgii) nad ostatky jeho nový chrám, který kostelem sv. Kvidona se nazýval.

Služby při oltáři Páně vážili si přemnozí věhlasní a urození mužové, kteří nepovažovali to pod svoji důstojnost a učenost při mši sv. ministrovati dobře vědouce, že poslubují při oběti nejsvětější, kde se za nás Pán Ježíš obětuje.

Polský král Jan Sobieski téhož dne, kdy roku 1683 u Vídně nad Turky zvítězil, časně ráno knězi Marco d'Aviano při mši sv. posluhoval.

Totéž dosti známo jest o našem knížeti sv. Václavu, který také vlastní rukou hostie a víno ke mši sv. připravoval z pšenice a révy, kterou sám pěstoval.

Tomáš Morus, slavný kancléř krále anglického Jindřicha VIII., pokládal si za čest, když mohl knězi při oltáři posluhovati. Když spatřil jej kdys vévoda z Norfolku oděného při oltáři komží a vytýkal mu, že tím zneuctívá krále i úřad jeho, odpověděl Morus: „Mému králi a pánu nemůže se nelíbiti, co činím z uctivosti k Bohu, Pánu mého krále, aniž se tím úřad jeho snižuje.“

Don Gabriel Moreno, president republiky Ecuadorské († 1875), státník věhlasný, sám v sakristii urovnával mešní roucha, knězi při oblékání pomáhal, před ním k oltáři missál nesl a při mši sv. ministroval u přítomnosti všech z domácnosti a obyvatelů místa, kde s rodinou na zotavení prodléval.

Sv. Tomáš Akvinský, kterého papež Lev XIII. nazval nejučenějším mezi světci a nejsvětějším mezi učenci, když sám byl mši sv. odsloužil, ještě jinému knězi u oltáře posluhoval.

Krásné příklady mužů tak proslavených budou stálou pobídkou všem sluhům kostelním, aby si úřadů svých vážili, je radostně zastávali a za čestné považovali.

Aby pak služby své vykonávali důstojně a dle předpisů církvi stanovených, dává se jim tato kniha, ve které se o celé službě kostelní zevrubně pojednává. Spis tento má býti kostelníkům a ministrantům učitelem vzorné služby, rádcem v pochybnostech, vůdcem při výkonech mimořádných; výkladem obřadů chce je přivésti k pochopení a vážení si katolických služeb božích a tak přispěti k povzbuzení věřících, ku rozmnožení cti a slávy boží.

ODDÍL PRVNÍ.

O bohoslužebných místech a věcech.

§ 1. O chrámu.

1. Budova ke službám božím svěcením určená jest kostel nebo chrám. Kde v osadě jest více kostelů, nazývá se ten, při němž sídlí farář (děkan, probošt atd.) chrám farní (děkanský atd.), ostatní kostely v téže osadě slují filiální.

Hlavní chrám diecese zove se katedrál ní, poněvadž v něm jest biskupský trůn (kathedra). Chrám, při němž jest sídlo arcibiskupa nebo metropolit y, sluje metropolit ní. Kde jest sbor (kollegium) kanovníků bez biskupa, nazývá se jejich kostel kollegiátní, kde jest klášter, zove se kostel klášterní nebo i opatský, je-li v čele kláštera opat. Malé chrámy slovou kaple.

2. Prostora kolem hlavního oltáře, mřížkou ohrazená a pro kněžstvo určená, sluje *presbytář* — kněžiště neboli kněžský chor. Ostatní prostory chrámové, kde se věřící shromažďují, zovou se *lod*.

3. Kostel nazývá se také *dům boží*, poněvadž Bohu jest zasvěcen a Bůh v nejsvětější svátosti oltářní skutečně v něm jest přítomen. „Na dům Tvůj přísluší svatost, Hospodine.“ Tato slova žalmu (92, 5) přípo-

míná si denně zbožný kostelník, aby častým prodléváním ve chrámě úcta k domu božimu v něm nezevšedněla, ale stále vzrůstala. Povzbuzován slovy téhož žalmisty Páně (25, 8): „Hospodine, miloval jsem okrasu domu Tvého a místo přebývání slávy Tvé“, snaží se udržeti ve chrámě pořádek a čistotu největší.

4. Proto po každé neděli, svátku a větší návštěvě zametá kostelník podlahu i pod lavicemi, užívaje vlhkých pilin, aby se prach nezvedal a na oltářích, stěnách a obrazech se neusazoval. Oltářní stupně denně přede mši sv., dokud ještě kostel prázdný jest, zametá a častěji vodou umývá; každou sobotu oltáře, lavice, zpovědnice, kazatelnu, mřížky, kliky otírá a oprašuje, kroupky vysušuje a teplou vodou řádně vymyje.

5. Několikrát do roka, za slunného dne, hlavně před velkými slavnostmi, čistí a oprašuje kostelník celé oltáře, sochy, obrazy, stěny chrámu a okna. Velmi opatrně otírá sochy, obrazy a jemné ozdoby, aby jich nepoškodil. Podlaha chrámu, zvláště pod lavicemi, se řádně vodou vydrhne, nakapané skvrny oleje se hlinou neb louhem odstraní. Častěji v létě a na jaře při suchém a teplém počasí nutno kostel i sakristii řádně vyvětrati, aby vlhkem nebyly jemnější předměty poškozovány.

6. Ze zdravotních důvodů, jakož i z úcty k místu posvátnému nemá se na podlahu kostela plivati. Proto bývají v kostele plivátka, která třeba velmi často čerstvými pilinami, pískem a p., kovová vodou naplňovati.

7. Bez dovolení duchovního správce nesmí kostelník žádné předměty, jako sochy, obrazy v kostele umísťovati, žádnou věc z kostela půjčiti, darovati nebo sobě podržeti.

8. Klíče od kostela a sakristie nesmí bez dovolení kněze nikomu svěřiti. Zvláště zamykání kostela u večer obstarává kostelník sám, při čemž vždy třeba kostel

ve všech prostorách prohlédnouti. Otvírání a zavírání budiž pravidelné v určitou hodinu.

9. Též pravidelnosti má šetřeno býti při sezvánění na služby boží a zvonění klekání. Dětem se nemá tento úkol nikdy svěřovati bez náležitého dozoru.

10. Vedle kostela jest *sakristie*, t. j. místnost, kde se chovají bohoslužebné věci, a kde duchovní ke službám božím se oblékají. Kostelník dbá o to, aby zde každá věc měla vykázané místo, aby okamžitě byla po ruce. Umyvadlo budiž stále vodou zásobeno, vedle čistý ručník. Sakristie budiž velmi často (mimo služby boží) větrána. Nemá zde trpěti býti, kdo sem nepřísluší; pro blízkost velebné svátosti nemá se zde zbytečně a hlasitě hovořiti, nemístně šramoliti.

§ 2. Oltář.

1. Nejřednější místo ve chrámě jest *oltář*, t. j. stůl určený ku přinášení oběti nejsvětější. Oltář zobrazuje také tělo Kristovo. Oltář, stojící v presbyteriu, sluje *hlavní*, ostatní oltáře nazývají se *vedlejší* nebo *postranní*. Oltář *privilegovaný* jest, který má od Sv. Otce výsadu, že lze zjednati duším v očistci plnomocné odpustky, kdykoliv se na něm za ně obětuje mše sv. obyčejně v barvě černé.

2. Oltář hlavní bývá zděný, obdélný hranol, na němž svrchu spočívá jediná, velká kamenná deska, a v té uprostřed vyhloubena jest čtverhranná schránka, do které jsou vloženy ostatky svatých mučedníků. Schránka jest zatmelena kamennou destičkou. Oltáře vedlejší bývají nejčastěji dřevěné, ale i v těch uprostřed hořejší dřevěné plochy musí býti zapuštěn *oltářní kámen* t. j. malá kamenná deska se zatmelеныmi ostatky svatých, jako v oltáři zděném. Tento kámen má býti o něco nad ostatní oltářní plochu povýšen a jest dovoleno jej z jednoho oltáře na druhý přenášeti, pročež i oltář *přenosný* se nazývá. Celá hořejší plocha oltáře

sluje *obětní stůl* = *mensa*, schránka s ostatky svatých jmenuje se *krypta* = *sepulchrum*, spodní pevná část sluje *kmen oltáře* = *stipes*, anebo také *tumba*.

3. Na kámen oltářní a kryptu nesmí kostelník ani stoupnouti ani těžké předměty postavit, aby krypty nevylomil. Je-li nutno někdy na mensu stoupnouti neb schůdky postavit, směl by tak kostelník učiniti jenom mimo kámen oltářní, na plochu jeho silné plátno položiv, a stále na paměti máje povinnou úctu k velebné svátosti. Nikdy nesmí snad ze zvědavosti ani sám ani kdo jiný kryptu otevřít. Tím by oltář pozbyl svého svícení. Pozoruje-li, že tmel na destičce povolil, nebo se deska rozpukla, má to ihned knězi oznámiti, ale sám ničeho neměnit.

4. Ke mši sv. žádá oltář následující úpravy:

a) Oltářní kámen, jak výše vysvětleno.

b) Mensa oltáře pokryje se třemi lněnými ubrusy, které znamenají ona roucha, do nichž mrtvé tělo Kristovo zahaleno bylo. Spodní dvě plátna mohou býti hrubší a jedním kusem nahrazena, pakli tento kus, na dvě přeložen, kryje celou plochu stolu. Třetí vrchní plátno bývá jemné, krajkou ozdobené a tak dlouhé, aby po obou stranách až k hornímu stupni, s předu pak asi 10 cmt. splývalo. Dle povahy svátku může býti ozdobnější krajkou opatřeno. Přílišná šířka kraje, barevný podklad, není na místě. Není sice předepsáno, ale vlhkým kostelům doporučuje se položit přímo na kamennou mensu tak zvané *chrismale*, t. j. plátno na spodní straně navoskované, aby jím druhá plátna před vlhkem chráněna byla. Upravený oltář zastírá se mimo bohoslužbu pokrývkou, která se před každým úkonem z oltáře zcela odstraní a nesmí jen do zadu shrnuta býti.

c) Uprostřed nad obětním stolem má vyčnívati kříž na znamení, že se zde koná táž oběť, kterou Kristus Pán na kříži přinesl. Kříž má býti postaven tak vysoko, aby jej přes hlavu kněze dobře viděti bylo. Může se také upevniti na vrchol svatostánku. Křížek

nebo malý obraz, na dvířkách svatostánku umístěný, nepostačuje. Je-li však na oltáři velký obraz neb socha Ukřižovaného, není třeba více žádného kříže.

d) Při mši sv. a jiných službách božích hoří na oltáři svíce. Na vedlejších oltářích stačí svícny dva, na hlavním pravidelně šest, které postaví se po třech po obou stranách svatostánku v jedné rovině na podélných podstavcích, zvaných *podsvícení*, anebo *stupňovitě* tak, aby svícen kříží nejbližší stál nejvýše.

e) Ke mši sv. náleží ještě připravit na oltář tabulky s modlitbami, které kněz z paměti říká, a které tabulky kanonické slují. Větší umístí se uprostřed, ona s počátkem (initium) evangelia sv. Jana dá se na roh evangelia, druhá na roh epištoly tak, aby kněz, kdyby paměť jemu ochabla, z nich čísti mohl. Dále pod mešní knihu připraví se pult nebo *polštář*. Pult možno při větších slavnostech zahaliti vyšivanou pokrývkou barvy dne, rovněž i barva *polštářů* se řídí barvou pro ten den předepsanou. Ježto těchto věcí (tabulky, pult, *polštář*) jest třeba výhradně jenom ke mši sv., mají se po mši sv. složit, *přikrývkou* zahaliti, před výstavou velebné svátosti a před nešporami zcela odstraniti.

f) Není-li přední strana kmene oltářového opatřena řezbou nebo malbou, zdobívá se skvostným, vyšivaným rouchem, zvaným *antependium*. Barva jeho řídí se obecnými zákony o barvě bohoslužebných rouch. *Antependium* zavěsí se nejlépe na háčky, upevněné na spodní římsce oltářového stolu, není-li tak možno, přivěsí se na jedno ze spodních pláten.

g) Na oltáři ještě bývají obrazy, sochy, skřínky s ostatky svatých, (relikviáře) a různé ozdoby. Tyto věci nepatří k podstatě oltáře a slouží více k jeho výzdobě. Slušno jest oltáře, a především hlavní oltář, ve dny svátcení a slavnostní i květinami buď strojenými nebo přirozenými, kteréž se nejlépe umísťují mezi svícny, vyzdobovati. Přiroze-

ným květinám, ať již v kytice upraveným, nebo v květináčích na oltář postaveným, dává se přednost. Stupně oltáře kryjí se kobercem.

h) Oltář má zdobiti největší možná čistota. Každé zanedbání v příčině čistoty oltáře svědčilo by o neváznosti k oběti nejsvětější, o lhostejnosti k Pánu Ježíši. Proto dbalý kostelník oltář denně zametá, stupně jeho častěji umývá. Nejméně dvakrát do roka, za suchého počasí, celý oltář odstrojí, prachu, pavučin ve všech přístupných prostorách zbaví a důkladně vyčistí. Mokrou utírkou několikrát omyje i oltářový kámen a celou mensu a pak až do večera nechá odstrojený oltář řádně vyschnouti. Voda, v níž se utírka káležela, vleje se do sakraria.

§ 3. Svatostánek.

1. Uprostřed oltářního stolu stojí v pozadí svatostánek neboli tabernákl t. j. skříňka ozdobená, ve kteréž se chová nejsvětější svátost oltářní. Bývá pravidelně na hlavním oltáři; kde by to nebylo možné, bývá s dovolením biskupa na vedlejších oltáři. Kromě kříže nemá se na svatostánek nic jiného stavěti, ani zavěšovati ani přibíjeti. Ani květiny a obrazy nesluší naň dávatí. Na svatostánku bývá upravené místo pro trůn k výstavě nejsv. svátosti. Nebylo-li předem na takové místo pamatováno, upraví se zatím trůn s baldachýnem nad svatostánkem, kde stává oltářový kříž, který nutno pro ten čas odstraniti.

2. Svatostánek uzamyká a otvírá jen kněz. Kostelník nesmí tak činiti, nemá ani klíček do zámku vkládati. Klíč tento bývá opatřen stužkou hedvábnou neb zlatou se zlatým třapcem a má býti chován na místě bezpečném, aby k němu neměla ruka opovážlivá přístupu.

3. Vedle svatostánku budiž abluce t. j. nádobka skleněná nebo cínová, vodou naplněná a víčkem opa-

třená, na umývání prstů a ručnic. Každý týden se naplní čerstvou vodou a opotřebovaná vleje se do sakraria.

§ 4. Sakrarium.

Sakrarium jest prohlubeň do země buď v kostele nebo sakristii, se všech stran, vyjímaje dno, cihlami ovroubená, víkem kamenným neb dřevěným opatřená, kamž vrhají se zbytky posvěcených předmětů, které se na obecná místa pohoditi nesmějí, jako upotřebená křestní voda, svěcená voda, voda, v níž se prala purifikatoria a korporály, popel zbylý po spálení různých posvěcených věcí atd. Víko budiž vždy přiklopeno, aby sakrarium nebylo nějak znečištěno.

§ 5. Kredenc a sedadla.

1. V presbyteriu po straně oltáře na samé stěně bývá ve větších kostelích umístěn malý oltářík nebo jenom stůl, na který by se při slavné mši sv. položiti mohly potřebné věci a který kredenc sluje. Kredenc pokryje se bílým ubrusem, úzkou krajkou opatřeným tak, aby oba konce po stranách až k podlaze splyvaly. Kříže neb obrazu není na kredenci třeba.

2. Na epištolní straně oltáře bývají sedadla pro kněze a assistenty. Není-li sedadel zvláštních, k tomu cíli zřízených, lze užiti obyčejných, ale beze všech opěr, a možno je nějakou vhodnou látkou poléci.

Ostatní kostelní náradí, jako kazatelna, zpovědnice atd. nemají, co by zvlášť o nich připomenuto býti mělo.

§ 6. Bohoslužebné roucho.

Kněz při službách božích vystupuje jako zástupce Kristův, prostředník mezi Bohem a lidmi. Proto se

sluší, aby užíval také zvláštního roucha, které nejen na tuto důstojnost jeho poukazuje a vznešenost posvátných úkonů hlásá, ale také k účtě a zbožnosti vybízí. Jsou pak nejpřednější bohoslužebná roucha následující.

1. *Ornát* nebo *kásule*, jest vrchní roucho mešní.

2. *Pluviál*, plášť bez rukávů, jenž se na prsou spiná; nosí se při průvodech, pohřbu, při nešporách, chválách, při udílení některých svátostí, při svěceních a žehnáních. Kdykoli běře kněz pluviál, odkládá dříve manipul, měl-li jej na ruce.

3. *Dalmatiky* podobají se ornátu, jenže mají krátké rukávy a nosí je jáhen a podjáhen při slavné mši sv., při průvodech, žehnáních a svěceních knězi posluhující. Na dny, kde jest v direktáři (kalendář bohoslužebný) pod písmenou, značící barvu mešního roucha, poznačena hvězdička *, neužívá se dalmatik, ale jáhen a podjáhen assistují jen v albách, manipulech (při mši sv.) a jáhen se štolou.

4. *Štola* jest dlouhý pás, který kněz na krk zavěšuje, tak že oba konce po prsou splývají; jest odznakem kněžské pravomoci. Proto ji kněz běře vždy, kdykoliv vykonávati má kněžský úřad svůj: jako při udělování svátostí, různých svěcení, žehnání, při kázání, pohřbech, průvodech, jde-li ku sv. přijímání na př. na Zelený čtvrtek, aneb je-li zaopatřován a doma přijímá. Neběře se však štola, súčasní-li se kněz mše sv. v rochetě, nebo průvodu, který jiným knězem veden jest. Štolu nosí také jáhen zavěšenou na levém rameni a zavázanou pod pravou rukou.

Střední křížek štoly má býti vždy patrný a proto nemá se ochranným plátnem příliš daleko zahalovati. Podšívka štoly budiž téže barvy jako štola sama.

5. *Manipul*, kratší sešitý pás, který se nosí na levé ruce v předloktí a běře se jen tehdy, když předepsán ornát. Jáhen a podjáhen také nosí manipul, ale

jen když mají zpívati epistolou a evangelium, tedy při mši sv., při svěcení ratolestí na Květnou neděli a pod.

6. *Velum* jest roucho hedvábné asi 2 m 70 cm dlouhé, 50 cm široké, kterým zahaluje kněz ruce, kdykoliv má veleb. svátost nésti nebo jí žehnati. Toto velum jest vždycky barvy bílé. Podobného vela, ale barvy souhlasné s ornátem, užívá podjáhen při slavné mši sv.

Velum kalichové bývá asi 55 cm široké a dlouhé a barvy a látky téže jako ornát. Zahaluje se jím kalich při mši svatě.

Konečně jest velum nebo pláštík, kterým zahaluje se ciborium, když v něm jest nejsv. svátost. Tento pláštík jest barvy vždy bílé, z drahé látky, skvostně vyzdoben zlatým a hedvábným vyšíváním a tak dlouhý, aby kryl celé ciborium.

7. *Bursa* nazývá se ploché pouzdro z látky ornátu, v němž ukládá se složený korporál. Ku zaopatřování nemocných užívá se bursy bílé, na přední straně vyšíváné a šňůrou k zavěšení na krk opatřené.

8. Roucha bohoslužebná jsou většinou posvěcena, a proto náleží s nimi slušně zacházeti, na slušná místa ukládati, jich výhradně jen k bohoslužbě užívati. Hříchem bylo by užívati jich k účelům nenáležitým, obecným, na př. o Mikuláši. K tomu nikdy nesmí posvátné roucho zapůjčeno býti.

9. Roucha bohoslužebná mají se co nejvíce před pošpiněním a porušením chrániti. Proto se ihned po upotřebením opatrně složí a na vykázané místo do skříně po celé délce uloží. Ještě výhodnější jest roucha ve skříních pověsiti na zvláště k tomu sestrojená ramena. Je-li nutno velká roucha (pluviály) skládati, činí se přeložení tak, aby hlavní vyšíváné části rovné a neohnuté zůstaly. Do roucha drahocenného, zlatem nebo stříbrem zdobeného, vloží se plátno neb hebký papír, aby tak jemné části před odřeninami a porušením se

uchránily. Sakristii třeba často větrati a o slunných dnech roucha na vzduch vyvěsiti a vyvětrati.

10. Rozedraného, rozpáraného roucha nemá se při službách božích nikdy užívat. Zapovídá to povinná úcta k Bohu a oběti nejsvětější. Kterých poškozených částí nelze užiti k jinému účelu bohoslužebnému, mají se spáliti a popel do sakraria vsypati. Ani těchto kusů nesmí k účelům obecným býti užíváno.

11. Pakli se z některých částí svěceného ornátu zhotovilo něco menšího na př. štola, musí toto roucho opět býti svěceno. Bylo li však některé roucho jen vyspraveno a větší část jeho zůstala jak byla, není třeba svěcení nového.

§ 7. Barva roucha bohoslužebného.

1. Roucha posvátná bývají různé barvy, která se řídí dle povahy úkonu bohoslužebného, svátku a doby roku církevního, čímž věřící bývají nabádáni ku ctí, jež ona bohoslužba hlásá.

2. Barva rouch předpisuje se v direktáři latinskými písmenami v prvním sloupci. Horní písmeno udává barvu ke mši sv. a jitřním hodinkám, dolní písmě k nešporám. Je-li na některý den udáno ke mši sv. dvě písmen, otáže se kostelník příslušného kněze, kterou barvu připravit má. (Někdy jest se řídit písmenou proti slovu Miss.)

a) Písmě **A** značí barvu *bilou*, barvu světla, nevinnosti a radosti. Jest o svátcích Páně, Panny Marie, andělů a vyznavačů, pak o všech slavnostních obřadech.

b) Písmě **R** značí barvu *červenou*, barvu ohně a krve. Jest o svátcích svatodušních a svátcích mučedníků.

c) Písmě **V** značí barvu *zelenou*, barvu naděje života věčného. Jest o nedělích (a všedních dnech) po Zjevení Páně a po sv. Duchu, nepřipadá-li žádný svátek nebo oktáv, jiné barvy vyzadující.

d) Písmě **U** značí barvu *fialovou*, barvu kajicnosti. Užívá se jí v adventě a postě, o prosebních a suchých dnech (vyjímajíc suché dny v týdnu svatodušním) a ve svatvečery.

e) Písmě **N** značí barvu *černou*, barvu smutku a smrti. Jest při pohřbu a mších za zemřelé, na Velký pátek a na Dušičky.

3. Rouch, bohatě zlatem protkávaných, možno užívatí místo barvy bílé, červené a zelené; ne však místo barvy fialové a černé. Neodpovídá předpisům církevním jedno roucho mnoha barev (ornát bílý s křížem červeným), pakli pro ony barvy užívatí se ho má.

4. Vedle tohoto má si kostelník ještě pamatovati:

Ku požehnání s litaniami běře se barva bílá vždy, k nešporám pak dle direktáře. Při pohřbu dítek nedospělých (asi do 7. roku) barva bílá. Ke kázání podává se štola té barvy, jaká toho dne jest předepsána. Ku zpovídání vždy štola fialová. Při křtu a zaopatřování jest třeba štoly bílé a fialové. Při podávání sv. přijímání mimo mši sv. může se podati štola bílá nebo jaká předepsána ke mši sv. Ke kopulaci běrou se roucha barvy bílé. Žehná-li neb světi-li kněz něco (sochy, obrazy atd.), běře štola barvy toho dne. Je-li však v modlitbách předepsaných také zařikání (jako při svěcení vody), běře štola fialovou. V tom případě čeká kostelník na rozkaz duchovního. Ku svěcení růženců barva bílá. Roucha při velebné svátosti, plášť na ciborium, velum k požehnání atd. bez výminky vždy jsou bílá.

§ 8. Prádlo posvátné.

Při službách božích potřebí následujících kusů prádla, které má býti zhotoveno z plátna lněného, čistě bílého.

1. *Ubrusy oltářové*. (Poučení viz v § 2, 4 b). Dvě spodní plátna vyměňují se vždy po čtvrt léte, horní plátno každý měsíc.

2. *Humerál*, obdélný šátek (78 cm $\times$ 58 cm), kterým zahaluje kněz krk a ramena dříve, než obléká albu. Uprostřed, nedaleko obruby, má vyšitý červený křížek. Pro každého kněze budiž zvláštní humerál, který se týdně vyměňuje čistým.

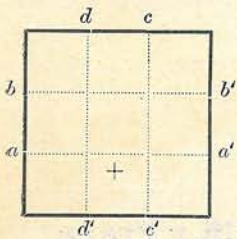
3. *Alba*, roucho od krku až k zemi splývající, opatřené rukávy. Obléká se pod ornát a dalmatiky, při velkých slavnostech i pod pluviál. Dolní část jest vyšívána nebo krajkou opatřena.

4. *Rocheta*, zkrácená alba, po kolena sáhající, krajkou zakončená, která se nosí při ostatních obřadech, kdy nepředpisuje se alba. Není dovoleno podkládati krajky alby, rochety neb jiného roucha barevnou podložkou; krajka pak nemá příliš široka býti, neboť jest vždy věcí vedlejší.

Kostelník a ministranti nosí roucho podobné rochetě, které má krátké, široké rukávy, na prsou jest zavřeno a ponechán jenom otvor pro hlavu a nazývá se superpeliceum nebo *komže*. O látce její není předpisu a jen na obrubě smí míti jednoduchou krajku.

5. *Cingulum*, lněný bílý provaz (přeložený asi $2\frac{1}{2}$ m délky), na koncích trapejí téže látky opatřený, kterým se alba v bocích převazuje.

6. *Korporál* jest čtverhranný, škrobený ubrousek, bez ozdob (asi 45 cm); čtyřikrát jest na devět plošek přeložený, na přední střední plošce vyšit bývá červený křížek. Vyžehlený korporál takto se skládá:

Nejprve se přehne dovnitř dolejší třetina směrem $a a'$, kde bývá křížek. Na to se přehne dolů horní třetina směrem $b b'$. Nyní pravá třetina směrem $c c'$, na posled levá směrem $d d'$. Složený korporál vloží se do bursy tak, aby okraj strany posledně přeložené ($a b$) byl u otvoru bursy, a nemá z bursy nijak vyčnívatí.

Přenášení korporálu k oltáři děje se vždy v burse. Na korporál klade se při mši sv. Tělo Páně a proto se má stkvíti čistotou. Výměna korporálů děje se nejméně jednou za měsíc. Bolestno a trestuhodno bylo by dávatí ke mši sv. korporál pošpiněný, pokapaný za roucho Pánu Ježíši. Roztrhaného korporálu nesmí se naprosto užívatí. Dobře jest, určen-li každému knězi jeden korporál, kterého pak užívá každý den, neboť nemají se korporály stále v témže mešním rouchu ponechávati.

7. *Palla* jest tuhá (asi 15 cm) pokrývka na kalich z jednoduchého neb složeného plátna, na vrchní straně odznaky náboženskými vyzdobená. Tuhosti se docílí, že se buď do dvojnásobného, sešitého plátna pally vloží destička lepenky, nebo se jednoduchá palla přišije k destičce, látkou ornátu potažené. První způsob jest přiměřenější, při druhém vyloučena jest barva černá. Nedoporučuje se pallu špendlíkem k destičce upevniti pro nebezpečí, že by mohl špendlík o kalich zachycovati a jej zvrátiti, nebo do kalicha spadnouti.

8. *Purifikatorium* jest na třikrát složený ručníček ku vytírání kalicha, bez krajky, dobře ovroubený, u velikosti asi 40 $\times$ 30 cm. Témuž knězi dává se totéž purifikatorium a velmi často se zamění čistým. Od ručníku k lavabo určenému rozeznává se červeným, uprostřed vyšitým křížkem. Vlhká purifikatoria suší se na zvláštním stojánku.

9. *Ručník* pro umývání prstů při mši sv. při lavabo jest větší (50 $\times$ 30 cm), křížkem v rohu opatřený, krajkou nebo výšivkou zdobený. Na oltář se ani nepokládá ani neupevňuje, ale položí se mimo oltář u konviček, odkudž ministrant jím poslouží.

10. *K přijímání věřících* jest na mřížce připraveno zvláštní plátno asi 40 cm široké, krajkou opatřené, které sobě přijímající pod ústy přidržeti má.

11. Korporálů, pall, purifikatorií, kterých užito bylo při mši sv., nemá se vyjma kostelníka nikdo do-

týkati a tento jenom potud, pokud žádá toho skutečná potřeba. Všecka roucha, která ve styk přicházejí s nejsvětější svátostí, mají ve vzorné čistotě se chovati, pošpiněná do zvláštní schránky skládati a pak zvlášť, odděleně od ostatního domácího prádla, v jiné nádobě vyprati.

12. Předpisy církve nakazují, aby korporály, pally, purifikatoria vyprány byly nejprve rukou kněze (neb aspoň podjáhna) v nádobě pouze k tomu cíli ustanovené. Voda po prvním tomto čišťení má se vlítí do sakraria.

13. Správky na prádle ději se po vyprání. Korporály a pally nutno naškrobiti a vyžehliti, korporály dle návodu (viz bod 6.) složiti. Purifikatoria a ručníky k lavabo se škrobiti nemají.

14. Nově zhotovené humerály, alby, cingula, oltární ubrusy, korporály, pally musejí dříve posvěceny býti, nežli se jich užívati smí. O purifikatoriích není výslovného předpisu. Roztrhají-li se tyto věci tak, že nelze k vytknutému účelu jich použití, ztrácejí svěcení. Praním nepřestávají býti svěceny. Neupotřebitelného prádla kostelního nesmí se užívati k účelům obecným na př. k utírání, ale má se spáliti a popel do sakraria uvrhnouti.

§ 9. Nádoby bohoslužebné.

Nejdůležitější nádoby bohoslužebné jsou ony, jež určeny jsou pro tělo a krev Páně ve způsobech chleba a vína. Jsou to: kalich, patena, ciborium, monstrance.

1. V kalichu proměňuje se víno v krev Pána Ježíše. Proto jest aspoň stříbrný a dobře pozlacený. Skládá se z nohy a číše neboli kuppy.

2. Z téhož kovu jest prohloubená miska — *patena*, na níž klade se tělo Páně. Kalich a patenu světi biskup.

3. *Ciborium* jest velký kalich, víčkem opatřený a pláštíkem bílým zahalený, ve kterém se chová nejsv. svátost k přijímání. Světí je biskup nebo splnomocněný kněz. Nemocným donáší se sv. hostie v malé pateně víčkem opatřené.

4. *Monstrance* jest vyzdobená nádoba, v níž se vystavuje tělo Páně k veřejné úctě. Sv. hostie upevňuje se v zasklené schránce v držadle srpku podobném, které se nazývá *lunula* neb *melchisedech*, a jest svěceno jako ciborium.

5. Dotýkati se jmenovaných nádob, pokud se v nich nachází nejsv. svátost, jest pod smrtelným hříchem zakázáno všem, kteří nejsou knězem neb jáhnem.

6. Dotýkati se prázdných těchto nádob i pouhou rukou dovolil zřejmě Pius IX. kostelníkům a jeptiškám sakristankám na dobu trvání jejich úřadu. Přece si však má kostelník pamatovati, že tak nemá činiti nad skutečnou potřebu a že nikdy není mu dovoleno nádoby jmenované čistiti. Ostatním laikům jen v případě nutnosti (při správce) bylo by dovoleno se jich dotýkati.

Má-li kostelník prázdné ciborium nebo s neposvěcenými hostiemi naplněné přenášeti, musí vždy pláštík z ciboria se sundati.

7. Kalich, patenu, ciborium, lunulu čistí jen kněz (nebo aspoň podjáhna), monstranci bez lunuly i kostelník a to častěji, je-li z kovu méně vzácného.

8. *Nádobky na svaté oleje* jsou stříbrné a uvnitř pozlacené a bývají ve větší krabici uloženy. Na víčku i nádobce jsou vyryta písmena, která značí obsah jejich: *O C* olej křtěnců, *O J* olej nemocných, *O Ch* křížmo. Často bývá na první nádobce jen *O*, na druhé *J*, na třetí *Ch*, nebo jen *C*. Nádobky tyto budlež bezpečně uloženy v krabici v nějakém slušném a čistém výklenku ve chrámě, opatřeném dvířkami na zámek. Mohou býti i v sakristii na slušném místě,

kteří není zároveň skladištěm věcí odložených. Ačkoliv se smí kostelník těchto nádobek dotýkati a je knězi podávati, přece nemá jich otvírati, oleje přilévati. To činí jen kněz. Nádobka s olejem nemocných bývá připravena ve fialovém sáčku.

9. *Konvičky* na vodu a víno jsou nejvýhodnější skleněné, aby dobře bylo rozeznati obsah a daly se pohodlně čistiti. Staví se na společný tácek. Na konvičkách kovových nemá scházeti písmě *A* pro vodu, písmě *V* pro víno.

10. *Kříž průvodový*, kovový, s obrazem Krista Pána na dlouhé, zdobené holi, nosí se v čele slavnostních průvodů. Dřevěný křížek jednoduchý, na černé holi, bývá při pohřbu dospělých. Kříž se nosí tvář Krista v před obrácenou, uprostřed dvou ministrantů s hořícími svícemi na svícních.

11. *Relikviáře*, schránky na ostatky svatých různých tvarů. Staví se na oltář mezi svícny. Relikviář v podobě křížku sluje *pacifikál* a dává se libati.

12. Ostatní potřeby: *kadidelnice* (thuribulum), *lodka* na kadidlo, *mešní zvonky*, *kropenka přenosná*, *kropáč* (aspergil), *lampy*, *svícny* atd. nevyžadují zvláštního připomenutí.

13. Nádoby tyto slušno udržovati v čistotě a lesku. Proto třeba jest častěji v teplé vodě pomoci mýdla a zvláštního kartáčku ve všech záhybech je vymýti, na slunci řádně vysušiti a vyleštiti. Vedle toho má každá vzácnější nádoba svoje pouzdro, kam se ihned po upotřebení opatrně uloží. Pouzdro takové zastoupiti může plátěný obal.

§ 10. Knihy bohoslužebné.

Knihy bohoslužebné obsahují všechny modlitby a zpěvy, které se při službách božích konají. Kostelník má znáti jména jejich a účel, aby hned žádanou posloužit mohl.

1. *Missál* jest mešní kniha. Z missálu bývají výňatky:

a) *Kánon* ke mši sv. pontifikální.

b) *Knihy evangelii a epištol* ku slavné mši sv. (= evangeliař).

2. *Breviář*, kniha kněžských denních modliteb.

3. *Pontifikál* obsahuje obřady, které biskup nebo prelát konává.

4. *Rituál* uvádí modlitby a obřady při udělování svátostí, svěcení, pohřbech a j.

Příruční výtah pro ustavičnou potřebu jest a) *manuale rituum*, aneb krátce *agenda*, b) ke průvodům *processionale*.

5. Kniha *perikop* obsahuje výňatky evangelii a epištol, které se věřícím během roku předčítají a vykládají.

6. Latinské zpěvy ke mši sv. jsou v knize zvané *graduál*, zpěvy k nešporám obsahuje *vesperál*.

7. Veškeren řád služeb božích předepsán jest v *direktáři*, t. j. bohoslužebném kalendáři, který v každé sakristii stále vyložen býti má.

8. Bohoslužebný jazyk jest latina. Co do výslovnosti jest pamatovati: *e* pronáší se všude zvukem českého *k*, vyjma před *e*, *i*, *ae*, *oe*; latinské *ti*, jde-li za ním samohláska neb *ae*, pronáší se jako *ci*; *d*, *n*, *t* zachovávají všude znění tvrdé; *ae*, *oe* vysloví se jako *e*; *su* čte se často jako *sv*.

§ 11. Bohoslužebné světlo.

1. Při službách božích užívá se hojně světla, nejen aby se tma zapudila, ale i na oslavu Boží a ku znázornění mnohých náboženských pravd. Světlo zajisté jest znakem onoho velikého světla, které nám vzešlo Kristem Pánem, jenž svým učením osvětlil svět a zapudil temnosti bludu a nevěry. Světlo však má také oslaviti služby boží a proto o velkých slavnostech nemá se jím šetřiti.

2. Světlo, které hoří v lampě před svatostánkem, sluje *věčné světlo*. Hlásá naši víru ve přítomnost Pána Ježíše a jest výrazem naší úcty k němu. Vedle přísného zákona církevního má nejméně jedno věčné světlo ustavičně, ve dne i v noci, před svatostánkem hořeti. Jenom na Zelený čtvrtek se zhasí a pak nově rozsvěcuje na Bílou sobotu z ohně právě posvěceného. Věčné světlo se udržuje olejem olivovým nebo aspoň řepkovým.

Kostelník velmi bedlivě dohlíží, aby věčná lampa stále hořela a stará se v čas, aby oleje se dostávalo a knot vždy dokonale byl upraven. Při výměně knotu a dolévání oleje budíž dříve z lampy nasvícena lampa jiná nebo svíce, z té pak zase nový knot.

3. Při službách božích užívá se na oltáři svíci voskových. Obyčejně užívá se svíci bílých, při mši sv. zádušní (Requiem), na Dušičky, při temných hodinkách v pašijovém týdnu, při mši předposvěcených na Velký pátek užívá se svíci žlutých, t. j. z nebilého vosku.

Svíce bílé světi se na den Hromnic a pak se uschovají pro potřebu na oltářích. Vyčerpá-li se jejich zásoba, mohou, ač nemusí, nové svíce býti. Příslušná modlitba jest v missálu.

4. Co do počtu svíci při jednotlivých službách božích jest předepsáno: Při výstavě nejsv. svátosti v monstanci na delší dobu nebo při odpolních službách božích nejméně 12 svíci; při téže výstavě v ciboriu 6 svíci. Při tiché mši sv. rozsvěcují se 2 svíce, při zpívané 6, při slavné i více. O velkých svátcích a mimořádných slavnostech (primice, první přijímání dítek) možno i při tiché mši svaté více svíci rozsvítiti. Při podávání nejsv. svátosti mimo mši sv. rozsvítí se aspoň 2 svíce.

5. Rozsvěcování svíci na oltáři děje se světlem z věčné lampy a rozsvěcují se všechny svíce na straně evangelia, počínajíc svíci kříží nejbližší, pak

všecky na straně epištoly, až skončí se svíci od kříže nejbližší. Zhasínání svíci děje se pochodem obráceným. Kostelník pečuje, aby svíce byly skapaného vosku zbaveny, souměrně a rovně postaveny, knoty ostříhány, dává pozor, aby při rozsvěcování a zhasínání pláten oltářových nepokapal.

6. K osvětlování mimo oltář a mši sv. může se užití svíci nevoskových, prostory chrámové osvětlují se i petrolejem, plynem, světlem elektrickým a j.

§ 12. Voda posvátná.

Voda jest odznakem duchovní čistoty a stálým napomenutím, že jen s čistým srdcem Bohu sloužiti máme. Proto se jí hojně při službách božích užívá. Voda k pokropení věřících, věcí, mrtvol atd. sluje voda svěcená, voda při křtu sluje křestní.

1. *Voda svěcená* přechovává se ve velké nádobě v sakristii nebo v kostele a ochotně má se věřícím k domácí potřebě vydati. Kropenky u kostelních dveří mají se dle potřeby dolévat, častěji rádně vyčistiti a zkalená voda do sakraria vlíti. Do těchto otevřených kropenek padá prach a jiné věci. Proto již slušnost žádá, aby voda svěcená, znamená duchovní čistoty, sama čista byla.

V kropenkách se voda uchovává po celý rok, vyjímaje tři dny Velkého týdne. Ve středu po hodinkách temných se voda odstraní a na Bílou sobotu po svěcení křestní vody se opět kropenky novou vodou naplní.

Je-li svěcená voda v zásobní nádobě vyčerpána, vyčistí se nádoba, studničnou, čerstvou vodou se naplní, připraví se trochu soli, rocheta, fialová štola, agenda a požádá se duchovní o posvěcení vody nové. Voda se může světiti v každém čase. Světí-li ji však v neděli kněz, který hned na to sloužiti bude zpívanou mši sv., běře štolu té barvy, která bude při mši svaté.

Není dovoleno do posvěcené vody stále jen do-
lévati vody nesvěcené.

2. *Křestní voda* světi se dvakrát do roka: na
Bílou a Svatodušní sobotu. Před každým svě-
cením ponechá kostelník něco vody ve zvláštní nádobě
pro nutnou potřebu, ostatní vleje do sakraria, křtitel-
nici rádně vyčistí a novou, studničnou vodou naplní.
Nežli při svěcení se přimíchají svaté oleje, možno část
vody odejmouti ku kropení.

Kdyby křestní vody během roku tolik ubylo, že
stěží dalo by se očekávat, že by do příštího svěcení
vystačila, ohlásí to kostelník duchovnímu a vyčká jeho
rozkazů. Sám nesmí dolévat obyčejné vody.

Kdyby křestní voda zmrzla, nebo příliš studená
byla, může se nádoba ohřáti nebo něco málo horké
vody přilít. Křestní voda nesmí se věřícím vydávati
a křtitelnice má býti dobře uzamčena. Upotřebená
křestní voda nesmí se zpět do křtitelnice, nýbrž do
sakarria vylíti.

§ 13. Bohoslužebný chléb a víno.

Chléb a víno jsou potřebné dary ku oběti No-
vého zakona.

1. *Chléb* má býti z pravé pšeničné mouky,
nekvašený, čistou vodou zadělaný a upečený. Chléb
takto připravený sluje hostie. Kostelník, je-li mu
pečení hostií svěřeno, jest ve svědomí pod těžkým
hříchem zavázán, aby ku přípravě jich bral jenom
pšeničnou mouku a nikdy do ní jiných látek nepřimí-
chal. Opatrnosti zde jest tím více třeba, neboť mouky
v krámech prodávané nebývají vždy zcela přesné.

Jemná tato mouka propustí se hustým sítem, aby
zbavena byla různých příměšků. Do mouky vleje se
tolik čerstvé vody, aby těsto nabylo hustoty sladké
smetany a lehce ze lžice teklo. K tomu cíli míchá se
těstem asi půl hodiny, přidává se dle potřeby vody

neb mouky, až těsto jest náležitě propracováno a lehce
tekuto, načež se nechá protéci jemným cedníkem, aby
se z něho vyloučily všechny pucky. Nyní se na obou
stranách rozehřeje zavřená forma na hostie, buď nad
plamenem na krbu, nebo nad plotnou, pak se otevře
a potřě uvnitř bílým voskem, který se však hned čistým
plátnem nebo smačkaným papírem seře. Potom se
naleje na hladkou (bez rytiny) vnitřní plochu obyčejná
lžice těsta, forma se hned uzavře, čímž se těsto po
vnitřku formy rozdělí a přebytečné na okraj formy
vyběhne. Zavřená forma nyní z obou stran se zahřívá
asi tak dlouho, co by se „Otčenáš“ pomodlil, při čemž
se vyběhlé a na formě uvázné těsto dřevem oskrábe.
Forma se otevře a hostie tupým nožem odloupne.

První dvě nebo tři hostie se obyčejně nepodaří,
nebo i po otření zůstalo na stěnách formy více vosku
než bylo třeba. Je-li pečivo hnědé, nebo naopak ma-
zlavé, musí se horko zmírniti nebo teploty přidati.
Nedá-li se hostie od formy lehce odloupnouti, jest
třeba vnitřní stěny formy znovu voskem natřiti, což
se několikrát mezi pečením opakuje.

Čerstvé pečivo jest křehké a proto se uschová
asi den na chladném místě, a potom se jednotlivé
hostie = partikule ostrým kruhovým nožem na
tvrdém, hladkém prkně vykrajují, aby jejich okraj byl
pravidelný a nedělaly se drobečky. Hostie připálené,
pošpiněné, nalomené, neúplně kulaté a vůbec nějak
poskvrněné se odkládají, drobečky se odstraní.

Velké hostie chovají se ve zvláštní dřevěné neb
cínové krabici, která má zapadající těžítko, kterýmž se
hostie rovnými udržují. Malé hostie uloží se v papírové
čisté krabici na místě suchém a bezpečném.

Partikule malé, určené k posvěcení, kladou se
v ciboriu nebo v korporálu na oltář ke mši sv. nej-
déle do obětování.

Dle výslovného zákona církevního nemají býti
hostie starší dvaceti dnů.

2. *Vino* musí býti přirozené, čisté, nezávětralé ani zkysalé. Barva jeho nerozhoduje. Má-li kostelník o pravosti vína odůvodněné podezření, nesmí je dáti ke mši sv., ale včas pochybnost svoji knězi ohlásí a rozkazů jeho vyčká.

Do mešního vína nesmí se nikdy jiná tekutina přilévati, a vždy jest dávatí pozor, aby víno jinou tekutinou stejné barvy nebylo zaměněno. Proto nejlépe se užívá při mši sv. konviček skleněných. I na ministranty třeba dohlédnouti, aby vína nějak neporušili, a mají o následcích toho častěji poučení býti.

Není-li totiž pravého pšeničného chleba a vína z vinné révy, není žádné proměny při pozdvihování, není žádné mše sv., není přítomen Kristus Pán. Proto církev dala o darech obětních tak přesné zákony a žádala vždy největší svědomitosti.

V prvních dobách jen zbožné a spolehlivé osoby, ponejvíce řeholní, bývaly přípravou obětních darů pověřovány. Budiž tedy i kostelník v této věci svědomitý a naprosto spolehlivý; přípravu obětních darů nedávej nikdy do rukou osob jiných, ale sám přípravu, uschování, umístění ke mši sv. obstarávej.

Poněvadž se stávají podvody, že se vydává někdo za kněze a žádá, aby mohl sloužit v klášteře mši sv., vydaly církevní úřady nařízení, že v klášterní kapli nesmí sloužiti neznámý kněz mši sv.; musí se odkázati na faru a z farního úřadu bychom to musily míti ověřené, že smí u nás sloužiti mši sv. Jako průkaz, že je římskokatolický kněz, má celebret. Ten si od něho vyžádejme. V něm má svou fotografii, nacionále, kdy a kde byl vysvěcen atd.

Svatostánek se aspoň jednou za rok důkladně vytře. Je-li dřevěný, vytře se navlhčeným flanelovým hadříkem a pak se důkladně vysuší ručičkem na konvičky. Kovový svatostánek se vytře vatou na čištění zlata napuštěnou od zlatníka a pak se vyčistí kůžičkou.

Korporál ve svatostánku se mění čtyřikrát do roka. Má býti ušitý jako palla, uvnitř bílá lepenka, aby se neshroval, bez kraječky a vyšívání, jen malý křížek na něm se vyšije. Nikdy se nepřipevňuje připínacími hřebíčky. Ty do svatostánku nepatří.

Sakrarium může býti, když je kaple v domě v poschodí, že nelze je zřídit v sakristii, na dvoře neb v zahradě v odlehleém koutě.

Do drahocenných rouch zlatem a stříbrem vyšívanych se vloží, když se ukládají, vyprané plátno nebo odsírovaný papír, aby se vyšívky neodřely a nečernaly. Mají-li roucha vysokou vyšívku, proloží se ještě vložkou vyplněnou vatou. Každá zásuvka ve skříni s paramenty se zakryje lehkou při-

krývkou; visí-li roucha na ramínkách, rovněž. Roucha ukládá jen sakristanka, to je její povinnost, nikdy ji nesvěří nikomu, dokonce ne služebně, bez vědomí představené.

Drobné kapky vosku od svíček se odstraní s hedvábné látky takto: Nejprve se odstraní vosk; nejlépe podložit prst, odloupnout a seškrábnout nožem. Potom se položí, když se topí, na ústřední topení/pozor, aby bylo čisté. Za chvíli skvrny zmizí. Není-li ústřední topení, stačí přidržeti ono místo před horkou žehličkou nebo horkými kamny.

Zdobíte-li oltář, dbejte vkusu! Nikdy na př. antependium s červenými květy k fialovému rouchu. Květiny na oltáři nesmí překážeti při otvírání missálu. Zelené pozadí z asparágu v květináčích poškozují velmi oltář. Věci ze sakristie, ani vázy užívané k ozdobě oltáře se nesmí dávat k ničemu do domu. Kalichové prádlo pere v menších domech představená, v konventech sakristanka. Prádlo se pere ve dvou vodách bez mýdla v nádobách k tomu určených, obyčejně v umývadle. Voda se vlije do sakraria. Pak se dá sestře pradeně, která je pere též zvlášť, ne s ostatním prádlem.

Krajky alb a rochet se před každým prádlem odparují, nevyvářejí, nýbrž perou se zvlášť takto: Namočí se do vlažné vody, namydlí se a nechají buď přes noc neb aspon 3-4 hod. ležet, načež se v této vodě mačkají/nemnout v ruce ani navalše;/; to se několikrát opakuje, potom se přidá do vody čaje, čímž dostanou žlutavý nádech. Takto prané krajky vydrží a jsou stále jako nové. Žehlí se za mokra a přišívají se bavlnou větším stehem a dlouhým navlekiem, aby se dala celá

bavlnka při páření vytáhnout a znovu užít. Krajky od rochet se nemusí pokaždé prát, pere-li se rocheta, stačí ob jednou poněvadž se tak neušpiní jako krajky od alb.

Krajková antipendia se perou podobně jako krajky rochet, ale ne často.

Chránitka stol a ornátů je lépe dát častěji do prádla, poněvadž se z nich lehčeji vypere špína. Přišívají se tenkou bavlnkou, níť přerežávají látku.

Kalich, patena, ciborium se čistí na povrchu každý týden neb za 2 týdny i za měsíc, dle potřeby. Ciborium nejlépe když se mění. Tyto nádoby čistí sakristanka tak, že se zlehka otrou po povrchu vatou navlhčenou, osuší se jemným ručníčkem k tomu účelu stanoveným, načež se čistí napuštěnou vatou od zlatníka a vyleští kůžičkou. Ve vnitř je čistí jen kněz jednou za rok louhem z popela kočiček Květné neděle používaného na Popeleční středu. Vata se pak spálí, ručníčky se perou s kalichovým prádlem.

Svícný se čistí za 2 měsíce, někdy i za delší dobu dle potřeby; nedotýká-li se jich rukama pouze, berou-li se prachovcem, vydrží dosti dlouho čisté. Čistí se sidolem nebo podobným čistidlem na kovy. Vnější strana kadidelnice se čistí jako svícný dle potřeby. Ve vnitř, zvlášť učazená část od kadidla, se čistí lihem nebo benzinem. Hadřík se namočí hodně do lihu nebo benzínu a učazená část se jím potírá. Benzinem se čistí též velmi dobře ozdoby, kde rýhy po sidolu zůstávají bílé.

Pult na missál je dobře potáhnout červeným plyšem nebo sametem. Ušetří se missál a dá se nan dobře připevniti pokrývka, užívá-li

se jí. Na spodní stranu povlaku se přišijí 3 háčky, u ozdobné pokrývky se udělají poutka a na háčky se zavěsí.

Občas se ohlašuje v Ordinariátním listě, že se vydaly modlitby ke mši sv. k světcí právě prohlášenému a pod. Povinností představené je, aby je koupila; bývají obyčejně na jednotlivých listech a ty se opatrně vlepi do missálu, kam určí kněz.

Ve větších domech míváme na svíčkách kovová chránítka. Některé svíčky je třeba zvláště pečlivě opatrovati a zhasínání upravit chránítka. Někdy stačí, posunouti je níž, jindy se musí sundat, zalité části vyčistit od vosku a znovu dát na svíčky. Nutno vyzkoumati, co které svíčky potřebují. Na svíčkách dobré jakosti není třeba chránítka měnit, posunují se samy při hoření svíce.

Když se někdy ušpiní svíce, nemusí se oškrabovati, ale umýt je teplou vodou, ne vařící.

Nejde-li vyndat svíčka z lampionu, postaví se na chvíli do teplé vody; uvolní se.

Nyní v době války je dovoleno, že může při výstavu Nejs. Svátosti hořeti jen 6 svéc.

Věčná lampa se připravuje tak, že se do nádoby skleněné na olej nalije nejprve trochu vody a potom olej. Knoty se koupí hotevé. Starsí hustší olej vyžaduje knot silnější, nebo se musí častěji vyměnovati plaváček, třeba každý den. Olej do věčné lampy lépe je uchovávat v nádobách skleněných ne kovových.

ODDÍL DRUHÝ.

O službách božích.

§. 14. Obecná pravidla.

Služby boží jsou ty posvátné úkony, kterými katolický křesťan Boha viditelně ctí a hojně milosti od něho dochází.

Ke službám božím náleží mše sv., společně pobožnosti, svátosti a svátostiny. Při těchto službách božích užívá se četných znamení, která církve předepsala, a která *svatí obřadové* se nazývají. Těchto svatých obřadů mají si kostelník a ministranti vážiti, mají význam jejich pochopovati a sami předepsané jim obřady a služby při nich přesně a důstojně vykonávati, aby se věřící na nich vzdělávali a poučovali.

Ze všeobecných předpisů o svatých obřadech náleží pamatovati:

1. *Držení těla* budiž uctivé, vždy při klečení i chůzi a stání vzpřímené.

Ruce buďtež pravidelně na prsou sepjaty tak, že dlaně na sebe přiléhají, prsty pak rovně natažené a k sobě přitisknuté šikmo vzhůru jsou obráceny a pravý palec přes levý křížem jest položen. Takto sepiaté ruce značí prosbu a odevzdanost do vůle boží.

Oko budiž důvěrně ke kříži a posvátnému výkonu obráceno.

Po kostele kráčí se krokem přiměřeným, okem sklopeným k zemi na znamení pokory, ruce, nejsou-li

sepiaty, mají býti volně na prsou složeny; nesluží jimi pohazovati, vzadu je skládati.

Podává-li ministrant něco knězi, činí to vždy pravou rukou a před ním napřed hlavu sklání. Kdykoli jest co činiti jednou rukou, složí se druhá na prsa. Kostelník nechť na oltář vystupuje se strany a ne prostředkem.

Jsou-li ku posluze ministranti dva, buďtež stejně urostlí a mají se jednoduše a souměrně pohybovati a poklekali. Při obracení otáčejí se vždy tváří k sobě.

2. Znamení *kříže* děje se dvojím způsobem: a) malý kříž děláme palcem pravé ruky na čelo, ústa, prsa; b) velký kříž děláme tak, že středním prstem pravé ruky dotýkáme se čela a prsou, pak levého a posléze pravého ramene. Při obojím kříži jsou prsty rovně nataženy a k sobě přitisknuty; při malém píše se napřed svíslá a pak příčná čárka, při velkém jest dlaň pravé ruky ku tváři obrácena. Před a po kříži buďtež ruce spiaty a mezi tím, co pravá ruka kříž opisuje, levice složena jest na prsou, a ústa vyslovují: Ve jménu Otce atd. . .

Křížem vyznáváme tři božské osoby a hlásíme se ke Kristu, který nás na kříži vykoupil. Kříž dělá ministrant vždy, kdykoliv tak činí kněz, a takový, jaký kněz.

3. *Pokleknutí* jest výrazem pokory a nejhlubší úcty k Bohu.

Pokleknutí rozeznává se: a) jedním kolennem. Pravé koleno spustí se k patě levé nohy a hned se povstane. Při tom horní část těla zůstává vzpřímena, ruce při službě u oltáře sepiaty, jindy na prsou složeny. Není dovoleno při pokleknutí oltáře se držeti.

Takto se pokleká, kdykoliv se přechází kolem oltáře, na němž jest nejsv. svátost ukryta ve svato-stánku, kolikrátkoli se k takovému oltáři přijde a zase prve, nežli se od něho odejde; kdykoliv se jde kolem

vedlejšího oltáře, na němž se slouží mše sv., a sice již po pozdvihování do přijímání; kdykoliv takto při službách božích poklekne kněz, kleká i ministrant.

b) Pokleknutí na obě kolena děje se nejprve pravým a pak levým kolennem, povstání napřed levou a pak pravou nohou. Takto se klečí před velebnou svátostí, pokud jest vystavena, a při některých částkách mše svaté.

c) Toto pokleknutí spojeno bývá s hlubokou úklonou hlavy, která se sklání a hned zase vzpřímuje. Tak děje se, kdykoliv se jde kolem oltáře, na němž jest nejsv. svátost vystavena, kolikrátkoli se k němu přijde a od něho odchází; kdykoliv se jde kolem oltáře, na němž při mši sv. jest pozdvihování nebo přijímání; když se jde kolem kněze, který věřícím podává. Kdyby se někdy celá mše sv. sloužila před vystavenou veleb. svátostí, poklekne se takto jenom na počátku a na konci, ostatní poklony dějí se pak jedním kolennem od těch, kteří při té mši sv. posluhují.

4. *Úklona těla* záleží v tom, že se buď a) hlava, nebo b) celá horní část těla sklání, až možno prsty kolen dosáhnouti.

a) Hlava se sklání při jménu Ježíš neb jiné božské osoby, při Sláva Otci, Synu atd., při jménu Maria, kdykoliv se knězi neb asistentům něco podává a když se požeňání kněze přijímá.

b) Hluboká úklona celé horní části těla děje se v sakristii kříži před a po mši sv., před křížem při mši sv. u oltáře, kde není nejsv. svátosti; při konfiteor, při pozdvihování, přijímání a požeňání s nejsv. svátostí, kdy spojena jest s pokleknutím.

5. *Bíti se v prsa* jest výrazem hříšnosti a lítosti naši a děje se plošinou pravé ruky, při čemž levice na prsou jest složena.

6. *Slovům latinských* modliteb, které kostelník a ministrant v zastoupení věřících říkati mají, nechť se řádně naučí, je správně beze spěchu vyslovují, aby

se tak předešlo komolení a vynechávání posvátných slov. Častěji třeba do této knihy nahlédnouti a objeví se chyby a nedostatky ihned odstraniti.

7. *Oblek* příslušný kostelníkům a ministrantům při službách božích jest talár podobný kněžské klerice (barvy různé, dle povahy dne) a komže, která se při slavné mši sv. a výstavě vel. svátosti vždy nositi má.

8. Kostelník a ministrant nikdy neplivne na podlahu, zvláště při oltáři, ale v případě potřeby použije kapesníku. Nedoporučuje se ministrantům, aby při oltáři hlasitě se modlili neb zpívali s věřícími, aby kněze nevyrušovali. Pozorují-li, že na oltáři svíce nepravdělně hoří, ihned ji opraví a překážku odstraní.

§ 15. Thurifer.

1. Thurifer nazývá se onen ministrant, který při službách božích má na starosti kadidelnici a loďku s kadidlem. Thurifera zastává často kostelník. Kadidla se užívá při slavné mši sv., při požehnání a průvodech s vel. svátostí, při nešporách, při některých svěceních, při pohřbu atd. Kadidlem se vyjadřuje nejen úcta Bohu povinná, ale i přání, aby naše modlitby k Bohu se vznášely, jako dým kadidla vzhůru se nese, a jemu příjemny byly.

2. Maje konati službu thurifera, béře ministrant kadidelnici s řežavým uhlím levou rukou za větší kruh, a nechává je volně viseti, nazdvihuje palec téže ruky pomocí kroužku a řetízku poněkud pokličku kadidelnice a mírně jí mává. Loďku za nohu béře do pravé ruky. Kadidlo v loďce budiž na drobné kousky roztlučeno. Nemá se však na prasek rozemlít, neboť pak na uhlí rychle spláchně a vymizí.

3. Při vkládání kadidla podává thurifer loďku jáhnovi, a není-li ho, ministrantovi jinému, který ji otevře, lžičku upraví, a loďku vhodně drží, aby kněz kadidla nabratí mohl. Thurifer pravou rukou řetízem

vytáhne pokličku, levicí tento řetěz pevně přichytí a pak pravicí nastaví kadidelnici, aby kněz kadidla nasypal. Když kněz nasypaného kadidla požehnal, spustí thurifer pokličku, drží kadidelnici volně visící nyní v pravé ruce a podá ji k okouření jáhnovi nebo knězi. Po té odnáší kadidelnici i loďku a postará se v sakristii, aby uhlí pro nejbližší potřebu nevyhaslo.

4. Má-li thurifer sám okouřovati, uchopí kadidelnici s nasypaným kadidlem do levice za držátko a přitiskne k prsoum; prsty pravice sevře řetízky nad pokličkou a takto ji drží u pravé nohy. Na to činí hlubokou úklonu a táhne kadidelnici vzhůru až do výše očí, opisuje od dola ven vypouklý oblouk, který ve výši očí zakončí a okouření hned ještě jedním úderem opakuje. Takto činí trikrát po sobě na př. při pozdvihování ve slavné mši sv.; kněze sloužícího okouřuje také třemi tahy, jáhna a podjáhna dvěma tahy. Na konec činí se zase hluboká úklona a kadidelnice se odnáší. Při požehnání s velebnou svátostí thurifer pravidelně neokuřuje, ale kleče kadidelnici oběma rukama drží.

5. Při průvodech s vel. svátostí bývají thuriferové dva; krácejí před knězem a stále, střídajíc se, velebnou svátost okouřují a pozor dají, aby se zády k svátosti neobraceli. Při jiných průvodech jde thurifer před průvodovým křížem a máje loďku v levé, kadidelnici v pravé ruce volně visící, mírně s ní směrem ke kříži mává. Pozoruje-li, že kadidlo jest stráveno, nasype si jiného.

6. Při slavné mši sv. jest místo thurifera u kredence nebo u stupňů oltáře na straně epištoly.

7. V dalším bude se thurifer znamenati zkratkou **Th.**

§ 16. Ceroferáři a křížonoši.

1. Při slavné mši sv., při průvodech a j. bývají dva ministranti, kteří na svícnech rozsvícené svíce nosí

a *ceroferáři* slují. Bývají stejné postavy, stejným krokem kráčeji, stejně klekají, tvoříce jako jednotné těleso. Při službě oltářové jest místo jejich u kredence, tváří k oltáři obrázení. Svícny si postaví na kredence za sebe. Při průvodech kráčeji vedle kříže. Svíce a svícny drží se kolmo, aby plamen svíce byl ve výši očí. Pravý *ceroferář* drží levicí patu svícnu, pravicí uzel jeho. Levý *ceroferář* obrázeně pravicí patu, levicí uzel. Pakli z nějaké příčiny místo své vyměnili, přemění také držení rukou, aby vždy vnitřní jejich ruce patu, vnější uzel držely. Nesouce svícny, neznamenají se křížem, nesklánějí hlav i když tak jiným předepsáno. Klekají však pravidelně. Zkratka pro *ceroferáře* jest **Cer.**

2. Průvodový kříž nosívá podjáhen anebo zvláštní silnější ministrant, zvaný *křížonoš*. Na ramena béře plátěné velum a drží kříž tak, aby Ukřižovaný, nad hlavu vystupoval a tvář jeho ku předu byla obrácena. Jediné kříž, nesený před arcibiskupem, obrací se tváří k tomuto. Kříž nosívá se v čele průvodu na význam, že za Kristem k nebi kráčetí máme. Vedle kříže kráčeji v jedné čáře oba *Cer.*, někdy i ministranti s korouhvemi. Pohřební křížek provázejí *Cer.* se žlutými svícemi. Křížonoš, nesa kříž, nekleká a dává pozor, aby rychlou chůzí přílišně od ostatních se neoddaloval.

A. Mše svatá.

§ 17. O mši svaté vůbec.

1. Středem veškeré bohoslužby jest mše sv., při které se za nás Pán Ježíš pod způsoby chleba a vína Otci svému nebeskému nekrvavě obětuje. Mše sv. jest nejvznešenější prostředek, kterým se Bohu povinná

čest a chvála vzdává, jest nevyvážitelný zdroj všech milostí pro nás, jest nejdražší poklad církve.

Proto i kostelník, je-li ve všem bdělý a přesný, přece největší pozornost věnuje tomu, co styk má se mši sv. a nejsv. svátostí. Na ministrantech pak vyžaduje se největší úcta a zbožnost. Ke mši sv. jest ministrant vždy čistě umyt a upraven, při svatém tom úkonu má stále ruce sepiaté, oči na oltář a kněze upřené, mysl k Bohu obrácenou.

2. Kostelník nemá cizímu knězi, zvláště podezřelému člověku, který by se za kněze vydával, bez dovolení duchovního správce připustiti, aby mši sv. sloužil. Kdyby někdy kostelník přijal peněz na mši sv. pro kněze, nesmí si z něho pro sebe ničeho ponechati.

3. Přerušení mše sv. mohlo by se státi jen z nejnnutnější příčiny, jako aby umírající byl pokřtěn, vyzpovídán. Kdyby kněz při mši sv. náhle zemřel aneb tak onemocněl, že by dále ve mši sv. pokračovati nemohl, počíná si kostelník následovně:

Stalo-li se přerušení před pozdvihováním, uschová se hostie a víno v sakristii, ve mši sv. pokračovati se nemusí a dá se o tom zpráva knězi, který na to nejdříve sloužiti počne.

Stalo-li se přerušení po pozdvihování do přijímání, zavolá kostelník neprodleně kněze jiného, nejbližší bydlícího, který bude ve mši sv. pokračovati tam, kde přerušena byla, třeba by již lačný nebyl. Kostelník nesmí missál uzavřít, ani listy obrácti, aby kněz poznati mohl, kde přerušení se stalo. Pakli by takové dokončení mše sv. jiným knězem v hodinách dopoledních nebylo vůbec možno, tu by směl kostelník obě způsoby chleba i vína, pečlivě zabalené v korporálu a v kalichu do svatostánku uschovati až do příchodu nějakého kněze, jemuž by vše řádně ohlásil.

4. Úpravu kalicha ke mši sv. a vložení hostie obstarává si pravidelně každý kněz. Má-li tak výmínečně učiniti kostelník, počíná si takto: Na kalich, obrácený k sobě křížkem na noze jeho vyrytým, položí purifikatorium, aby oba konce stejně splývaly; na to se hostie neposkvrněná, všech drobečků zbavená, položí na patenu tak, aby hlava obrazu Kristova blízko byla křížku na pateně vyrytému, a patena položí se na kalich, že křížek její a obraz Kristův na hostii a křížek na noze kalicha v jedné jsou čáře. Patena zakryje se pallou a celý kalich zahalí mešním velem, jehož přední strana se půdy dotýká a vkusně se urovná. Nejvýš položí se bursa se vloženým korporálem, jejíž otvor směrem křížku pateny jest obrácen. Na připravený kalich nemá se nic jiného pokládati, ani biret ani klíček od tabernákulu.

5. Při oblékání kněze stojí kostelník na levé straně jeho a podává nejprve humerál, drže jej rozpiatý oběma rukama na místech, kde jsou tkaničky přišity. Připraví si albu tak, aby ji přes hlavu na ramena volně vložiti mohl, podrží levý její rukáv, až kněz ruku vložil. pak ji na zádech k sobě shrne, aby rukávy nesjížděly. Když kněz albu dle potřeby vykasal, podá kostelník cingulum, silně jím knězi pod ruce albu přitlačí, třapce cingula a delší konce máje na pravou stranu. Srovná a dle potřeby vykasá ze zadu albu tak, aby všude stejně splývala a talár dole rovně zakrývala. Podává manipul, štolu, kterou vzadu poněkud stáhne, aby se ornátem zakryla. Oběma rukama vyzvedne ornát a pozorně jej přes hlavu spustí, drže nazvednutou zadní polovici, aby kněz tkanice zavázati mohl. Konečně podává biret.

6. Při svlékání rouch sejme ornát tím, že levou ruku vloží pod ornát na prsa a druhou na záda, sejme přes hlavu a hned ornát na ruby obrátí a rovně položí. Albu uchopí za límec vzadu, cingulum rovněž vzadu.

7. Kdyby nebylo sakristie, připraví kostelník roucha ku oblékání na kredenci, a není-li místa pro tuto, může roucha připravit na oltáři na straně evangelia, kdež se také kněz obleče. To však není dovoleno při výstavě velebné svátosti. Uprostřed oltáře směl by se oblékati jen biskup a infulovaný prelát.

8. Missál nese ministrant oběma rukama kolmo před prsy vztýčený, máje ořízku na levici, hřbet knihy v pravici své. Uzavřený položí na oltární pult nebo polštář ořízkou ke středu oltáře. Ministrant nemá missál otvírati, ani se nemá při přenášení listů jeho prsty dotýkati.

9. Biret se nikdy neklade na oltář, ale na zvláště k tomu určený podstavec aneb na stupeň oltáře. Biret podává se tak, aby jej kněz mohl za prostřední roh uchopiti.

10. Částky mše sv. ohlašují se zvonkem. Zvoní se mírně bez prudkých a pronikavých nárazů. Při obětování, když kněz kalich odhalil, zazvoní se jedním trhnutím. Při sanktus trojnásobně. Před pozdvihováním, když kněz žehná obětní dary, zazvoní ministrant jednou a kleká na nejvyšší stupeň oltáře tak, aby knězi při pokleknutí nepřekážel. Při pozdvihování zvoní třikrát vždy jedním úderem: po prvé při pokleknutí kněze, po druhé při vyzdvižení sv. hostie (kalicha), po třetí při opětném pokleknutí kněze. Při každém pokleknutí kněze činí ještě ministrant současně hlubokou úklonu. V prsa se nebije, jenom v duchu se koří. Po posledním zazvonění a úkloně sestoupí na své místo. Při přijímání při slovech kněze: Domine, non sum dignus, zvoní třikrát kleče na svém místě.

Je-li u hlavního oltáře slavná mše sv., nebo výstava vel. svátosti, nebo se koná průvod po kostele, nebo kázání, nezvoní se vůbec při mších u vedlejších oltářů sloužených. Rovněž si přeje církevní sněm Pražský, aby, když současně více mší sv. se slouží, zvonilo se jenom při mši sv. u oltáře hlavního, a při

ostatních aby se nezvonilo, neboť věřící, chtějíce každé mši sv. nějakou pozornost věnovati, rozptylují takto mysl svou.

Kde to zvykem, ohlašuje i kostelník zvonem na věži částky mše sv. vzdáleným věřícím.

11. Ministrant má veškeru pozornost obrácenu k té mši sv., při níž posluhuje. Jiných, současně sloužených, si nevšímá. Protož, má-li státi, stojí i tehdy, když jest u jiného oltáře pozdvihování.

12. Při tiché mši sv. bývá jeden ministrant, při farní, školní mši sv. bývají dva, při slavné i více. Děvčatům není dovoleno při oltáři posluhovati. V nutném případě směla by řeholní sestra ze zdáli odpovídati, ale u oltáře obsloužil by se kněz sám.

13. Co do slavnostního rázu, jakým se mše sv. slouží, rozeznává se:

a) *Mše tichá*, když kněz všechny modlitby po tichu říká. Věřící mohou zpívati mešní píseň za průvodu varhan.

b) *Mše sv. zpívaná*, když kněz některé části zpívá a jemu sbor zpěváků na kůru jednak odpovídá, jednak v začatých od kněze zpěvech pokračuje, anebo, co kněz potichu se modlí, zpěvem na kůru se pronáší.

c) *Mše sv. slavná* jest ona zpívaná, při níž ještě jáhen a podjáhen posluhuje.

d) *Mše sv. pontifikální* jest slavná mše, kterou slouží biskup anebo hodnostář, jenž má právo užívati rouch biskupských.

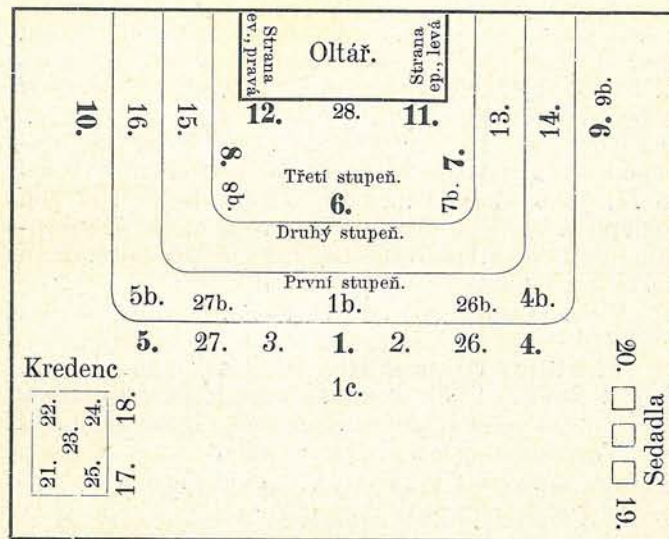
Jiná pojmenování jsou:

Farní sluje ona mše sv., která se v neděli a ve svátek slouží za osadníky.

Zádušní jest mše sv. za zemřelé v barvě černé. Sluje také rekvíem.

Votivní mše sv. jest ona, která z důležité příčiny odlišuje se od předepsané mše direktářem. Barvu roucha ohlásí vždy kněz.

Pozn. Následující obraz sloužití má k jasnějšímu názoru o posluze při oltáři, kdež jednotlivá místa, ministrantům určená, poznačena jsou číslicemi. Doporučuje se pláněk okreslití, aby byl při dalším čtení ustavičně před očima.

§ 18. Tichá mše svatá.

Kostelník připraví v sakristii mešní roucho té barvy, jakou předpisuje direktář. Je-li u jména světce v direktáři *semid.* nebo *simpl.*, jest radno, kde více jest duchovních, připravit také roucho černé. Dle místního obyčeje dá v ustanovený čas znamení zvonem. Do čistých, vypláknutých konvíček naleje vody a vína, a postavené na tácek s ručníkem umístí k oltáři, na kterém rozsvítí aspoň dvě svíce, odstraní pokryvku, očistí plátna, postaví kanon, tabulky, pulť (na stranu epištoly), na první stupeň (4b) dá zvonek.

Do sakristie vstoupivšího kněze křesťansky pozdraví a pak buď *M.* (ministrant) nebo kostelník jest nápomocen při umývání rukou, úpravě kalicha, při oblékání (§ 17, odst. 4 a 5).

Maje vykročiti k oltáři, béře *M.* missál, postaví se za kněze, současně s ním činí hlubokou úklonu kříží, u dveří sakristie dá věřícím znamení zvoncem, asi dva kroky před knězem ubírá se k oltáři a postaví se po pravici kněze 2. Do pravé ruky přijme bíret, současně s knězem buď kříží se uklání nebo před velebnou svátostí pokleká, souměrně s knězem vystoupí na 11, položí missál na pult, odloží bíret, na 1 činí poklonu a na 5b klekne na obě kolena. Kněz sestupuje na 1 ke stupňovým modlitbám, *M.* povstane a klekne na podlahu 3 vedle kněze.

Pozn. Vyjma obou evangelií klečí ministrant po celou tichou mši sv.

1. **Stupňové modlitby** slují tak proto, že se vždy u stupňů oltáře konají. V nich jsou obsaženy prosby za odpuštění hříchů, poněvadž všickni mají býti mši sv. přítomni jen s čistým srdcem.

M. zároveň s knězem (*K.*) poznamenává se velkým křížem a odpovídá následovně:

K. In nómine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen.

Introibo ad altáre Dei.

M. Ad Deum, qui letifikat juventutem meam.

K. Júdika me, Deus, et discérne kausam meam de gente non sancta: ab hómine iníquo et dolóso erue me.

M. Kvia tu es Deus fortitúdo mea:*) kvare me repulisti, et

Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Amen. Vejdu k oltáři bož.

K. Bohu, jenž obveseluje mladost mou.

Žalm 42. Suď mne, Bože, a rozezněj při mou od národa nesvatého: od člověka nespravedlivého a lstivého vytrhni mne.

Nebo Tys, Bože, síla má: proč jsi mne za-

*) Po souhláskách *d, n, t*, vyslovuje se *i* jako *y*.

kvare tristis incédo, dum affligit me inimikus?

K. Emitte lucem tuam et veritatem tuam: ipsa me deduxérunt et adduxérunt in montem sanctum tuum et in tabernákula tua.

M. Et introibo ad altáre Dei: ad Deum, kvi letifikat juventutem meam.

K. Konfitebor tibi in cítara, Deus, Deus meus: kvare tristis es ánima mea, et kvare kontúrbas me?

M. Spera in Deo, kvóniam adhuk konfitebor illi: salutáre vultus mei, et Deus meus.

K. Glória Patri et Filio et Spiritui sankto.

Při těchto slovech *M.* s knězem sklání se hlavou.

M. Sicut erat in principio, et nunk et semper: et in sékula sekulórum. Amen.

Celý tento žalm se při mši sv. v barvě černé vynechává.

K. Introibo ad altáre Dei.

M. Ad Deum, kvi letifikat juventutem meam.

K. Adjutórium nostrum in nómine Domini.

Při těchto slovech *M.* s knězem znamenají se velkým křížem.

M. Kvi fecit celum et terram.

K. Konfiteor Deo omnipoténti . . . ad Dóminum Deum nostrum.

pučil, a proč smuten chodím, když mne sužuje nepřítel?

Sešli světlo své a pravdu svou: ty nechať mne provodí a přivodí na Tvou horu svatou a do stanů Tvých.

I vejdu k oltáři božimu: k Bohu, jenž obveseluje mladost mou.

Oslavovati budu Tebe na harfě, Bože, Bože můj: proč jsi smutná duše má a proč mne zarmucuješ?

Doufej v Boha, nebo ještě vyznávati mu budu: On jest spasení tváři mé a Bůh můj.

Sláva Otci i Synu i Duchu svatému.

Jakož bylo na počátku i nyní i vždycky i na věky věkův. Amen.

Vejdu k oltáři božimu.

K. Bohu, jenž obveseluje mladost mou.

Pomoc naše ve jménu Páně.

Který učinil nebe i zemi.

Vyznávám se Bohu všemohoucimu atd.

M. Mizereátor tui omnipotens Deus, et dimíssis pekátis tuis, perdúkat te ad vitam etérnam.

K. Amen.

Ministrant hluboce skloněn se modlí:

Konfíteor Deo omnipoténti, beáte Marie semper Virgini, beáto Michaéli Archángelo, beáto Joánni Baptíste, sanktis apóstolis Petro et Paulo, ómnibus sanktis, et tibi pater, kvia pekávi nimis kogitacíone, verbo et ópere: (Třikrát se bje v prsa, říkáje:) mea kulpa, mea kulpa, mea máxima kulpa. Ideo prókor beátam Mariam semper Virgínem, beátum Michaélem Archángelum, beátum Joánnem Baptistam, sanktos apóstolos Petrum et Paulum, omnes sanktos, et te pater, oráre pro me ad Dóminum Deum nostrum.

Při slovech tibi pater a te pater obrací *M.* hlavu ku knězi.

K. Mizereátor vestri omnipotens Deus, et dimíssis pekátis vestris, perdúkat vos ad vitam etérnam.

M. Amen odpoví a vzpřímí horní část těla i hlavu a dělá při následujících slovech s knězem velký kříž:

K. Indulgenciam, absolucíonem et remissíonem pekatórum nostrórum tribuat nobis omnipotens et miséricors Dóminus.

M. Amen.

Smiluj se nad tebou všemohoucí Bůh a odpusť tobě hřichy a přiveď tě k životu věčnému.

Amen.

Vyznávám se Bohu všemohoucímu, blahoslavené Marii vždy Panně, svatému Michaeli archandělu, sv. Janu Křtiteli, svatým apoštolům Petru a Pavlu, všem svatým a vám, otče, že jsem zhřešil velice myšlením, řečí a skutkem: má vina, má vina, má největší vina! Protož prosím blahoslavenou Marii vždy Pannu, svatého Michaela archanděla, svaté apoštoly Petra a Pavla, všechny svaté a vás, otče, abyste se za mne přimluvili u Hospodina Boha našeho.

Smiluj se nad vámi všemohoucí Bůh a odpusť vám hřichy vaše a přiveď vás k životu věčnému.

Odpusťení, rozhrěšení a prominutí hřichů našich udělíž nám všemohoucí a milosrdný Pán.

Amen.

Kněz i ministrant skloní hlavu i ramena a modlí se střídavě:

K. Deus tu konvérsus vivifikábis nos.

M. Et plebs tua letábitur in te.

K. Osténde nobis, Dómine, miseri-kórdiam tuam.

M. Et salutáre tuum da nobis.

K. Dómine, exaúdi oracíonem meam.

M. Et klamor meus ad te véniat.

K. Dominus vobískum.

M. Et kum spírítu tuo.

Po těchto stupňových modlitbách vystupuje kněz k oltáři, *M.* pokloní se na 1, jde na 5, poklekne na 5b a zůstane zde až do konce epištoly.

Pozn. Ministrant jest vždy na prvním stupni toho rohu oltáře, kde není missál.

2. Kněz líbá oltář, přistupuje k missálu a znamená se velkým křížem, modlí se **vstup** či **introit**. Křížem velkým žehná se i *M.* Počáteční slova introitu dávají jméno celé mši, jako rorate, rekviem.

Pozn. Slyší-li *M.* při introitu nebo později slovo Ježíš (Jesus), Glória Patri atd. (sláva Otci i Synu i Duchu sv.), nebo Orémus (modleme se), uklání se vždy hlavou.

3. Po introitu vrací se kněz do prostřed oltáře a v pocitu úplné závislosti na Bohu volá s *M.* o milosrdenství tři božské osoby, říkáje řecky **Kýrie eléison** (Pane, smiluj se)! *M.* vždy čeká, až začne kněz uprostřed oltáře a pak střídavě s ním vyslovuje:

K Bohu Otcí

{ K. Kýrie eléison,

{ **M. Kýrie eléison,**

{ K. Kýrie eléison.

K Bohu Synu

{ **M. Kriste eléison,**

{ K. Kriste eléison,

{ **M. Kriste eléison.**

Obrat se k nám, Bože, a oživíž nás.

A lid Tvůj veselíti se bude v Tobě.

Ukaž nám, Pane, milosrdenství své.

A spasení své dej nám.

Pane, vyslyš modlitbu mou.

A volání mé k Tobě přijď.

Pán s vámi.

I s duchem Tvým.

K Duchu svatému } K. Kýrie eléison,
                               } **M. Kýrie eléison,**
                               } K. Kýrie eléison.

4. Naplněn důvěrou a vděčností, že Bůh se smiloval, počíná kněz Boha velebiti nadšeným chvalozpěvem, jehož počátek andělé při narození Páně pěli: **Glória** (Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle). Ku konci Glória dělá *M.* s knězem velký kříž.

Radostný tento zpěv vynechává se ve dnech, kdy nemáme příčiny k radosti, to jest, když jest barva fialová a černá.

O suchých dnech bývá hned po Kýrie přidáno několik modliteb a čtení z Pisma sv. (profecie). Před každou modlitbou říká kněz Orémus, pak Flektámus genua (poklekněme) a *M.* odpovídá: **Levate** (povstaňte). Na konci modlitby odpoví *M.*: **Amen**, na konci profecie, když kněz jemu znamená dá, řekne: **Deo grácias** (Díky Bohu).

5. Po Glória obrací se kněz k věřícím a pozdravuje slovem Dóminus vobískum (Pán s vámi). *M.* odpoví: **Et kum spiritu tuo** (I s duchem tvým). Tak přeji sobě kněz i lid navzájem božího požehnání, což se za mše sv. ještě vícekrát opakuje. Kněz přistoupí k missálu a vybidnuv věřící slovem Orémus k obnovení pozornosti, přednáší Bohu své i jejich prosby v jedné nebo více modlitbách, kteréž se **kollekty** (sebrané modlitby) jmenují. Každou kollektu zakončuje kněz dovoláváním se zásluh Ježíše Krista, který s Bohem Otcem i Duchem sv. žije a kraluje po všechny věky věkův = per ómnia sékula seculórum. *M.* vždy odpoví: **Amen** (Staň se).

6. Následuje **epištola**. Pravidelně jest to výňatek z listů sv. apoštolů. Když kněz dočell epištolu, dá znamení, a *M.* odpoví: **Deo grácias** = Bohu díky za to, že nás v epištole poučiti ráčil. *M.* ihned povstane a přejde na stranu levou a postaví se za kněze poněkud v pravo. Kněz ještě říká t. zv. **graduale** t. j. modlitbu skládající se z krátkých úryvků Pisma

sv., někdy připojí hymnus, zvaný *sekvence*, a jakmile odstoupí, přenese *M.* knihu na stranu pravou a zde ji šikmo ku knězi obrátí. Sestoupí na 10 neb 15 a tváří ku knězi obrácen počká zde, až tento přistoupí ku čtení evangelia, první hlavní části mše svaté.

7. **Evangelium** jest výňatek z některého ze čtyř svatých evangelií (sv. Matouše, Marka, Lukáše, Jana). Kněz pronáší pozdrav: Dóminus vobískum, *M.* odpoví: **Et kum spiritu tuo**. Na to kněz oznámí, ze kterého evangelisty vzato jest, co čísti bude slovy: **Sekvencia sancti evangélii...** a znamená knihu i sebe křížem. Současně dělá malý kříž i *M.* a odpoví: **Glória tibi, Dómine** (Sláva Tobě, Pane), a ukloniv se hlavou knězi, přejde na místo 4. Při přechodech kolem 1 nezapomíná činit příslušné poklony.

Dokud se evangelium čte, stojí *M.* na význam, že hotov jest učení Pána Ježíše vyznávatí a zachovávatí; když kněz skončil a knihu libá, odpoví: **Laus tibi, Christe** (Chvála budiž Tobě, Kriste, za to, že's nám evangelium dáti ráčil), a klekne na 4b. Kdyby kněz při čtení evangelia jedním kolenem poklekal, činí současně *M.* totéž.

8. Při **Kredo** (věřím v Boha), když kněz pronáší slova: „a vtělil se z Ducha sv., narodil se z Marie Panny“ a pokleká, činí *M.* kleče hlubokou úklonu, na konci pak velkým křížem se znamená. Kredo se někdy vynechává.

9. Druhá hlavní částka mše svaté jest **obětování = offertorium**. Obětování jest přinášení a podávání obětních darů chleba a vína Bohu s prosbou, aby tyto dary naše milostivě přijmouti ráčil. Nepatrné tyto dary stanou se obětí Boha důstojnou proměnou v tělo a krev Pána Ježíše.

Poněvadž nastává nová část mše sv., jest třeba obnoviti pozornost, a proto kněz na počátku obětování volá: Dóminus vobískum, *M.*: **Et kum spiritu tuo**,

K.: Orémus (modleme se). Pak říká krátký verš z Písma sv., odhalí kalich, aby mohl obětovati. Při tom *M.* jedním trhnutím zazvoní, jde (aniž by se při 1. poklonil) přímo na 11 a prostře na levý roh oltáře ručník. Učiní úklonu kříži, přinese konvičku s táckem a na ručník postaví. Pravou rukou vezme konvičku s vínem, je-li třeba, kapky osuší na ručniku, a podává ji knězi tak, aby ji tento za ouško uchopil mohl. Levicí ji přijme zpět a pravicí zase podává konvičku s vodou tímže způsobem. Ukloniv se kříži, odnáší konvičku s vínem. Hned se vrátí a béře pravicí konvičku s vodou, levicí tácek, postaví se na 13, a když *K.* přistoupil, aby omyl prsty (*lavabo*), učiní mu *M.* úklonu, pomalu naleje na konec prstů vody a stékající táckem zachytí. Opět se uklání, odstoupí, vodu do sakraria nebo do nádoby odleje, tácek i konvičku umístí, ručník složí a kde bývá položí, a sám na 1b. klekne.

Kněz políbiv oltář, obrací se k věřícím a vybízí je: Oráte fratres = Modlete se, bratři, aby má i vaše oběť příjemnou se stala u Boha Otce všemohoucího. Současně jménem lidu, málo skloněn, odpovídá *M.*:

Suscipiat Dóminus sacrificium de manibus tuis ad laudem et glóriam nóminis sui, ad utilitatem kvokve nostram, tociúskve Eklésie sue sankte.

Přijmiž Hospodin oběť z rukou tvých ke cti a chvále jména svého, jakož i k užítku našemu a celé církve svaté.

Kněz modlí se nyní jednu nebo více modliteb, obsahem podobných kollektám, které se nazývají **sekreta** (modlitby tiché), a poslední zakončí slovem: Per ómnia sékula sekulórum, k čemuž *M.* **Amen** odpoví. Tím končí druhá částka mše svaté, obětování.

Při obětování má i *M.* svůj úmysl s úmyslem kněze spojovati, Bohu se obětovati a si umíniti, že chce Bohu s pravou pokorou, nábožností a spravedlivým životem sloužiti.

Přiléváním vody do vína připomíná se, že z probodeného boku Kristova vyřinula se krev a voda a pak, že v Kristu byly dvě přirozenosti: božská a lidská.

Při mši sv. před vystavenou velebnou svátostí, nepoložil by *M.* ručník při lavabo na oltář, ale přehozeným na levé ruce posloužil by vodou na 9.

10. Přechod z obětování ku třetí hlavní části mše sv. tvoří modlitba zv. **preface** = předmluva. Zase jest třeba obnoviti pozornost a prositi za přispění s hůry. Proto hned po *M.* odpovědi **Amen** volá kněz:

K. Dóminus vobískum.

***M.* Et kum spiritu tuo.**

K. Súrsun korda.

***M.* Habémus ad Dóminum.**

K. Grácias agámus Dómino Deo nostro.

***M.* Dignum et justum est.**

Pán s vámi.

I s duchem Tvým.

Vzhůru srdce.

Máme (je pozdvižena) k Pánu.

Díky činme Pánu Bohu našemu.

Hodno a spravedливо jest.

Následuje preface, velebný zpěv chvály a díků. A poněvadž díkůčinění, vycházející z úst lidí smrtelných, zdají se býti knězi nedostatečnými, spojuje naše slova se zpěvy andělskými, a jako by stál před trůnem Božím volá nadšeně: Sanktus, sanktus, sanktus... = Svatý, svatý, svatý, Pán Bůh zástupův. Plna jsou nebesa i země slávy Tvé. Hosanna na výsostech. Požehnaný, jenž se béře ve jménu Páně: Hosanna na výsostech. — Skutečně béře se již Pán Ježíš k očekám svým dolů na oltář: blíží se proměna.

Při sanktus *M.* třikrát zazvoní, při slovech Požehnaný (benediktus) znamená se velkým křížem.

11. Po prefaci počíná **kánon mešní** t. j. ona část, která jest každý den skoro stejná a potichu se říká.

Kněz modlí se za živé, dovolává se přimluvy svatých, rozestře ruce nad obětními dary a prosí Boha, aby nám všem pro tuto oběť časného i věčného blaha udělil. Hned na to žehná křížem chléb a víno a

prosí, aby je Bůh v tělo a krev Ježíše Krista proměnil. Při tom *M.* zazvoní jedním nárazem, a pokloniv se na *1* vystoupí na nejvyšší stupeň a klekne oběma kolena na místo *6*.

Nastává nejdůležitější částka mše sv., totiž **proměna** neb **pozdvihování**, kde kněz z moci Boží těmiž slovy jako Kristus Pán při poslední večeři proměňuje chléb a víno v tělo a krev Pána Ježíše; nyní se za nás Pán Ježíš skutečně obětuje, jako se na kříži obětoval, jen že pod způsobou chleba a vína. Že Kristus přítomen, koří se mu v pokoře kněz a pokleká a nad hlavu Její pozdvihuje, aby také lid se kořil. I *M.* se klaní a při každém pokleknutí kněze dělá hlubokou úklonu a vždy zvoní jedním úderem; při každém pozdvížení opět tak zvoní (viz § 17, odst. 10). Levicí poněkud nazvedá ornát za dolní obrubu. Posledně zazvoniv a se ukloniv, sestoupí na *1*, zde pokleknutím se pokloní, jde na dřívější místo *4b* a kleká.

Pozn. Kostelník zvonkem na malé věži (sanktusník) vybízí nepřítomné a nemocné, aby se také Spasiteli svému poklonili.

12. Po pozdvíhování připomíná kněz umučení, vzkříšení a na nebe vstoupení Páně, na to prosí, aby Bůh tuto oběť milostivě přijal a všem požehnání svého a milostí potřebných udělil. Potom se modlí za duše v očistci a připojuje prosbu, aby on i všickni přítomní jedenkrát slávy nebeské došli. Prosba tato začíná slovy: *Nobis kvokve pekatóribus* = nám také hříšníkům, při čemž *M.* s knězem na znamení kajícího v prsa jednou se udeří.

Po následujícím obrádu, ve kterém kněz svatou hostií třikrát kříž nad kalichem opisoval, a drže ji na konec nad kalichem, oboje málo nad oltář pozdvíhl, končí se tato částka mše sv.; poslední modlitbu uzavře kněz: *Per ómnia sékula sekulórum. M. Amen.*

13. Počíná čtvrtá hlavní část přijímání a úvodem jest **modlitba Páně**: Otče náš = *Pater*

noster. K pozornosti vybízí kněz slovem *Orémus* (modleme se) a na to hlasitě říká Otče náš. Po slovech: *et ne nos indúkas in tentaciónem* = a neuveď nás v pokušení, pronáší poslední prosbu jménem lidu *M.*: **Sed libera nos a malo** = ale zbav nás od zlého. Tuto poslední prosbu rozvádí kněz delší modlitbou a žádá Boha, by nás zbavil všeho zla minulého, přítomného a budoucího a na přímělu Panny Marie udělil nám pokoje; při tom kněz patenou na sobě dělá kříž a *M.* taktéž rukou.

Po příkladu Krista Pána kněz láme svatou hostií a na modlitbu, kterou při tom říká a zakončil: *Per ómnia sékula sekulórum*, odpoví *M.*: **Amen.** Malou částku sv. hostie pouští do kalicha, děláje nad ním trojí kříž a říká: *Pax Dómini sit semper vobískum* = Pokoj Páně budiž vždycky s vámi. *M.*: **Et kum spírítu tuo.**

Hned na to současně s knězem bije se *M.* třikrát v prsa při slovech *Agnus Dei* a modlí se: *Beránku Boží, který snímáš hříchy světa, smiluj se nad námi; po třetí: uděl nám pokoje.*

Při černé barvě nebije se kněz v prsa, poněvadž nevyprošuje pokoje pro sebe, nýbrž duším v očistci, říkáje: *Beránku Boží . . . uděl jim pokoje (dona eis rekviem).*

14. Následují tři vroucí modlitby jako příprava ku sv. přijímání, ve kterých prosí kněz, aby toto přijímání sloužilo mu ku spáse. Na to bere obě částky sv. hostie do levé ruky, pravou bije se třikrát v prsa říkáje: *Domine, non sum dignus atd. M.* třikrát zvoní a se modlí: *Pane, nejsem hoden, abys vešel pod střechem mou, ale toliko rci slovem a uzdravena bude duše má. Vyjádřuje tak svoji pokoru a svatou touhu po Pánu Ježíši (duchovní přijímání).*

Když kněz přijímá sv. hostií, sklání *M.* hlavu, a když po té odkrývá kněz kalich a pokleká, *M.* povstane, pravicí za ouško vezme konvičku s vínem, levicí konvičku s vodou a klekne na obě kolena na *14*

neb 13. Když kněz přijímá z kalicha, opět skloní hlavu, ale hned povstane, přiblíží se ku knězi a nalévá do kalicha pozorně vína. Ustoupí o krok zpět a pak po druhé nalévá vína a vody přes prsty do kalicha. Nalévá zvolna, opatrně, by pláten oltáře nepokapal, kalicha nebo rukou kněze nepolil, a ihned ustane, jakmile kněz nazvednutím kalicha znamení dal. Uklání se hlavou, odchází, konvičky uloží, missál na stranu levou přenese, čině obvyklé poklony. Konečně klekne si na 5b.

15. Je-li po přijímání kněze ještě **přijímání věřících**, zůstane *M.* na svém místě 4b klečeti, a když kněz přijal z kalicha krev Páně, sklání se hluboce a říká *Konfiteor*. Po otevření svatostánku při pokleknutí kněze činí hlubokou úklonu, ale nezvoní. K modlitbám kněze dvakrát odpoví: *Amen* a ke sloům *Domine, non sum dignus* třikrát zazvoní. Je-li temno v kostele, posvítí při podávání tak, aby kněz do kalicha jasně viděl, kráčeje po levici jeho. Jinak zůstane na svém místě 4b klečeti až do uložení ciboria do svatostánku, a když kněz pokleká opět se ukloní hluboce. Po té donese konvičky atd., jako výše vyloženo.

Jde-li *M.* sám k sv. přijímání, klekne si hned po *Konfiteor* na 6 a zde přijímá. Díkůčinění vykoná v nejbližší volné chvíli a po mši sv.

Kdyby kněz po přijímání ukládal nově posvěcené hostie do ciboria nebo monstrance, nebo ciborium čistil, klečí zatím *M.* na 14 neb 13, při otvírání svatostánku nezvoní, do ciboria dle potřeby vína nalévá.

16. Zahalením kalicha končí kánon mešní. Kněz přistupuje k missálu a modlí se krátký verš žalmu zvaný **komunio** (přijímání), zbytek to celého žalmu, který zpíván byl, když věřící přijímali.

Na to pozdravuje kněz lid: *Dóminus vobískum, M.: Et kum spiritu tuo*, a modlí se z missálu modlitby po přijímání (postkomunio), které se kollektám podobají a obsahují prosbu, aby sv. při-

jímání bylo nám k blahu duše i těla. Na každou modlitbu odpovídá *M.: Amen*. Na opětný pozdrav: *Dóminus vobískum* zase odpovídá *M.: Et kum spiritu tuo*, a na slova: *Ite, missa est* (Jděte, mše jest ukončena), odpoví *M.: Deo grácias* (Bohu díky za to, že nám popřál účasti ve mši sv.). *M.* ihned povstane a poklekne na 1b a zde přijme požehnání kněze, znamená se křížem velkým a na slova kněze: *Benedíkat vos... Spíritus sanktus* (Požehnej vás všemohoucí Bůh Otec, Syn a Duch svatý), odpoví *M.: Amen*.

M. povstane a k poslednímu evangeliu odpovídá jako k prvému (**Et kum spiritu tuo a Glória tibi Dómine**), dělá malý kříž, zůstane státi na 4, při slovech: *Et Verbum karo faktum est* (a Slovo tělem učiněno jest) s knězem pokleká a na konec řekne: **Deo grácias**, projevuje tak vděk za vtělení Syna Božího (Slova), o kterém se v tomto evangeliu sv. Jana mluví.

Pozn. 1. Místo *Ite, missa est* říká kněz při barvě fialové: *Benedíkamus Dómino* = Chvalme Pána, odpoví se také *Deo grácias*, při barvě černé pak řekne: *Rekvieskant in pace* = Odpočiňtež v pokoji, odpoví se: *Amen*.

Požehnání se při barvě černé nedává, poněvadž užitky zádušní mše sv. jsou určeny hlavně pro duše v očistci.

Pozn. 2. V neděle a některých dnech, na něž připadá svátek vyššího řádu, čte se první evangelium ze mše tohoto svátku, poslední pak evangelium jest z neděle nebo dne. Za tím účelem nezavírá kněz missál a *M.* ho po odpovědi na *Ite, missa est* obvyklým řádem přenese na roh evangelia a hned sestoupí a klekne si na 1b, přijme zde požehnání, odpoví před evangeliem, odejde na 5, a když kněz dočetl a *M. Deo grácias* řekl, ihned missál uzavřený na levý roh přenese.

17. **Po mši sv.** sestoupí kněz na 1 k modlitbám společným s věřícími, *M.* pokleká po jeho pravici a

podá jemu tabulku. Kdyby se kněz latinsky modlil, říká *M.* „Svatá Maria“ následovně: *Sankta María, máter Dei, ora pro nobis peccatoribus, nunc et in hora mortis nostre. Amen.* Po modlitbách odloží tabulku, uchopí biret, missál a postaví se po pravici kněze na 2. S ním souměrně se pokloní, podá knězi biret, předejde ho a ubírá se zpět do sakristie. Zde činí hlubokou úklonu před křížem, odloží missál na vykázané místo, a není-li po ruce kostelník, jest sám nápomocen při svlékání rouch a při umývání rukou; pak zhasí svíce na oltáři, napřed na straně epišt., po té na straně evang., zakryje oltář a na konec sám kratičce se pomodlí.

Pozn. Kdyby při tiché mši sv. posluhovali ministranti dva, budou si počínati jako při zpívané mši sv. dle následujícího poučení.

§ 19. Zpívaná mše svatá.

1. Zpívanou nazývá se ona mše sv., při které jisté částky zpívá kněz a jiné chor, ale není při ní ani asistentů ani kadidla.

V sakristii a na oltáři připraví se vše, jako k tiché mši sv. Vedle toho rozsvítí se 6 svíci, missál možno již předem, otevřený na denní mši, položit na oltářový pult, kalich (dle vůle kněze) postaviti na rozestřený korporál uprostřed oltáře. Ručník k lavabo na zvláštní tácek na kredenc, vedle konvičky se svým táckem. Klíček ke svatostánku na oltář. V neděli agenda a kropenka přenosná k asperges. Sedadlo pro kněze na straně epištoly. Ministranti jsou dva, oděni rouchem barvy dne a komzemi.

Ku zvýšení slavnostního rázu možno oltář ozdobiti antependiem, květinami, použitím více svíci a ministrantů.

2. Kterak počínati si v neděli při *asperges*, vloženo v § 38, 3. 4.

3. Při mši sv. zpívané vykonávají oba ministranti všecko, jako při tiché mši sv. Co společně konají, dělají vždy současně a souměrně. Neříkají odpovědi, které zpívá chor, vyjma odpovědi ku konci Otčenáše: *Sed libera nos a malo*, a pak na *Pax Dómini* ... vobískum, řeknou: *Et kum spírítu tuo*, a konečně po *Ite*, *missa est* odpoví: *Deo grácias*, nečekajíce, až chor je zazpívá.

Místo ministranta prvního (*M I.*) jest na 4, druhého (*M II.*) na 5. Při mši sv. klečí oba při stupňových modlitbách, pak od *sanktus* přes pozdvihování až přes přijímání, na konec při požehnání; ostatně stojí. Jedním kolenem poklekají, kdykoliv tak činí kněz. *M I.* u oltáře zvoní, *M II.* přenáší missál.

4. V sakristii, majíce vyjítí k oltáři, postaví se vedle sebe za kněze, ukloní se kříži, u dveří zvoní ten, jemuž blíže jest zvonek. U oltáře se postaví *M I.* na 2, *M II.* na 3, pokloní se a uloživše biret, kleknou si na týchž místech k stupňovým modlitbám.

5. Jde-li se kněz posadit při *Gloria* a *Kredo*, pokloní se s ním na 2 a 3, *M I.* podá biret a kráčeji k sedadlům *M I.* po pravici, *M II.* po levici kněze. Zde nazvednou zadní část ornátu, aby naň kněz nesedl, a pak buď stojí po každé straně, tváří k oltáři obráceni, s rukama sepiatýma, anebo sedí na malých lavičkách s rukama na kolenou položenýma. Když kněz v *Kredo* při slovech: *Et inkarnatus est* = a vtělil se z Ducha svatého, od choru zpívaných, hlavu hluboce sklání, oba *M.* kleknou na obě kolena a činí po celou dobu hlubokou úklonu. Při zpěvu evangelia vyzvání kostelník velkým zvonem.

6. Při obětování, jakmile se zazvonilo, sejdou se oba na 1, společně se pokloní a jdou na 9. *M I.* vystoupí na 11 s konvičkami a táckem a položí je na oltář. S úklonou před a po jimi poslouží a pak odnese konvičku s vínem. *M II.* nyní vystoupí na 11., uchopí levici tácek, pravici konvičku s vodou, ukloní se a se-

stoupí na 13, kdež se mu po levé straně přidruží *M I.* s ručnickem na tácku. Když se blíží kněz, aby prsty omyl, činí oba jemu úklonu, *M II.* nalévá vody, *M I.* podává ručník. Přijavše ručník ukloní se společně, odcházejí, věci odloží, pak na 1*b* ku *Suscipiat* klekají, konečně na svá místa 4, 5 se rozejdou.

Pozn. Jsou-li v presbyteriu velké svíce se svícemi, rozsvítí je *M.* po *sanktus* a zhasí po přijímání kněze (neb věřících).

7. Před pozdvihováním, když kněz obětní dary žehná, *M I.* zazvoní, oba se na 1 společně pokloní a na 6 si kleknou. Při pozdvihování těla a krve Páně s poklekáním kněze hluboce se uklánějí a souměrně ornát za dolní lem nazvedají. Sestoupí, na 1 se pokleknutím pokloní, na svá místa rozejdou a si kleknou.

8. Když kněz po přijetí sv. hostie pally s kalicha sundal, povstanou oba, na 1 se pokloní, *M II.* se vrátí na 5, *M I.* pak posluhuje s konvičkami jako při tiché mši sv. Při nalévání vína a vody přenesse *M II.* missál na stranu epištoly a postaví jej rovně jako při vstupu. Dává pozor, aby současně vykročil z místa 12, když *M I.* vykročil z místa 11, aby odnesl konvičky. Při 1 na sebe počkají a poklonivše se, na svá místa se rozejdou.

9. Požehnání přijmou na 1*b*, klečíce vedle sebe. Bylo-li poslední evangelium z missálu čteno, ponechá se missál na rohu evangelia, na konec odnáší jej *M II.* Po zpívané mši sv. nemodlí se kněz obvyklé tři Zdrávasy atd., ale vystavuje velebnou svátost, aby dal požehnání, o čemž jednáno v § 23, II.

Pozn. Je-li při zpívané mši sv. více ministrantů, mohou dva zastávat ceteroferáře, kteří by se zachovali jako při slavné mši sv. (§ 20). Držení svíců při zpěvu evangelia (§ 20, 8) by odpadlo.

§ 20. Slavná mše svatá.

1. Slavná mše sv. nazývá se ona zpívaná, při které posluhuje jáhen a podjáhen a předepsáno oku-

řovati kadidlem. Ministranti mohou býti čtyři, z nichž dva jsou ceteroferáři (*Cer.*), jeden thurifer (*Th.*) a ministrant (*M.*). I ceremonář zvláštní může býti, který má vrchní dohled na všechny obřady, a kterého všickni bez výminky jsou zavázáni poslechnouti.

Kněze assistenta v pluvíálu smí jen vyšší hodnostář (infulovaný kanovník, prelát) míti a pak novosvěcenec při slavné primici.

Slavnostní ráz se zvyšuje ozdobou oltáře, chrámu, drahými rouchy, větším počtem světél na oltáři i v prostorách chrámových.

2. **Připraví se a) na oltáři:** antependium barvy dne, koberec na stupně, nejméně šest svící na skvostných svícnech, na pultě na straně epištoly otevřený missál na denní mši, tabulky kanonické, zvonek, klíček od svatostánku.

b) **Na kredenci** na straně evangelia: uprostřed (23) připravený kalich a přes něj dlouhé velum barvy dne, aby konce s kredence splývaly; missál (evangeliář) pro assistenty (na 24) s vyhledanou epištolou a evangeliem; konvičky s vínem a vodou, tácek s ručníkem, loďka s kadidlem (na 25); pacifikál se lněným ručníčkem.

Schází-li kredenc, a není-li možno ji pomoci stolu zříditi, může se kalich (bez dlouhého vela) postavití na oltář, nebo až do obětování nechati v sakristii; evangeliář, konvičky atd. se umístí na jiné vhodné místo.

c) Na straně epištoly *sedadla* pro kněze a assistenty. (Pro ministranty lavičky.)

d) **V sakristii:** mešní roucho pro kněze, po pravici pro jáhna, po levici pro podjáhna, rocheta pro ceremonáře, komže pro ministranty; kadidelnice a zásoba řeřavého uhlí*); dva svíce s rozsvícenými svícemi pro ceteroferáře; v neděli kropenka ku asperges a agenda.

*) Okuřování kadidlem jest čtyřikrát: před introitem, při evangeliu, obětování a pozdvihování.

3. Při slavné mši sv. poklekají všickni jedním kolenem přecházejíce na 1, třebaž by nebylo na oltáři nejsv. svátosti. (Kněz sloužící mši sv. činí v tom případě jenom úklonu.) Taktéž se pokleká, kdykoliv se k oltáři přijde a prvé než se od něho odchází. Na obou kolenou se klečí při stupňových modlitbách, od sanktus až ku Pater noster, od Agnus Dei až ku přijímání krve Páně, při požehnání. Odpovědi říkají a missál přenášejí assistenti. *Cer.* mají místo u kredence na 17 a 18, svícny postaví za sebe na 21 a 22; *Th.* bývá na 5, *M.* na 4.

4. Obřady při *Asperges* vyloženy v § 38, 3. 4.

5. Majíce vykročili ze sakristie ke mši svaté, postaví se *Cer.* s rozsvícenými svícemi, *Th.* a *M.* do řady za kněze, a společně se kříží uklonivše, vyjdou k oltáři. První kráčí *Th.* a *M.* a zazvoní, za nimi *Cer.* (viz § 16), pak ceremonář, podjáhén, jáhen a kněz.

U oltáře postaví se					
<i>Th.</i> na 27, <i>M.</i> na 26,					
<i>Cer.</i> na 5 a 4, pod-					
jáhén na 3, jáhen					
na 2, kněz na 1.					

5.	27.	3.	1.	2.	26.	4.
5c.		3c.	1c.	2c.		4c.

Pozn. Bylo-li by málo místa pro sestavení v jedné řadě, postaví se do druhé řady *Th.* na 3c, *M.* na 2c, *Cer.* na 5c a 4c.

Th. a *M.* přijmou birety, pokloní se společně, odloží birety a kleknou na 26 a 27 ke stupňovým modlitbám. *Cer.* učinivše poklonu, spojí se na 1c, opět pokleknou, povstanou a souměrně odejdou ku kredenci, zde svícny odloží a ke stupňovým modlitbám také kleknou.

Th. při Konfiteor povstane, pokleknutím se pokloní, ze sakristie vezme kadidelnici, z kredence ložku dle pravidel v § 15 a postaví se na 9. Když kněz po stupních vystupuje, současně i *Th.* vystoupí na 11 a poslouží při nasypání kadidla. Přijme ložku a sestoupí na 9. *M.* sejme s oltáře pult s missálem, a po čas okouřování oltáře drží jej stoje vedle *Th.* na 9b.

Pozn. Jsou-li pulty neb polštáře dva, přejde *M.* při vkládání kadidla na 10 a drží zde pult, *Th.* pak jej drží na straně epištoly.

Po okouření oltáře postaví se pult na své místo. Při okouřování kněze postaví se *Th.* za jáhna, s ním se uklání, pak přijme kadidelnici a s *M.* kráčí na 1, kdež se pokloní a rozejdou: *M.* na 4, *Th.* donese kadidelnici do sakristie a vrátí se na 5.

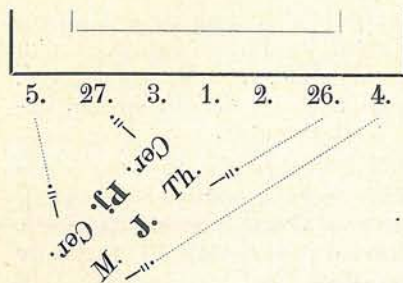
6. Jde-li se při Kýrie, Glória, Kredo k sedadlům, podají *M.* a *Th.* birety a poklonivše se kříží, ubírají se před assistenty a postaví se na 19 a 20, těmto při usednutí dalmatiky nazvedajíce. Kdykoliv kněz usedá, mohou *Th.*, *M.* a *Cer.* také usednouti na své lavice, není-li jich, stojí tváří k oltáři obráceni. Hlavu sklánějí, poklekají, kříž dělají, kdykoliv tak činí assistenti a kněz.

7. Při první kollektě (po Orémus) jde *M.* ku kredenci, vezme missál (evangeliář), vrátí se na své místo 4, knihu podá s úklonou podjáhnovi a postaví se za něho poněkud v pravo. Provází jej do prostřed, pokleká, vrací se a při zpěvu epištoly za ním stojí. Po dokončení epištoly zase provází podjáhna do středu, pak na 9, pokleká, vstává, přijme od něho missál (pakli ho tento nepředá přímo jáhnovi) a chvíli jej podrží stoje na 9. Když pak podjáhén přenesl pult s missálem oltářovým na roh evangelia, podá *M.* svoji knihu jáhnovi s úklonou a odejde na své místo 4.

Th. přinese kadidelnici a ložku, když podjáhén přenáší missál a postaví se na 9; když kněz potichu dočel evangelium, vystoupí *Th.* na 11 a dá nasypati kadidla. Do levé ruky přijme ložku, v pravé podrží kadidelnici, sestoupí po 13, 14 a postaví se na 26 vedle *M.*

Když se vkládá kadidlo, uchopí *Cer.* svoje svíce a postaví se na 5 a 27. Do téže řady sestoupí konečně jáhen na 2, podjáhén na 3. Celá řada současně

pokleká a sestaví se všickni k zpívanému evangeliu následovně:

8. *Cer.* stojí vedle podjáhna, *M.* a *Th.* vedle jáhna, tvářemi k sobě obrázení. *Cer.* řídí se při zpěvu podle podjáhna, hlavy neuklání, nepoklekají, i kdyby tak jáhen učinil. Když jáhen zpívá *Sekvencia* a křížem se poznamenal, podá jemu

Th. kadidelnici, aby knihu okouřil. *Th.* a *M.* se uklání a poklekají, kdykoliv tak jáhen činí. *Th.* drží kadidelnici po celé evangelium v pravé ruce, ale nemává jí.

Po skončení evangelia podá *Th.* opět kadidelnici jáhnovi, všickni se otočí tváří k oltáři a postaví do jedné řady. Jáhen okuřuje kněze, odevzdá kadidelnici *Th.*, podjáhen podá knihu *M.*, a všickni (*Th.*, *M.*, *Cer.*) pokleknou, rozcházejí se: *Th.* do sakristie, *M.* ku kredenci, kdež knihu odloží, *Cer.* na svá místa a svíce odloží. Konečně *Th.* a *M.* zaujmou svá místa 4 a 5.

Pozn. Kde zvykem jest, vyzvání kostelník při evangeliu velkým zvonem.

9. *Obětování.* Jakmile zazpíváno při obětování *Orémus*, jde *Th.* pro kadidelnici a ložku, postaví se na 9. *Cer.* u kredence vloží na ramena podjáhna dlouhé velum, které na kalichu prostřeno bylo. *M.* vezme konvičky a jde za podjáhнем kalich nesoucím a postaví se na 11. Po nalití vína a vody odnese konvičky na kredenc, přejde na 10, drží po čas okouřování oltáře pult s missálem a pak, postaviv jej zase kde dříve stál, vrátí se na své místo.

Když kněz obětní dary křížem požehnal, vystoupí *Th.* na 11, dá nasypati kadidla, předá kadidelnici jáhnovi, přijme ložku, odnese na kredenc a postaví se v čelo oběma *Cer.* Právý *Cer.* vezme konvičku s vodou a tácek, levý ručník s táckem a souměrně kráčejíce přejdou na 9, kdež postaví se na krok od nejnižšího stupně. Když pak jáhen kněze okuřuje, postaví se *Th.* za něho, s ním se uklání a následuje jáhna, když jde ostatních okouřovati.

Jak odstoupil jáhen s *Th.*, ihned pokročí oba *Cer.* a posluhují knězi při umývání prstů. Ručník se poněkud rozestře, aby jej kněz pohodlně uchopiti mohl. Oba odstoupí, na svá místa ku kredenci se vrátí, kdež věci uloží.

Th. zatím následoval jáhna, na konec přijímá od něho kadidelnici, a když se byl jáhen na své místo vrátil, sám jej okuřuje. Okouřování to děje se dvojím tahem (dle pravidel v § 15) s úklonou hlavy. Kadidelnici donese do sakristie a vrátí se na své místo 5.

10. Při *sanktus M.* třikrát zazvoní a klekne na 4b, *Th.* na 5b. *Cer.* (rozsvítivše na velkých svícnech pomocí tyče obě svíce), vezmou své svíce, pokloní se na 1c, vystoupí na druhý stupeň a pokleknou na 7 a 8 tváří k sobě, svíce vztýčené držíce. Při pozdvihování se ani neuklání, ani v prsa nebíjí, ale v duchu se koří. Takto klečí až do skončeného přijímání.

Th. po *sanktus* jde pro kadidelnici, klekne si na 26b, podá *M.* ložku, nastaví kadidelnici, a *M.* sám třikrát kadidla lžičkou vloží. Když pak před samotným pozdvihováním *M.* zazvoní, povstane *Th.* a jde na 9, vystoupí na 13 a poklekně. V okamžiku pozdvihování sám okuřuje tělo a krev. Páně dle návodu v § 15. Když kněz pokleká, *Th.* hluboce se sklání. *M.* kleče na svém místě zvoní, *kostelník* zvonem na věži.

Pozn. Nedrží-li podjáhén patenu, sám vloží kadidlo i okuřování vykoná. Tu by *Th.* zůstal za ním klečeti na 9.

Po pozdvihování odnese *Th.* kadidelnici do sakristie, při odchodu a návratu na 1c oběma koleny čině poklonu a vrátiv se, klekne si na 5b.

11. *Th.* a *M.* klečí až do počátku *Pater noster*, kdy povstanou. Když podjáhén vystupuje, aby na oltář položil patenu, vystoupí za ním i *M.* na 11, sejme s něho velum a položí na kredenc. Při *Agnus Dei* zase oba kleknou a v prsa se bijí. *Th.* přinese z kredence na oltář pacifikál (na 11), počká na 9 a pak provází jáhna, když nese pacifikál k políbení, konečně jej opět na kredenc postaví a na 5b kleká.

12. Při přijímání *M.* zvoní a pak donese na 11 konvičky způsobem obvyklým, ale nalévání obstarají assistenti. *M.* odnese konvičky, a není-li na oltáři kalichové velum, dodá je z kredence na stranu evangelia. Po přijetí krve Páně povstanou oba *Cer.*, na 1c se pokloní, ku kredenci se vrátí, svícný odloží (a světla na velkých svícnech zhasí). Všickni stojí na svých místech.

Kdyby bylo přijímání věřících, zůstali by všickni klečeti a *Cer.* na 7 a 8 až do uložení velébné svátosti do svato-stánku. *Th.* a *M.* pak by při přijímání kněží drželi dlouhé velum, klečíce na 7b a 8b.

13. Požehnání přijmou klečíce na svých místech. Na konci posledního evangelia vezmou *Cer.* svícný a postaví se na 4 a 5, jako na počátku. *Th.* a *M.* podají birety stojíce na 26, 27. Následuje poklona pokleknutím všech současně a návrat do sakristie.

Dává-li se požehnání vel. svátostí, zůstanou ještě *Cer.* klečeti u kredence a přidruží se k ostatním, až když se vel. svátost ukládá. O požehnání viz § 23, II.

14. Vedle ceroferářů mohou býtí při zvláště velkých slavnostech ještě dva, čtyři neb šest ministrantů,

kteří s rozsvícenými velkými svícemi beze svícňů při sanktus ze sakristie vyjdou, asi čtyři kroky před oltářem do jedné řady pokleknou, nechavše uprostřed na krok mezeru. Svíce drží se jednou rukou, druhá skloněna jest na prsa. Kteří klečí na straně evangelia, drží svíce v levé ruce, kteří jsou na straně epístoly, v pravici. Klekají souměrně, při pozdvihování se hluboce uklánějí, ale v prsa se nebíjí. *Th.* po pozdvihování se do středu jejich přidruží a povstanou. Na to společně se pokloní a odejdou do sakristie s *Th.* v čele. Při slavném rekviem zůstanou klečeti až do přijetí krve Páně.

Jsou-li svíce připraveny za oltářem, vyjde polovice ministrantů po straně evangelia, polovice po straně epístoly. Není-li pro ně místa před oltářem, pokleknou z polovice po stranách oltáře.

15. Mše sv. před vystavenou nejsv. svátostí. Úprava oltáře, počet světél řídí se dle § 23, 2.

Při posluze odpadají všechny úklony knězi a assistentům. Kněz žehná kadidlo jen tehdá, má-li okuřovati oltář; má-li okuřovati nejsv. svátost, nežehná kadidla. Ministranti klekají na obě kolena a hlavu hluboce skloní, když před vystavenou nejsv. svátostí ze sakristie přijdou a zase prvé než odejdou. Ostatně pokleknou jedním kolennem, když středem oltáře přecházejí, sem přijdou, neb odtud vycházejí. Taktéž klekají i po straně oltáře na 9 a 10. Otáčejíce se, neobrací se nikdy k nejsv. svátosti zády.

Není-li na počátku nejsv. svátost vystavena, jest přístup k oltáři jak obyčejně a *Th.* nese současně kadidelnici a ložku, aby jimi při výstavě dle § 32, 2. posloužil.

Umývání prstů při lavabo děje se buď na druhém stupni nebo na 9, kamž kněz sestoupí a tváří k lidu se obrátí. Kteří vodou posluhují, postaví se

před kněze, před naléváním a po něm velebné svátosti se poklonivše. Na těchže místech bývá také kněz okurován.

Nalévání vína a vody do kalichu po přijímání děje se na 11, pročež sem třeba odstoupiti.

§ 21. Zádušní mše sv. čili rekviem.

1. Za duše v očistci může se sloužiti mše sv. v každé bohoslužebné barvě. Aby však věřící ku živější vzpomínce a vroucnější modlitbě za duše zemřelých povzbuzeni byli, sloužívá se, kdykoliv to možno, mše sv. zvaná zádušní, nebo rekviem, protože tímto slovem její introit začíná. V obřadech vynechává se vše, co radost vyjadřuje (hlavně Gloria, Kredo), užívá se barvy černé, oltář vyznačuje se jednoduchostí. Tím i věřící mají býti upomenuti na soud svůj a na věčnost.

2. Výminky při tiché mši sv. byly uvedeny v § 18 na svých místech. Zde obrací se zřetel hlavně ku zpívané a slavné mši svaté.

3. *Oltář* budiž prost všech ozdob, jimiž krásli se o slavnostech. Odstraní se tedy květiny a je-li možno i relikviáře. Svícny nemají býti ani stříbrné ani zlatené, ale jednoduché cínové, mosazné a ne více nežli šest. Výslovně jest zakázáno zavěšovati na svícny neb oltář obrazy smrti neb umrlčích hlav. Svíce mají býti z vosku žlutého a i při slavném rekviem jenom počtem šest.

Slouží-li se rekviem na oltáři, kde jest nejsv. svátost, zavěsí se antependium fialové; na oltáři bez vel. svátosti černé. Stupně oltáře a celé presbyterium jsou bez koberce, leč připouští se malý, jednoduchý fialový neb černý na horní ploše vrchního

stupně a pod sedadlem, které jest nepokryto. Ostatní věci jsou jako jindy: kan. tabulky, pult (černě pokrytý), missál, zvonek atd.

4. *Kredenc* prostře se bílým ubrusem. Kalich jest obyčejným černým velem zahalen; dlouhého vela netřeba. Kniha evangelii a epistol. Budou-li se konati na konci mše sv. modlitby za zemřelé u katafalku, připraví se ještě černý pluvál, svěcená voda v přenosné kropence, průvodový kříž a rituál.

5. V *sakristii* černá roucha (ornát, dalmatiky). Při slavném rekviem čtyři ministranti (2 *Cer.*, *M.* a *Th.*), pátý ku nešení kníže, neponese-li ho podjáhen. Dva svícny se žlutými svícemi pro *Cer.* Kadidelnice, uhlí k obětování, k podzdvihování a a ke katafalku.

6. V *lodi* několik kroků od mřížky připraví se někdy *katafalk* čili *tumba*, aby si přítomní zemřelého tím živěji připomenuli. Dřevěná kostra, podobná rakvi na podstavci, zakryje se černým příkrovem, na kterém mohou slušné odznaky smrti vyobrazeny býti. Na tumbu mohou se umístiti vedle kříže odznaky důstojnosti zemřelého: papeži tiara, biskupu mitra, knězi biret a štola černá neb fialová nesvěcená. Není dovoleno pokládati na tumbu mešní kalich neb svěcená mešní roucha. Odznaky čestné, rodinné, pak missál, zvláštní kalich pro tento účel a p. kladou se na malý stolek vedle tumby. Po stranách postaví se jednoduché, železné neb dřevěné černé svícny se žlutými svícemi, které se rozsvítí na počátku mše. Katafalk staví se tak, aby hlavou k oltáři, nohami k bráně obrácen byl. Místo katafalku může se užiti černého příkrovu, který se před stupni oltáře rozestře, a na který svícny se svícemi se umístí.

Pozn. Nebrání se aspoň poněkud upraviti oltář uvedeným způsobem i k tiché mši sv. zádušní, sloužené při pohřbu nebo po něm.

7. *Obřady* při zpívaném neb slavném rekviem se shodují se zpívanou neb slavnou mší sv. s těmito výminkami.

Při stupňových modlitbách *vynechá* se žalm *Judika me*, pak *Gloria*, *Kredo*, *Ite missa est*, nedává se požehnání, *neni* okuřování při introitu a evangeliu.

Po epištole nejde podjáhén s knihou na 9, ale ihned jí odevzdá *M*-ovi, který ji podrží tak dlouho, až jí žádá jáhén.

Při evangeliu *Cer.* stojí beze svíci s rukama sepiatýma vedle podjáhna, druzí vedle jáhna. Kniha se po evangeliu nedává líbati, ale *M.* ji hned odnese na kredenc.

Při obětování nekládá se na podjáhna velum, neboť patena se nedrží. *Th.* však přinese kadidelnici a poslouží obyčejným řádem. Po vykuřování oltáře jest jenom kněz okuřován a kadidelnice se hned odnáší.

Při lavabo nalévá vodu podjáhén, kterému konvičku podá *Cer.*, druhý *Cer.* podá ručník přímo knězi.

Při sanktus oba *Cer.* se svícemi pokleknou na 7 a 8 a zůstanou zde až do přijímání krve Páně.

Před pozdvihováním přinese *Th.* kadidelnici, podjáhén nasype kadidla a pokleká na 11, aby sám tělo a krev Páně okuřoval. *Th.* klečí za ním na 14, klaní se, v prsa se bije a pak odnese kadidelnici. Pax se nedává.

Všickni ministranti *klečí*: při stupňových modlitbách, při oracích před epištolou a po přijímání, a pak od sanktus až ku Pax Domini.

Je-li více duchovních v rochetách a rozdaly se jim svíce, postará se kostelník, aby si je mohli před evangeliem a před sanktus rozsvítiti.

8. Modlitby (absoluce) u katafalku.

Poslední evangelium ukončiv, sestoupí kněz s assistenty k sedadlům, kdež čeká kostelník s připraveným

černým pluvialem. *Th.* a *M.* postaví se na 19 a 20. Za pomoci kostelníka odkládá kněz ornát a manipul a běre pluvial, assistenti odkládají manipuly za pomoci *Th.* a *M.*

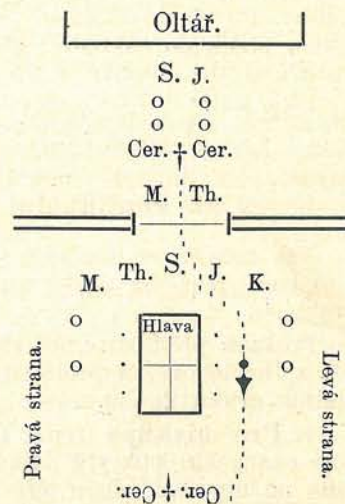
Je-li ještě více duchovních, obstarají oba *Cer.* rozdělování a rozsvěcování svíci.

Uspořádá se průvod ke katafalku. Křížonoš (podjáhén nebo zvláštní ministrant) postaví se před prostřední východ z presbyteria. *Th.* s kadidelnicí a ločkou, *M.* se svěcenou vodou postaví se před kříž. Po stranách kříže oba *Cer.* se svícemi. Za křížem následují kněží v rochetách, naposled jáhén s knězem (S). Kostelník neb *M.* nese ještě malý missál neb rituál.

Průvod jde k tumbě. Křížonoš obejde levou stranou a postaví se u nohou tumby tváří k oltáři, necháváje mezeru asi dvou kroků. *Cer.* stojí mu po stranách. Ostatní postaví se u hlavy tumby tváří ke kříži průvodovému: kněz (S) uprostřed, po levici jáhén, pak kostelník (K) s knihou. Po pravici *Th.*, *M.* s vodou svěcenou. Ostatní duchovní v dalším polokruhu.

Pozn. Kdyby byla mrtvola v rakvi, postavil by se kříž ku hlavě její, kněz k nohám.

Ku konci *Libera me Domine*, na pokyn jáhna, dá *Th.* nasypati kadidla, podáváje jáhnovi ločku a sám

drže kadidelnici. Přijme ložku a podrží i kadidelnici, až jí bude třeba. Po zpěvu podá se kniha. Když kněz zapěl *Pater noster*, podá *M. kropáč* se svčenuou vodou jáhnovi, tento knězi. Obchází se v pravo tumba a vykropuje se. Kněz vrátí kropáč, přijme kadidelnici a zase se tumba okuřuje. Kněze při tom provází pouze jáhen. *Th.* přijme kadidelnici, podá se kniha a jsou modlitby. Po těchto vrátí se všickni v témže pořádku, v jakém přišli, do sakristie; křížonoš a *Cer.* obcházejí po pravé straně tumbky.

Pozn. Kdyby nebylo asistentů, provázal by kněze kropičiho a okuřujícího kostelník, pravý lem pluvíálu nazvedaje a poklekaje, kdykoliv tak činí kněz.

§ 22. Pontifikální mše svatá.

Tak nazývá se ona mše sv., kterou slouží biskup anebo kněz, jenž má právo užívati odznaků biskupské důstojnosti.

Posluhu při takové mši sv. obstarávají pravidelně kněží a theologové, a proto uvádí se zde jenom, co kostelník připravití má.

1. **Pro biskupa trůn** (na třech stupních) na straně evangelia, pokrytý látkou barvy dne, a pokud možno na ním baldachýn téže barvy. Po pravé straně trůnu sedadla dvě, po levé sedadlo jedno pro kanovníky asistenty. Na straně epištoly dvě sedadla pro jáhna a podjáhna.

2. Na *kredenci* na straně epištoly: dva svícny se svícemi bílými pro ceroferáře, kalich připravený, missál, do něhož na místo, kde jest denní evangelium, vloží se manipul,*) kniha evangelí a epištol, kniha, zvaná kánon, skvostné velum, které má podjáhen později na ramenou, konvičky s vínem a vodou, kovové umyvadlo a velká konvice

*) Manipul možno také položit na pravou stranu mensy.

s vodou, asi dva ručníky na tácku, jiné dva prázdné tácky na prsten a pod., svícen s rukojetí se svíci (kandela), gremiale, sandály, zvonek, ložka, přenosná kropenka, plátěné široké velum, aby se neposkvřnil ornát při umývání rukou. Není-li na kredenci více místa, postaví se skvostná mitra na oltář na roh evangelia, jednoduchá na roh epištoly, vedle položí se velum bílé, do kterého se mitra bere. U kredence budiž ještě připravena berla a průvodový kříž a u každé příslušné velum bílé.

3. **Oltář** budiž pečlivě vyzdoben. Antependium v barvě dne. Kanonické tabulky se nedají. Sedm svícenů: šest jak obyčejně, sedmý nad tabernákl za kříž zde umístěný tak, aby svíce kříž přesahovala. Do prostřed mensy položí se všechna mešní roucha, neboť biskup obléká se u trůnu. Nejprve ornát, na ten dalmatika, tunicela, štola, kříž náprsní, cingulum, alba, nejvyš humerál. Vedle na tácku rukavice. Na nejnižším stupni fialový polštář. Před oltářem,*) kde jest nejsv. svátost, budiž klekátko, pokryté slušným příkrovem a opatřené polštářem pod ruce i kolena.

4. V *sakristii* pluvíál a rocheta pro kněze asistenta, čtyři dalmatiky s příslušenstvím pro druhé asistenty, 8 až 10 rochet pro ostatní akolyty. Všickni oblékají se v sakristii před příchodem biskupa. Budiž připraveno v čas uhlí ke mši sv., kadidelnice, a je-li dosti akolytů, čtyři (nebo šest) velkých voskovic.

5. Při oblékání sandálů (střevíců) bude někdy kostelník nápomocen. Před diecézním biskupem, kdykoliv koná služby boží, má se jedním kolenem poklekat, a kdokoliv co biskupovi podává, má nejprve věc a pak ruku jeho polibiti. Bere-li od něho věc, políbí

*) Na hlavním oltáři, kde se sloužívá pontif. mše sv., nebývá nejsv. svátost, ale na oltáři vedlejším.

napřed ruku jeho a pak věc. Okuřování kadidlem jest jako při slavné mši sv., umývání rukou jest přede mší, před a po obětování a po přijímání.

6. Při pontifikálním *rekviem* užívá se místo trůnu jednoduchého sedadla (*faldistorium*) bez baldachýnu, sandálů, rukavic, berly není, mitra jest jednoduchá, bílá, šest svíci a ostatní, jako výše uvedeno, s příslušnými výminkami pro *rekviem* (§ 21.).

7. K *tiché mši sv.*, kterou slouží biskup, připraví se na epištolní straně oltáře pult a na něm otevřený missál s vyhledanou denní mší, 6*) nebo nejméně 4 svíce; tabulek kanon. netřeba. Uprostřed oltáře namense mešní roucho: ornát, štola, cingulum, alba, humerál, na straně evangelia manipul. Před oltářem klekátko s přiměřeným příkrovem a polštáři; na klekátku otevřený kánon na přípravu ke mši sv., vedle svícen s rukojetí a hořící svíci. Na straně epištoly kredenc a na ní kalich připravený, konvičky s vínem a vodou, umyvadlo a konvice s vodou, tácek se dvěma ručníky, přenosná kroupenka, zvonek. V sakristii dvě rochety pro posluhující kaplany.

Pozn. Opatí, prelátů, kanovníků nemají při tiché mši sv. žádných předností a oblékají se v sakristii, kalich sami nesou, obsluhování jsou jedním ministrantem a stačí rozsvítiti dvě svíce.

8. Slouží-li slavnou pontifikální mši sv. hodnostář kněz (opat, prelát, kanovník), jest pamatovati následující výminky:

Opatí řádů mají trůn na straně evangelia (na dvou stupních), baldachýn jednodušší. Pakli by současně přítomen byl biskup i opat, měl by biskup trůn na straně evangelia, a na protější straně epištoly opat. Opat užívá skoro všech odznaků jako biskup, a

*) Bývá zvykem rozsvěcovati také sedmou svíci nad tabernákulem při tiché mši sv., kterou slouží biskup ve chrámech po své diecési.

příprava ke mši sv. jest táž, jako výše uvedeno. Nemá však sedmé svíce nad tabernákulem a neužívá kandely.

Ostatní hodnostáři (preláti, kanovníci) mají při pontifikální mši sv. sedadlo na straně epištoly, oblékají se v sakristii, assistuje jim kněz v pluvialu, pak jáhen, podjáhen a 7 akolytů. Na oltáři 6 svíci; roucha mešní, berla, mitra připraví se v sakristii.

B. Společné pobožnosti.

Mimo mši sv. konají se ještě jiné bohoslužby společně ve chrámě i mimo chrám. K nejpřednějším takovým pobožnostem, které se konají s knězem, a ku kterým předepsala církev zvláštní bohoslužebný řád, počítáme:

- a) vystavování nejsvětější svátosti,
- b) odpolední služby boží, nešpory,
- c) processí či průvody.

§ 23. Vystavování nejsvětější svátosti.

Víra učí křesťana, že pod způsobou chleba jest přítomen skutečně a podstatně Pán Ježíš. Proto chtěje tím spíše dojíti vyslyšení prosb svých, nejraději do kostela před velebnou svátost se utíká a zde srdce své odhaluje. Tato snaha, býti Spasiteli co nejbliže, abychom jej důvěrně prositi a jemu se klaněti mohli, vedla církev k tomu, že dovolila vystavovati nejsvětější svátost oltární buď v ciboriu nebo v monstranci a dávatí jí požehnání.

Vystavuje-li se na delší dobu a to v monstranci, sluje *slavná výstava*, pakli se tak děje na kratší dobu, jako po mši sv. nebo odpoledních službách božích, sluje *výstava obyčejná*. Pakli se velebná svátost ze svatostánku nevyjímá, ale tento se pouze

otevře, aby se věřící klaněli, sluje to *výstava soukromá*.

1. Slavná výstava nejsv. svátosti trvá delší dobu ano i celý den. Jest na Velký pátek a Bílou sobotu, při tak zvané čtyřicetihodinné pobožnosti, ve dnech, kdy připadá věčné uctění nejsv. svátosti, v poslední tři dny masopustní a pak po rozkazu biskupa v mimořádných případech.

a) *Pobožnost čtyřicetihodinná* koná se ve velkých městech na památku postu Páně a těch 40 hodin, po které Kristus v hrobě odpočíval. V každém chrámě koná se v létě denně po deset, v zimě po osm hodin, až se naplní počet 40 hodin, což v létě stane se během čtyř, v zimě během pěti dnův. Začíná každého dne mší sv. a končí požehnáním a poslední den průvodem s nejsv. svátostí po kostele.

b) V některých diecésích jest zavedeno *věčné uctění nejsv. svátosti* tak, že po celý rok každého dne v jednom chrámu diecése k veřejné účtě vystavena bývá.

c) *Výstava o dnech masopustních* bývá ponejvíce v klášterních kostelích. Touto chce církev věřící od výstředností těchto dnů odvrátiti a Boha za hříchy, páchané v těchto dnech, usmiřovati.

2. Oltář, na kterem se velebná svátost vystaviti má, vyzdobí se slavnostně květinami, bílým antependiem, kobercem, skvostnými svícny. Odstraní se pult (polštáře), kanon. tabulky; relikviáře, obrazy, nemohou-li se rovněž odstraniti, zakryjí se, aby věřící v účtě k nejsv. svátosti rozptýlování nebyli. Uprostřed oltáře upraví se povýšené místo s malým baldachýnem bílé barvy, které by bylo trůnem. Na nějž se rozetře čistý korporál. Po čas výstavy má aspoň 12 svící bez ustání hořeti. Jest žádoucí, aby ještě jiná světla rozsvícena byla a celý oltář zářil. V předvečer výstavy slavnostně se vyzvání.

3. Vystavení vel. svátosti děje se buď mezi mší sv. anebo samostatně. Děje-li se mezi mší sv., připraví kostelník mešní roucha té barvy, jakou nařídí kněz, monstranci, na patenu dvě hostie a vše ostatní, čeho vyžaduje zpívaná neb slavná mše sv.

Po přijímání dává se prázdná monstrance na stranu evangelia.

Děje-li se výstava mimo mši sv., připraví kostelník bílý pluvíál, rochetu a štolu, na oltář položí korporál a klíček od svatostánku.

4. Kněze provází k oltáři *Th.* s kadidelnicí a lodkou a *M.* Když se vel. svátost v monstranci vystavila, sestoupí kněz, nasype kadidla, k čemuž *Th.* kadidelnicí a *M.* lodku drží, a okuřuje se vel. svátost. Následuje-li pobožnost, odnese *Th.* kadidelnicí, jinak odchází společně s knězem.

Po čas výstavy mají na stupni *5b* a *4b* stále klečeti aspoň dva ministranti, oblečení čistou komží a klaněti se. Ze sakristie kráčeji společně na *1c*, zde na obě kolena pokleknou a se skloní, povstanou a rozejdou se na rohy prvního stupně a pokleknou. Jsouce vystřídáni, zase sejdou se na *1c*, zde opětují poklonu a společně odcházejí. I na světla pozor dají, a co by sami opravit nedovedli, kostelníkovi hlásejí, který vždy jen v komži na oltáři výstavy opravu vykoná.

5. Před oltářem výstavy má každý oběma koleny poklekat a hlavu skloniti kolikrátkoli před ním kráci, a dáti pozor, aby se zády k vel. svátosti neobracel. Biskupovi nebo knězi nečiní se žádná úklona, ani se nelíbá ruka neb věc při podávání.

6. Na oltáři výstavy neslouží se po čas jejího trvání žádné mše sv.; při mších sloužených u vedlejších oltářů se nezvoní ani při východu ze sakristie. V barvě černé neslouží se žádné mše sv. Kdyby výstava byla na Dušičky, mohlo by se u vedlejšího oltáře sloužiti rekviem v barvě fialové.

7. Je-li konán průvod s vel. svátostí po kostele nebo mimo kostel, budou se řídit kostelník a ministranti dle návodu v § 26.

8. Bylo-li by kázání mezi výstavou, zavěsí se bílé velum před monstranci, což se za přerušení vý-

stavy nepovažuje a proto všechny svíce mají dále hořeti a ministranti stále klečeti a se klaněti.

9. Ukončení slavné výstavy děje se pravidelně díkyvzdáním (*Te Deum*) a požehnáním dle následujících odstavců (II. a IV.)

II **Obyčejná výstava** velebné svátosti děje se po hlavní mši sv. (vyjma rekviem), při odpoledních službách božích, a zakončena jest vždy požehnáním touto svátostí. Po tiché mši sv. (farní) vystavuje se vel. svátost v ciboriu, po zpívané a slavné v monstranci. Budiž včas klíček od svatostánku na oltáři.

2. Jakmile kněz vystavil vel. svátost na oltář a *M.* úderem zvonku na to upozornil, přinese *Th.* kadidelnici a ložku (viz § 15). Na levé ruce má přehozené bílé velum. Čině na *1c* patriční poklony vel. svátosti, kleká poněkud v pravo. Velum podá podjáhnovi, není-li, podrží je sám. Když kněz povstal, předá *Th.* ložku jáhnovi (není-li, *M.*-ovi) a dají vložiti kadidla. Na pokyn kněze (při slovech písně „Genitori“) podá *Th.* jemu neb jáhnovi kadidelnici. Před i po vykuřování všickni se s knězem sklánějí. *Th.* přijme kadidelnici zpět, *M.* podá knězi tabulku s modlitbou Panem de coelo. Není-li podjáhna neb jáhna, předá *Th.* kadidelnici *M.*-ovi a sám připraví si velum tak, aby mohl střed vela přesně na šiji kněze položit, aby příslušná ozdoba neb písmo na velum správně obráceno bylo, a aby ostatkem ramena a ruce kněze zahalil. Mezi tím kněz zpívá: Panem de coelo prestitisti eis. (Chléb s nebe dal jsi jim, o Pane). Odpoví se: *Omne delectamentum in se habentem.* (Všelikou libeznost v sobě mající.) Následuje modlitba, kněz klekne a v tom vloží mu *Th.* velum na rámě, pak klekne a přijme požehnání; *M.* trojím úderem zazvoní ve větších přestávkách. Kostelník může dáti znamení zvonkem sanktusovým nepřítomným. Mezi požehnáním (jako při pozdvihování) má hra na varhany buď zcela umlknouti nebo má se jen

jemných rejstříků použití. Okuřovati vel. svátost mezi požehnáním není předepsáno a mohlo by se konati jenom tam, kde jest již ustáleným zvykem. Tu by *Th.* trojím tahem okuřoval, kleče na svém místě. Assistent klečel by na prvním stupni na straně epištoly. Více však souhlasí s duchem obřadních předpisů okuřování toto vynechati.

Kněz udělí požehnání, sestoupí a podjáhnen neb *Th.* sejme mu velum, hned je složí a přes levici zavěsí. Podá se ještě jednou kadidelnice a velebná svátost se naposled okuřuje. Při uložení vel. svátosti všickni se skloní, *M.* dá znamení zvonkem a povstanou. *M.* podá birety, *Th.* vezme ložku a kadidelnici a společně pokleknuvše, vrátí se do sakristie.

III. Při **soukromé výstavě** vel. svátosti otvírá se pouze svatostánek, ale svátost se nevyjímá, požehnání se nedává. Děje se tak zvláště při pobožnostech spolků a na vyprošení některých milostí jednotlivým osobám nebo rodinám po rozhodnutí duchovního správce.

Rozsvítí se aspoň 6 svíci, kněz obléká rochetu a bílou štolu, provázen jest ministrantem.

IV. Před vystavenou vel. svátostí bývá častěji slavné díkyvzdání Bohu za prokázaná dobrodíní chvalozpěvem sv. Ambrože: Te be Boh a ch vá lí me = **Te Deum laudamus.** Po zapění těchto slov všickni povstanou a potichu se modlí. Zpěv se uzavře příslušnou modlitbou, po níž se kleká a dává se požehnání, jak výše (II, 2) vypsáno.

§ 24. Odpolední služby boží.

1. Při odpoledních službách božích vystavuje se vel. svátost, kněz modlí se s věřícími litanie, růženec a jiné modlitby, na konec udělí se požehnání. Oltář se upraví v barvě bílé více nebo méně slavnostně, jak povaha svátku vyžaduje. Odstraní se z oltáře pult (polštáře) a kanon. tabulky. Vystaví-li se monstrance, rozsvítí se 12 svic, při výstavě ciboria 6 svic. V sakristii

připraví se rocheta (je-li assistence alba), štola, pluvíál, vždy barvy bílé. Assistentům dalmatiky bez manipulů. Birety. Vystaví-li se však ciborium, stačí pro kněze rocheta a štola bez pluvíálu. Dále velum vždy bílé, kadidelnice, loďka, dva ministranti v komžích, *Th.* (kostelník).

2. Jdouce k oltáři, kráčí *Th.* s kadidelnicí a loďkou v čele, za ním oba *M.*, pak duchovní. U oltáře utvoří před prvním stupněm řadu, *Th.* postaví se za kněze v pravo. Společná poklona a pokleknutí. Vystaví se nejsv. svátost: znamení zvonkem a úklona. *Th.* dá nasypati kádidla, následuje okuřování s úklonou před a po něm. *Th.* přijme kadidelnici, povstane, na *1c* na obě kolena pokleká, hlavu sklání, povstává a odnáší kadidelnici do sakristie.

3. Následuje pobožnost s věřícími, při které se stále klečí, protože jest vel. svátost vystavena. Po modlitbách přináší *Th.* opět kadidelnici ku požehnání a postupuje se jako vypsáno v § 23, II. 2.

4. Kdyby se odpolední pobožnosti, kterou koná kněz, zúčastnil biskup, postaví se mu před oltář pokryté klekátko, činí se mu při příchodu a před odchodem od oltáře poklona, kadidlo vkládá biskup, okuřování vykoná kněz, který zaujme místo ke straně epištoly, aby biskupovi pohled na oltář nezastiňoval.

Koná-li však sám biskup odpolední pobožnost, rozsvítí se ještě sedmá svíce nad tabernakulem.

§ 25. Nešpory.

K odpoledním službám božím počítáme ještě nešpory (večerní modlitby). Jest to část církevních hodin (breviáře), jež každý kněz jest povinen modliti se každého dne v soukromí. Kanovníci a řeholníci konají nešpory ve chrámech svých společně, buď je říkajíce nebo zpívajíce. I v jiných kostelích, zvláště o velkých svátcích, místo litaní zpívají se nešpory.

Tato pobožnost sestává z pěti žalmů. Před každým žalmem a po něm zpívá se antifona. Po žalmech čte se krátký výňatek z Písma sv. = kapitulum, na to chvalozpěv = hymnus. Po hymnu následuje zpěv Panny Marie: Velebí duše má Hospodina = Magnifikat, a nešpory zakončí se modlitbou, vztahující se ke svátku toho dne.

I. Nešpory slavné.

1. *Oltář* se vyzdobí slavnostně. Antipendium barvy dne. Šest svícňů s bílými svícemi. Koberec. Odstraní se kanon. tabulky a pult (polštáře).

2. Na *kredenci* loďka s kadidlem.

3. Sedadla pro kněze a assistenty po straně epištoly (lavičky pro ministranty).

4. V *sakristii*: pluvíály, rochetky a birety pro kněze a assistenty. (Dalmatik se při nešporách jenom výmínečně užívá.) Štolu, bude-li se vystavovati vel. svátost nebo dávati jí požehnání. Barvu roucha předpisuje direktář zvláštní písmenou proti slovu *Vesp.* Dále dva svícny se svícemi pro *Cer.*, kadidelnice a uhlí. Čtyři ministranti: dva *Cer.*, *Th.* a *M.*

5. K oltáři se kráčí v tom pořádku, jako ke slavné mši sv.: v první řadě *Th.* a *M.*, který nese breviář, v druhé řadě *Cer.* s rozsvícenými svícemi, za nimi assistenti a kněz. (Bude-li se vystavovati vel. svátost, nese *Th.* kadidelnici a loďku.)

6. U oltáře učiní řadu, pokloní se a (není-li výstavy) rozejdou se: *Cer.* ku *kredenci*, kdež svíce uloží*, *Th.* a *M.* s knězem k sedadlům na 19 a 20. (Je-li výstava, poslouží *Th.* po příchodu k oltáři kadidelnicí, odnese ji a pak teprve zaujme místo po boku kněze.)

Při nešporách dělají ministranti kříž, uklánějí se hlavou, sedají, kdykoliv tak činí kněz. (Není-li laviček, stojí s rukama sepjatýma.)

*) *Cer.*ři mohou si svíce zhasiti a ke konci .5. žalmu opět nasvítiti.

7. Ke konci 5. žalmu uchopí *Cer.* svícny, a učivše na *1c* poklonu, postaví se tvářemi k sobě obrácení po stranách kněze, kapitulum čtoucího, a stojí tak až do počátku hymnu, kdy svícny opět na kredenc odnesou, na *1c* se poklonivše. Rovněž před knězem ukloní se vždy prve, nežli přistoupili a zase, nežli od něho odstoupili. Tak činí i *Th.* a *M.*

8. Na počátku hymnu jde *Th.* pro kadidelnici a lodku, a když zapělo se slovo Magnifikat, vykročí současně s knězem k oltáři a postaví se na *9b*, není-li assistenta, předá lodku *M*-ovi a ten postaví se na *9*. Když vystoupil kněz na oltář, činí tak *Th.* i *M.* se strany epištoly (*11*) a poslouží při vkládání kadidla obvyklým způsobem. Po dobu okuřování oltáře stojí oba *Cer.* se svícemi na *4* a *5*, *Th.* a *M.* na *9* a *9b*.

9. Někdy jde kněz okuřovati ostatky svatých na vedlejších oltářích. Kostelník včas rozsvítí tam svíce. Tu by kněze všickni provázeli, před ním kráčejíce: *Th.* nesl by kadidelnici, *M.* lodku, a kdyby třeba bylo, kadidla by přidali. Je-li však vel. svátost vystavena na oltáři nešpor, neokuřují se ostatky svatých na oltářích vedlejších, kněz k nim vůbec nejde a svíce se nerozsvítí.

10. Po skončeném okuřování vrací se kněz k sedadlu a bývá zde assistentem nebo *Th*-em trojím tahem okuřován. Také bývá jindy okuřován na straně epištoly (*11*) a při výstavě vel. svátosti na *9*. *Th.* okuřuje ještě lid trojím tahem, odnese kadidelnici do sakristie a vrátí se na své místo. Na konci zpěvu Magnifikat postaví se *Cer*-ři se svícemi po stranách kněze, jako výše (*7*) udáno, a zůstanou zde, až kněz všechny modlitby přezpíval. Při slovech Benedikamus Domino (Blahofečme Pánu) odstoupí. Nedává-li se požehnání, sestaví se všickni v řadě před prvním stupněm a poklonivše se, odejdou do sakristie.

Dává-li se však požehnání vel. svátostí, odstoupí

Cer. ještě ku kredenci, *Th.* přinese kadidelnici, lodku, bílé velum a postupuje se jako v § 23, II. 2.

12. Konají-li se nešpory jednoduchým způsobem, stačí rozsvítiti 4 nebo 2 svíce, kněze provázejí dva ministranti, kadidla se neužije, *Cer.* netřeba.

II. Pontifikální nešpory.

Trůn pro biskupa, sedadla pro assistenty, oltář a celková výzdoba jest jako při pontif. mši sv. § 22, 1. 3. Vedle toho připomíná se zvláště:

1. Uprostřed oltáře položí se: pluvíál, štola, kříž náprsní, cingulum, alba, humerál; na evangelní straně mitra skvostná, na epištolní mitra obyčejná.

2. Na kredenci po straně epištoly: breviář, kniha kánon k požehnání biskupa, svícen s rukojetí, dva svícny se svíčkami pro ceroferáře, loďka s kadidlem; štola, bude-li se vystavovati vel. svátost, bílé velum, dá-li se jí požehnání a zvonek. U kredence berla a příslušné velum.

V sakristii pro assistenty rochety a pluvíály, alby a dvě dalmatiky, birety. Asi 8 rochet pro akolyty, kadidelnice a uhlí.

§ 26. Církevní průvody, procesí.

1. Veřejné a společné průvody (procesí) koná věřící lid s knězem za nábožných zpěvů a modliteb ve chrámě nebo mimo chrám, aby víru veřejně vyznávali, Boha ve svých potřebách prosili neb jemu děkovali.

Průvody konají se buď s nejsv. svátostí, jako na vzkříšení Páně, o Božím Těle a j., nebo bez vel. svátosti, jako na Hromnice, Květnou neděli, sv. Marka a dny křížové, v čas dešťů, sucha, nemoci.

Také sem patří návštěvy proslavených míst, poutě zvané.

V následujícím uvedena jsou všeobecná pravidla hledící k průvodům. Ostatní uvedena budou na svých místech v roce církevním.

2. Barva roucha při průvodech řídí se dle významu procesí. Při průvodu děkovacím jest bílá, při prosebním a kajicném jest fialová, při průvodu s vel. svátostí vždy bílá. Kněz, který průvod vede, obléká rochetu (někdy albu a humerál), štolu, pluvíál, assistenti dalmatiky (bez manipulů), ostatní kněží rochety beze štol. Ministranti komže a birety, je-li průvod mimo kostel a bez vel. svátosti.

3. Ke každému průvodu připraví se kříž průvodový, korouhve, kadidelnice, loďka; ke kříži dva svícny se svícemi, a jde-li se ven z kostela, možno místo těchto svícňů užiti dvou luceren na žerdích.

4. Při průvodech s vel. svátostí jest připraveni ještě baldachýn, velum skvostné, několik luceren (čtyři) na tyčích, fakule, dvě kadidelnice a loďky, zvonky. Pro kněze v rochetách svíce.

5. Korouhve mohou se nésti vedle kříže průvodového, nebo, což jest významnější, mohou se jimi oddělovati jednotlivé stavy věřících v průvodu. Kdož nesou korouhvičky, nepoklekají, když tak jiní činí, žerdě drží ve stejné výši s obrazem k věřícím obráceným, a jdou-li v čele, kráčeji volným krokem středem ulice neb silnice.

6. Křížonos a ceroferáři řídí se návodem v § 16. uvedeným, thurifer pak dle pravidel v § 15.

7. Při průvodech bez vel. svátosti mohou se i sošky svatých (trůny) nésti. Místo jejich pak jest mozi jednotlivými stavy, jimž onen světec životem náležel, nebo jest jejich patron; také mohou býti nesený před knězem. Uklánění sošek jedněch proti druhým jest nepřístojné a má se odstraniti. Při průvodech s vel. svátostí *zakázáno* trůny nositi, aby se pozornost od vel. svátosti neodvracela.

8. Kostelník má na paměti, aby se při průvodech zvonilo; trvá-li průvod delší dobu, zvoní se při odchodu z chrámu a při návratu. Zvoní se pak i na věžích těch kostelů, kolem nichž se průvod ubírá.

9. Průvod vychází vždy od hlavního oltáře. Duchovenstvo a ministranti seřadí se v presbytáři. První nastoupí křížonos (obraz Kristův obrácen ku předu). Po stranách *Cer.* a napřed *Th.*, který směrem ke kříži mává kadidelnicí volně visící. Za ně nastoupí zpěváci (mužští), pak ministranti po dvou, čeho třeba nesouce. Za nimi pak duchovní v rochetách, konečně kněz s assistenty.

10. Při průvodu s vel. svátostí jest nesen nad monstranci baldachýn, po stranách vně baldachýnu nesený jsou fakule (vnější rukou); aby pak při prudším větru nemohla všecka světla shasnouti, nesou se také po stranách na žerdích lucerny se svícemi. Čestné stráže v uniformách kráčeji také po stranách vně baldachýnu. Před průvodovým křížem nejde *Th.*, ale dva thuriféři, velebnou svátost stále okuřující, před baldachýnem kráčeji*). Jiní dva ministranti (před thurifery) zvonkem střídavě znamenají dávají, že velebná svátost se blíží.

11. Věřící sestavují se ku průvodu do skupin dle stavů v lodi chrámové nebo mimo kostel. Napřed děti a sice hoši, pak děvčata, za těmi jinoši, pak panny, za nimi nábožná bratrstva s prapory a odznaky, za ně přiřadí se zpěváci, ministranti a duchovní, za těmi úřadové (představení) a pak věřící lid, napřed mužové, pak ženy. Všickni kráčeji v řadách po dvou, po čtyřech (neb jinak) za sebou. Je-li průvod velmi dlouhý, může se v jeho čele nésti korouhev; průvodový kříž s ceroferáři nesl by se před duchovenstvem a zpěváky.

12. Při průvodech má panovati pořádek, aby již zevnějšek svědčil o zbožnosti, víře a pokoře účastníků. Cestou zpívají se písně a říkají modlitby, které ku významu a účelu toho procesí přiléhají. Proto budiž čas

*) Okuřování toto často obstarávají assistenti.

postaráno o dovedné předzpěváky pro lid. Při průvodech s vel. svátostí jdou mužové s hlavou nepokrytou, při jiných průvodech, pokud počasí dovoluje. Mluví, smáti se, jísti, zrakem všetečně těkati bylo by zvláště při průvodech s vel. svátostí známkou neucty a nemalým pohoršením.

13. Učiní-li průvod zastávku v některém kostele na cestě, bývá u dveří chrámu přivítán duchovními toho kostela a věřící pokropeni svčcenou vodou. Nese-li se vel. svátost, nekropí kněz, ale kleče ji okuřuje, povstane a stále okuřuje, doprovází ji k hlavnímu oltáři. Podobně se vprovodí průvod i vel. svátost. Kostelník tohoto kostela pamatuje, aby se včas zvonilo k uvítání i k doprovodu, rozsvítí na oltáři svíce, připraví na oltář korporál, pro duchovní v sakristii pluviál a rochety k uvítání vel. svátosti. U dveří svého chrámu podá buď kropenku se svčcenou vodou nebo kadidelnici.

14. Průvod vrací se vždy do chrámu, z něhož vyšel, a ukončuje se před hlavním oltářem příslušnými modlitbami, jindy zpěvem *Te Deum* a požehnáním. Buďtež včas světla na oltáři rozsvícena.

C. O svátostech.

Svátosti jsou prostředky, jimiž se nám dostává milost boží, kterou nám Ježíš Kristus svou smrtí vydobyl. K viditelným znamením, kterými se působí neviditelná milost, připojila církev svatá během času ještě jiné obrádky, jimiž se zobrazují milosti s touto svátostí spojené, a kterými věřící bývají ku větší zbožnosti povzbuzováni. Při obrádkách těchto jest mnohá služba vykázána kostelníkovi a ministrantům, a proto následuje potřebné poučení.

§ 27. O křtu svatém.

1. Tato nejpotřebnější svátost očisťuje člověka od hříchu dědičného a všech před křtem spáchaných hříchů, činí z něho dítě boží a úda katolické církve.

Křest uděluje řádným způsobem biskup a duchovní správce osady. S jeho dovolením smí tak učiniti každý kněz. V čas nevyhnutelné potřeby může křtiti mimořádně každý člověk. Křest může se udělovati v každé době, pravidelně ve farním chrámu.

2. Při křtu jsou kmotrové pravidelně dva, muž a žena. Chlapce drží na rukou kmotr, děvče kmotra. Přichází-li jich více nežli dva, považují se ostatní za svědky a dítka se při křtu nedotýkají. I jeden kmotr stejného pohlaví se křtencem, postací. Kmotrem nemohou býti nevěřící, kacíři, vyobcovaní, obecně známí konkubináři, nevěstky, veřejní a zatvrzelí hříšníci, manželé pouze civilně oddaní, kteří bez dispense ve smíšené manželství vstoupili a před katolickým knězem oddali se nedali, dále lidé němí, blbí a dítky, které ještě svátost oltářní nepřijaly. Na takové lidi musil by kostelník nenápadně upozorniti kněze, kdyby kmotry býti chtěli. Nebrání se jim však býti svědky křestních obrádků.

3. Ke křtu sv. se připraví:

a) V sakristii pro kněze rocheta, fialová štolá (někdy fial. pluviál), biret. Sůl v nádobce na prášek utřená, která, není-li již svčcena, dá se předem posvětit. Rituál neb agenda.

Bílá štolá (a bílý pluviál) připraví se u křtitelnice.

b) U křtitelnice na malý pokrytý stolek (nebo roh blízkého vedlejšího oltáře) postaví se svícen s hořící voskovou svící doprostřed. Křestní vody nabere se do zvláštní konvice a postaví se na čistý tácek vedle svícnu. O křestní vodě viz § 12, 2. Na jiný tácek postaví se svaté oleje v uzavřených

nádobkách. Bílá štola (a někdy pluvíál bílý). Bílé roucho ve způsobě pláštiku nebo bílý vínek, který se na pokřtěného klade. Ručník a bavlna na otírání hlavy dítěte a míst olejem pomazaných. K otření prstů kněze připraví se měkký chléb nebo nesvěcená sůl.

4. *Obřady* křestní dělí se na tři části: a) v před-síni chrámové nebo u vchodu (také v sakristii), kdež kmotři s dítětem čekají, b) u křtitelnice, c) po křtu. Křtí-li se více dětí najednou, sestaví se do jedné řady po pravici křtěnci, do druhé po levici děvčata, a připraví se knězi papír, aby si jména poznamenati mohl.

a) *Obřady* v před-síni chrámové.

Kostelník nebo ministrant v komži doprovází kněze nesa rituál, nádobku se solí a ručníček. Kostelník (*K.*) postaví se po pravé straně kněze, který oblékl na rochetu fialovou štolu (a pluvíál).

Po první otázce: „Kterak chcete tomuto dítěti říkati“, táže se kněz: „Co žádáš od církve boží?“ Odpoví se: „*Víru*“. Dále táže se: „Víra co tobě dá?“ Odpovídá se: „*Život věčný*“. — Kněz, napomenuv křtěnce k zachování božích přikázání, dýchá naň třikrát, na význam duchovního obživení, pak jej křížem znamená na čele a prsou, že na sebe křtěnec běže povinnost víru vyznávatí a v srdci zachovávatí, pak vztáhne ruku na hlavu jeho, na znamení ochrany boží. K modlitbám při tom říkaným odpovídá *K.* známým způsobem. Při onom vztážení ruky podává *K.* nádobku se solí. Odloží ji a drží ručník, aby kněz otřel prsty. Na slova: Pax tekum (pokoj s tebou) odpoví: Et kum spiritu tuo. Sůl značí křesťanskou moudrost, která jistě ochrání křtěnce od hniloby hříchu. Následuje zaklínání zlého ducha, by odstoupil od křtěnce; kněz pak poznamená křížem čelo dítěte, vloží naň konec štoly a uvede je do chrámu ke křtitelnici. Cestou modlí se *K.* s kmotry *Věřím* v Boha a Otčenáš.

b) *Obřady* u křtitelnice.

Kněz, opětně zažehnáv zlého ducha, dotýká se slinou uší a chřípí křtěnce, že pokřtěný bude povinen slovu božimu rád uší svých otvírati, v životě jím se řídití, aby vydával libou vůni křesťanských ctností. *K.* podá ručníček, aby kněz otřel místa, kde slinou se dotýkal.

Následuje první polovice křestního slibu, v němž křtěnec trojím slovem „*Odřikám*“ slibuje zřeknutí se ďábla, jeho pýchy a jeho skutků. Na znamení posily k tomuto boji proti zlému maže kněz křtěnce olejem katechumenů (křtěnců), který *K.* v nádobce poznačené **O** podá. Zároveň podá i bavlnu a hned na to bílou štolu (a pluvíál), kterou kněz za fialovou vymění.

Následuje druhá část křestního slibu, v níž opět trojím „*Věřím*“ zavazuje se křtěnec za pravdu považovati jednotlivé základní články víry, na to pak jest vlastní křest. *K.* mezi tím připraví konvici s křestní vodou, podá ji po dotazu: „Chceš-li pokřtěn býti?“ a odpovědi: „*Chci*“, knězi, sám pak tácek podrží pod hlavou dítěte, aby stékající vodu zachytil. Kněz třikrát lije v podobě kříže, říkáje: Ego te baptizo in nómine Patris, et Filii, et Spiritus Sankti, k čemuž se Amen neodpovídá. *K.* odloží konvici a tácek, podá ihned ručník na osušení hlavy a hned na to nádobku se sv. křížmem, poznačenou **Ch** neb **C** a bavlnu.

c) *Obřady* po křtu svatém.

Kněz maže křtěnce na temeni hlavy křížmem v podobě kříže, což naznačuje, že se pokřtěnému vtisklo nezrušitelné znamení křesťana, na to klade naň bílé roucho, čímž se dává na jevo, že duše pokřtěného jest čistá a takovou vždy zůstati má; na konec podává pokřtěnému hořící svíci, kterou kmotr drží, a kterou se vyznačují dobré skutky a ctnosti, jimiž křesťan svítiti má.

Kostelník tyto věci podá a na konec, když kněz pokřtěného propustil slovy: „Odejdiž v pokoji a Pán budiž s tebou“, poslouží knězi k otření prstů bavlnou, chlebem nebo solí nesvěcenou.

Upotřebená křestní voda, sůl, spálená bavlna a j. vrhnou se do sakraria. Voda ta nemá se zpět do konvice vlévati ani věřícím vydávati. Křtitelnice se zamkne a vše uloží.

§ 28. 0 svátosti biřmování.

Tuto svátost duchovní dospělosti a posily ku zachovávání svaté víry udělují jenom biskupové, kterým při návštěvě osady v diecési za příčinou udělení této svátosti nebo visitace přísluší slavnostní uvítání.

I. Uvítání biskupa.

1. *Příprava.* a) Oltář se slavnostně vyzdobí: bílé antependium, koberec, šest svícňů, sedmý nad tabernákulem. Na pultě na straně epištoly otevře se missál s vyhledanou modlitbou patrona chrámu.

b) Před oltářem nejsv. svátosti budiž pokryté klekátko s příslušným polštářem pod ruce i kolena.

c) V sakristii buďtež rochety a birety pro kněze, komže pro ministranty, průvodový kříž, dva svícny se svícemi, kadidelnice s ložkou, kropenka se svěcenou vodou a kropáč. Duchovnímu správci, který vítati bude, připraví se bílý pluvíál (beze štoly) a pacifikál. Půjde-li průvod až mimo kostel a věřící se ho zúčastní, ponosou se i korouhve. K požehnání s vel. svátostí jest třeba bílé štoly a vela. Na straně evang. sedadlo.

d) Ve hlavní bráně kostela (nebo tam, kde se uvítání děje) prostře se malý koberec a na něm polštář k pokleknutí. (Baldachýn.)

2. Když se biskup osadě blíží, zvoní se všemi zvony. Ze sakristie vyjde duhovenstvo v průvodu:

Před křížem *Th.* s kadidelnicí a ložkou a *M.* s kropenkou. Po stranách kříže oba *Cer.* se svícemi. Za křížem kněží, na konec duchovní správce v pluvíálu a s pacifikálem. Jde-li se ven z kostela, mohou *Th.* a *M.* čekati ve bráně, kdež bude kadidelnice a kropenky třeba. Čekají-li duchovní ve bráně, postaví se kněz v pluvíálu k pravé (epištolní) straně dveří, za ním do řady *Th.* a *M.* Ostatní utvoří špalír směrem k oltáři s křížem a *Cer.* v čele.

3. Při uvítání podává kněz biskupovi políbíti pacifikál, což tento, pokleknuv na koberec, učiní. Biskup přítomným požehná a může býti uvítací řeč. Průvod ke kostelu děje se pravidelným řádem za hlavou zvonů a zpěvu *Te Deum, Veni Creator* nebo jiné příhodné písně.

4. Ve bráně chrámu se průvod zastaví a všickni pokleknou. Duchovní správce podává*) biskupovi kropáč se svěcenou vodou, kterou biskup sebe i věřící pokropí a hned jej knězi vrátí. Na to vkládá biskup kadidlo, při čemž duchovní správce ložku drží a lžičku podává, jiný kněz kadidelnicí nastaví říkáje: *Benedicite Pater Reverendissime* (kardinálovi *Eminentissime*). Nyní duch. správce biskupa trojím tahem okuruje. Povstává se a jde se k oltáři, kde zatím kostelník všechny svíce rozsvítil.

5. Cestou k hlavnímu oltáři se zpívá nebo hlasitě modlí: *Ecce sacerdos*. *Th.* a *M.* přijavše své věci, postoupí před průvodový kříž. U oltáře kleká biskup na klekátko, *Cer.* postaví svíce na kredenc, křížonoš stojí na straně evangelia s obrazem Ukřižovaného k oltáři obráceným, *Th.* a *M.* odnesou své věci do sakristie, ostatní klečí.

*) Podává-li se něco biskupovi, líbá se nejprve věc a pak ruka jeho. Běře-li se věc od něho zpět, políbí se napřed jeho ruka a pak věc.

6. Duch. správce zpívá modlitby, konečnou modlitbu k patronu kostela zpívá biskup z missálu na straně epištoly. Na to biskup uděluje požehnání.

7. Kdykoli vstupuje biskup z obydlí svého do kostela hlavní branou nebo zpět se ubírá, vždy postupuje se dle řádu výše (4) uvedeného. Biskup kráčí v průvodu, na věži se obyčejným způsobem vyzvání, v bráně budiž po ruce *Th.* s kadidelnicí a loďkou a *M.* s kropenkou. Při odchodu biskupa z osady vyzvání se všemi zvony.

II. O svátosti biřmování.

1. Slouží-li biskup tichou mši sv., připraví se, co uvedeno v § 22, 7. K slavné mši sv. řídí se příprava dle § 22, 1—5.

2. K udělení sv. biřmování upraví se *oltář* slavnostně: bílé antependium, koberec, sedm svícňů. Uprostřed mensy roucha pro biskupa: bílý pluviál a štola, alba, humerál, na straně evangelia mitra a příslušné velum. Uprostřed horního stupně postaví se (bíle povlečené) sedadlo, před oltářem vel. svátosti pokryté klekátko s polštáři. Po čas biřmování hoří na oltáři aspoň dvě svíce, třetí nad tabernákulem.

3. Na *kredenci* připraví kněz sv. křížmo na tácku a knihu pontifikál. Kostelník sem připraví umyvadlo s konvicí vody a ručník na tácku, rozkrájený citron, nesvěcenou sůl, měkký chléb na talířku nebo tácku. K otírání čel biřmovanců budiž hojně bavlny a více ručníků a několik táček. Umístí se sem ještě svícen s rukojetí se svíci a vedle berla a příslušné velum.

4. V *sakristii* připraví se rochetty pro kněze, kteří obstarávají posluhu a štola pro kazatele. Svěcená voda a kadidelnice k příchodu a odchodu biskupa.

5. Biřmovanci klečí při počátečních a závěrečných modlitbách, pak při pomazání sv. křížmem. Před vy-

konáním závěrečných modliteb nesmějí odejít. Kmotři mohou kostel opustit, když jejich biřmovanec svatým křížmem pomazán byl. Při tomto obradu kladou kmotři pravou ruku na pravé rameno biřmovance na význam, že přijímají povinnost biřmovance v křesťanském životě utvrzovati. Za kmotry k biřmování mohou být požádáni taci křesťané, kteří již biřmováni jsou a kmotry křesťanští tomuto biřmovanci nebyli, a kterým toho církve výslovně nezakazuje. To jsou tíž, kteří nesmějí být kmotry při křtu sv. (§ 27, 2).

6. Po biřmování se upotřebená bavlna, citrony, chléb, sůl spálí a popel, jakož i voda, ve které byl biskup ruce omyl a voda, ve které se ručníky ve zvláštní nádobě praly, se do sakraria uvrhne.

III. Pobožnost za zemřelé.

1. U příležitosti kanonické visitace konají se ještě modlitby za duše zemřelých a průvod na hřbitov. Pro biskupa se připraví černý pluviál a štola, mitra jednoduchá. Assistentům černé dalmatiky, kněží rochetty a všem birety. Kadidelnice s loďkou, kropenka s aspergilem, rituál, průvodový kříž, dva svícny se svícemi pro *Cer.* Před hlavním oltářem se může položit černý příkrov a na ten svícny. Tyto svíce jakož i na oltáři se včas rozsvítí.

2. Není-li na hřbitově příhodné kaple, postaví se před hlavní kříž stůl pokrytý bílým plátnem, na ten dva svícny se svícemi, před něj pokryté klekátko.

3. Pobožnost začíná ve farním kostele, pak jest průvod na hřbitov a zde jsou modlitby, na to návrat do kostela. Při průvodu se stále vyzvání. *Th.* s kadidelnicí a loďkou, *M.* s kropenkou kráčeji před křížem, oba *Cer.* s rozsvícenými svícemi vedle kříže. Kadidlem a svěcenou vodou se poslouží na počátku v kostele po žalmu *De profundis*, pak na hřbitově po *Libera*.

Pozn. Kdo u příležitosti biskupské visitace navštíví chrám tento a zde přijme svátost pokání a oltární, získá plnomocné odpustky.

§ 29. Přijímání nejsvětější svátosti.

1. Přijímání těla Páně za pokrm naší duši poručil Ježíš Kristus: „Kdo jí mé tělo a pije mou krev, má život věčný: a já ho vzkřísím v den nejposlednější“ (Jan 6, 55). Svátost těla Páně udělují biskupové a kněží. Rozdává se v dopoledních hodinách vyjma od ukončení obřadů na Zelený čtvrtek až po mši sv. na Bílou sobotu.

2. Sv. přijímání podává se nejvhodněji mezi mší sv. po přijímání kněze v rouše každé barvy. Také se uděluje bezprostředně přede mší sv. nebo po ní v mešním rouchu každé barvy, ani černou nevyjímajíc. Jakmile však opustil kněz oltář a pak znova k udělování této svátosti přistupuje, obléká rochetu a štolu bílou nebo té barvy, jaká jest pro den předepsána a biret. V tomto případě rozsvítí se na oltáři aspoň dvě svíce. Budiž na oltáři nádobka s vodou na omytí prstů, ručník a klíček od svatostánku.

3. Věřící přijímají pravidelně u mřížky, napřed mužové, pak ženy; hole, zbraň a podobné předměty mají se odložit. Na mřížku se rozestře bílé plátno, které vždy u veliké čistotě má se chovati. Přijímající drží si okraj plátna pod ústy. Není dovoleno plátnem tímto ústa utírat.

4. Osoby duchovní přijímají na stupních oltáře, kdež pak by drželi dva ministranti bílé velum proti sobě na nejvyšším stupni (7b, 8b) kleíce. Připraví se jim rochetu a kněžím bílé štolu, kterých nemusí být tolik, co kněží, neboť přijavše svátost, druhému knězi štolu předají.

5. Podává-li se přijímání mezi mší sv., řídí se ministrant návodem § 18, 15. Uděluje-li se přijímání mimo mši sv., obléká ministrant neb kostelník rochetu, kráčí před knězem k oltáři, pokleká na nejnižší stupeň. Když kněz vyňal ciborium, *M.* zazvoní a hluboce skloněn říká: *Konfiteor*. Na dvojí modlitbu kněze:

Misereatur... a Indulenciam odpovídá: *Amen*. Na to při slovech Domine, non sum dignus (Pane, nejsem hoden) třikrát zazvoní.

Je-li temno, doprovází kněze se svíci k mřížce, postaví se po jeho levici, souměrně za ním postupuje a svítí tak, aby kněz i do kalicha i na ústa přijímajících viděl. Je-li dosti světla, zůstane klečeti u oltáře zády ku stěně kostela obrácen.

6. První přijímání dítek budiž co možná nejvíce oslaveno, aby tento den jim na vždy utkvěl v paměti. Oltář a křtitelnice (obnovuje se křestní slib) buďtež slavnostně vyzdobeny a to i kdyby první přijímání dítek do postní doby připadlo. Kněz v rochetě, štolu, bílém pluvialu a biretu kráčí za dvěma ministranty, bílé korouhve nesoucími, a uvádí tak dítky za hlaholu zvonů v průvodu do chrámu Páně.

7. Uděluje-li biskup sv. přijímání, líbá se napřed jeho ruka (prsten) a pak se přijímá.

§ 30. Svátost pokání.

1. Pokání jest svátost, v níž kněz jménem božím odpouští hříchy po křtu svatém spáchané. V obecné mluvě nazývá se svátost pokání zpověď. Zpovídati může biskup a každý ke zpovídaní zplnomocněný kněz.

2. Zpovídati může se v každé době a na každém slušném místě, zvláště pak ve zpovědnicích k tomu určených. Zpovědnice buďtež v čistotě chovány, a je-li temno, buďtež svíci osvětleny. Mezi zpovědi nemá nikdo v blízkosti kněze šramotiti, zbytečně přecházeti, vyrušovati. Zpovídá-li kněz nahluchlého, vzdálí se kostelník a ostatní z doslechu. Kdo by přec něco zaslechl ze zpovědi jiného, jest zavázán k nejpřísnější mlčenlivosti.

3. Kostelník nemá nikdy kajčeníky odbývati, ale jim laskavě vstříc vyjít, a není-li kněze v kostele, má jej ochotně zavolati.

4. Ku zpovídání podává se fialová štola, jenom k tomuto cíli určená, po vůli kněze také rocheta a biret.

§ 31. Svátost posledního pomazání.

1. Tato svátost ustanovena jest pro nemocné křesťany, aby jim udělila potřebných milostí pro duši i pro tělo. Uděluje se všem křesťanům, jakmile k užívání rozumu dospěli a do těžké nemoci těla upadli, kolikrátkoli na novo těžce onemocněli. Prisluhují touto svátostí jenom domácí, farní duchovní. Cizí kněz musí od duchovního správce míti dovolení.

2. Se svátostí posledního pomazání uděluje se obyčejně nemocnému ještě svátost pokání, nejsv. svátost oltářní a požehnání apoštolské, s nímž spojeny jsou plnomocné odpustky. Všemmu tomu společně se říká zaopatření nemocného.

3. Když dostal kostelník zprávu, aby doprovodil kněze k nemocnému, ihned spěchá do kostela potřebných věcí připravit. Jsou to: rocheta, štola bílá a fialová, bursa k nemocným, ve které jest malá patena víčkem opatřená a do korporálu zabalená, sv. olej nemocných (písmě *J.*) ve fialovém váčku, ve kterém budiž také čerstvá bavlna a malý ručníček; lucerna, zvonek, agenda. Je-li zvykem, dá znamení zvonkem na věži, aby věřící mohli nejsv. svátost provázeti. Kněz nese bursu a sv. olej, kostelník ostatní. Jde-li se zaopatřovati nemocný kněz, vezme se ještě pro něho bílá štola, kterou tento obléká, když přijímá. Dá-li se předpokládati, že by u nemocného nebylo svěcené vody, vezme ji s sebou kostelník v malé láhvi.

4. Kostelník rozsvítí na oltáři dvě svíce, připraví nádobku na omytí prstů. Kněz vloží nejsv. svátost do bursy, ciborium do svatostánku, kostelník zhasí světla na oltáři a nesa lucernu se světlem, kráčí na dva kroky před knězem, při čemž mimojdoucích zvonkem

upozorňuje, aby se velebné svátosti poklonili. Cestou zachovává se úplné mlčení, a dovoluje-li počasí, jde se s hlavou odkrytou.

5. V jizbě nemocného položí *K.* knihu a fialovou štolu na stůl, pakli nejsou svíce na stole rozsvíceny, sám je nasvítí. Dohlédne, zdali vše připraveno a scházející doplní. Na stole, čistým ubrusem pokrytém, stojí kříž, po straně dvě voskové svíce. Vedle nádobka (sklenička) se svěcenou vodou, u té několik svázaných klásků, pak jiná nádobka s pitnou vodou a lžice. Na misce trochu soli, měkký chléb, bavlna nebo len. Před stolem budiž stolička ku pokleknutí.

6. Vstoupiv do příbytku nemocného, dí kněz: Pax huic domui (Pokoj domu tomuto), a *K.* odpoví: *Et ómnibus habitantibus in ea* (a všem přebývajícím v něm).

Kněz kropí jizbu a nemocného svěcenou vodou, kleká a modlí se, k čemuž *K.* odpovídá kleče:

Kněz: Adjutorium nostrum in nomine Domini.	Pomoc naše ve jménu Páně.
--	---------------------------

Odp.: <i>Kvi fecit celum et terram.</i>	Jenž učinil nebe i zemi.
---	--------------------------

Kněz: Domine, exaudi orationem meam.	Pane, vyslyš modlitbu mou!
--------------------------------------	----------------------------

Odp.: <i>Et clamor meus ad te veniat.</i>	A volání mé k Tobě přijď.
---	---------------------------

Dominus vobiscum. Odp.: *Et cum spiritu tuo.* Po jednotlivých modlitbách odpovídá se: *Amen.*

7. Nyní se nemocný zpovídá. Štola fialová. Všichni odcházejí ven a modlí se, dokud jich kněz nezavolá.

8. Po té přijímá nemocný nejsv. svátost. Štola bílá. Všichni klečí, kostelník modlí se *Konfiteor* a postupuje se jako při podávání věřícím ve chrámě. Po přijímání podá kostelník pitné vody na lžici, kněz omyje v ní prsty, jimiž dotýkal se sv. ho-

stie a dá ji buď nemocnému vypiti, nebo se vleje do ohně.

9. Následuje udělení posledního pomazání. Štola fialová. Kněz poučuje nemocného a hned na to kostelník opět *Konfíteor* se modlí a dvakrát *Amen* odpoví. Je-li třeba, stojí při pomazání svatým olejem po levici kněze a drží tácek s bavlnou nebo světlo. Bývá třeba upozorniti domácích, aby ruce a nohy nemocného (dlaně a chodidla) připravili. Mezi obrádem tímto modlí se přítomní Otčenáš a Zdravas, jak dlouho jest třeba. Uděliv svaté pomazání, očistí si kněz prsty soli, chlebem a vodou. Na to pokleknuv modlí se střídavě s kostelníkem:

Kněz: Kýrie eleison. Odp.: *Kriste eleison.*

Kněz: Kýrie eleison. Pater noster = Otče náš. Pak

Kněz: Et ne nos indúkas in tentationem.

Odp.: *Sed libera nos a malo.*

Kněz: Salvum fak servum tuum.

Odp.: *Deus meus, sperántem in te.*

Kněz: Mite ei, Dómine, auxílium de sankto.

Odp.: *Et de Sion tuére eum* (u žen: *eam*).

Kněz: Esto ei Dómine, turris fortitudínis.

Odp.: *A fácie inimíci.*

Kněz: Nihil proficiat inimíkus in eo (ea).

Odp.: *Et filius iníkvitátis non appónat nocére ei.*

Kněz: Dómine, exaúdi ... Odp.: *Et klámor meus ad te veniat.*

Kněz: Dóminus vobískum. Odp.: *Et kum spiritu tuo.*

Kněz modlí se tři orace, po kterých se odpovídá: *Amen.*

A neuvoď nás v pokušení.

Alé zbav nás od zlého. Spasena učíš služebníka svého.

Kterýž v Tebe, ó Bože doufá.

Sešli mu, Pane, pomoc se svatyně.

A s trůnu Svého ochraňujž jej.

Budiž mu, Pane, věži mocnou.

Proti úkladům nepřitele.

Nechť proti němu nepřítel nic neprospívá.

A syn nepravosti ať mu neuškodí.

Pakli se kněz modlí za nemocného litanie, odpovídají přítomní: Oroduj za něho (za ni) a pak: vysvoboď ho (ji), Pane!

10. Požehnání ve jménu papeže s plnomocnými odpustky. Kněz opět poučí nemocného. Na modlitby jeho odpovídá kostelník způsobem výše uvedeným. Pak ještě *Konfíteor*, dvakrát *Amen*.

11. Bavlna, kterou otírala se pomazaná místa nemocného a prsty kněze, vezme se zpět do sakristie, spaluje se a popel do sakraria vrhá. Sůl, chléb, jimiž podobně vytíraly se prsty, vhodí domácí do ohně.

12. Pakli se nemocnému udělovalo jen poslední pomazání, nenese kostelník ani světla ani nezvoní. Ve třech posledních dnech svatého téhodne se v doprovodu vel. svátosti také nezvoní. Kdyby se musila sv. hostie od nemocného zpět do kostela nésti, zachoval by se pořádek odstavce 4.

§ 32. Svátost stavu manželského.

1. Tato svátost jest od Pána Ježíše ustanovena, aby se sňatek křesťanských manželů posvětil, a jim potřebná milost k vykonávání povinností udělila. Snoubenci přijímají svátost stavu manželského tím způsobem, že prohlašují před svým duchovním správcem nebo jeho zástupcem a dvěma svědky, že se za sebe berou. Oddavky tyto dějí se ve chrámě v dopoledních hodinách a mají býti spojeny, pokud to možno, se mší svatou. Zapověděná doba pro svatební veselí jest od první neděle adventní až do svátku zjevení Páně, pak od popeleční středy do Bílé (provodní) neděle; rovněž dni postní a křížové.

2. K oddavkám připraví se rocheta (alba), štola, pluviál barvy bílé. Ke mši svaté barva bílá, leč by kněz jinou nařídil. Pro snoubence klekátko před hlavní oltář, kterýž možno přiměřeně ozdobiti a na něm aspoň dvě svíce rozsvítiti. Jsou-li snubní

prsteny, položí se na tácku na oltář na straně epištolu. Dva ministranti v komžích, z nichž jeden ponese kropenku s vodou svčenu, druhý ritual (agendu).

3. Snoubenci klečí na klekátku nebo na stupni oltáře a sice tak, že jest ženich po pravé straně nevěsty. Za nimi stojí svědkové. Ministranti stojí na rozích dolního stupně, kostelník se strany epištolu.

Snoubenci skládají vzájemné sliby, kněz potvrzuje manželský svazek a za ně Otčenáš a Zdravas se pomodlí.

4. Následuje požehnání prstenů, kteréž na oltáři jsou položeny. Kostelník odpovídá známé modlitby: *Kvi fecit celum et terram. — Et klámor meus ad te véniat. — Et kum spiritu tuo — Amen.* Při poslední modlitbě podá se svčená voda. Snoubenci vkládají si prsteny na prst levé ruky a kostelník prázdny tácek podrží. Pak následují modlitby:

Kněz: Konfirma hok Deus, quod operátus es in nobis. Potvrď, o Bože, co jsi učinil v nás.

Odp.: *A templo sankto tuo, quod est in Jerúsalem.* Z chrámu svatého, jenž jest v Jerusalémě.

Kněz: Kýrie eleison. Odp.: *Kriste eleison.* K. Kýrie eleison. Pater noster.

Kněz: *Et ne nos indúkas in tentacióne.* A neuvoď nás v pokušení.

Odp.: *Sed libera nos a malo.* Ale zbav nás od zlého.

Kněz: *Salvos fak servos tuos.* Spaseny učii služebníky své.

Odp.: *Deus meus, sperántes in te.* Kteriž v Tebe, o Bože, doufají.

Kněz: *Mitte eis, Dómine auxilium de sankto.* Sešli jim, Pane, pomoc se svatyně.

Odp.: *Et de Sion tuére eos.* A s trůnu Svého ochraňuj je.

Kněz: *Esto eis, Dómine, turris fortitúdinis.* Budiž jim, Pane, věží mocnou.

Odp.: *A fácie inimici.* Proti úkladům nepřitele.

Kněz: *Dómine, exaudi oracióne meam.* Pane, vyslyš modlitbu mou.

Odp.: *Et klámor meus ad te véniat.* A volání mé k Tobě přijď.

Kněz: *Dóminus vobískum.* Odp.: *Et kum spiritu tuo.*

Orémus... Po modlitbě odpoví se *Amen* a podá se knězi svčená voda k pokropení snoubenců. Návrat do sakristie a pak mše svatá.

5. Při mši svaté uděluje se manželům ještě zvláštní požehnání. Na ten cíl zůstanou novomanželé na klekátku nebo poblíž oltáře a při *Pater noster* pokleknou na stupeň oltářový: muž v pravo, žena v levo.

Kostelník v komži při *Pater noster*, pokleknuv před oltářem na obě kolena před Nejsvětějším, vystoupí na horní stupeň ku straně evangelia, a jakmile kněz řekl prosbu: *Et ne nos indúkas in tentacióne*, vezme missál z oltáře a drží jej před knězem, který z něho, tváří k novomanželům obrácen, říká nad nimi dvě modlitby. Po těch položí *K.* missál opět na oltář a pokleknuv jako dříve, odstoupí.

Totéž opakuje se ještě jednou po *Benedikámus Dómino*, jen že kostelník přicházeje a odcházeje jen jedním kolenem před oltářem pokleká. Po této modlitbě podá ministrant knězi svčenu vodu. Na konci mše sv. novomanželé odstoupí. Pakli několiikeri snoubenci oddáni byli téhož dne, uděluje se při mši svaté požehnání toto všem zároveň.

Pozn. Byla-li nevěsta vdovou, požehnání toto se neuděluje, neboť je již dříve obdržela.

D. O svátostinách.

Svátostiny jsou svátostem podobné úkony, jimiž církev, mocí od Krista obdrženu, osoby a věci posvěcuje, nebo věřícím zvláštní milosti a dobrodiní

zjednává. Sem počítáme svěcení, žehnání a zařikání.

Světí se chrámy, oltáře, zvony, roucha bohoslužebná, kalichy, voda, svíce, popel, ratolesti, oheň, kříže, sochy, obrazy, růžence atd.

Žehnání se koná nad lidmi nebo nad věmi, jako jsou: nové domy, školy, závody, silnice, mosty, obilí, maso, víno atd.

Zařikání konají se při svátosti křtu, při některých svěceních a j.

§ 33. Obřady při svátostinách vůbec.

1. Svátostiny mohou se udělovati ve chrámě i mimo chrám na každém slušném místě. Některé spojeny jsou se mší sv., jiné v libovolný čas mohou se konati. Při svěceních a žehnáních, konaných mimo mši sv., odívá se kněz rochetou a štolou té barvy, která jest pro ten den předepsána. Některým svěcením předepsána určitá barva roucha. Je-li v modlitbách žehnacích nějaké zařikání (exorcismus), běže se barva fialová. Ku slavnostnímu svěcení obléká kněz albu, štolu, pluvíál, assistenti dalmatiky bez manipulů.

2. Světí-li neb žehná-li kněz něco u oltáře, rozsvítí se na něm aspoň dvě svíce; děje-li se tak mimo chrám, nejsou světla předepsána, ale jest obyčejem konati svěcení taková před křížem, postaveným mezi dvěma svícemi na stole prostřeném bílým ubrusem. To připraveno budiž při žehnání školy, nemocnice a pod.

3. Při svěcení smějí se na oltář, na stranu epištoly, položiti jen věci určené ke mši svaté. Ostatní věci položí se na zvláštní pokrytý stůlek na straně epištoly. Potravinny mohou se i na stupně oltáře položit nebo v sakristii požehnati.

4. Vždy bývá třeba svěcené vody, někdy i kadidla. Při slavnostním svěcení nese kadidelnici *Th.*, svěcenou vodu *M.*, a jde-li průvod, bývá křížonoš s průvodovým křížem a dva *Cer.* Při obyčejných svěceních a žehnáních stačí kostelník, který stojí po straně epištoly, odpovídá na modlitby a na konec svěcenou vodou neb i kadidelnicí poslouží.

5. Každé žehnání neb svěcení začíná následujícími slovy, při kterých dělá se velký kříž:

Kněz: *Adjutorium nostrum in nomine Domini.*

Odp.: *Kvi fecit celum et terram.*

Kněz: *Dominus vobiscum.*

Odp.: *Et cum spiritu tuo.*

Pomoc naše ve jménu Páně.

Který stvořil nebe i zemi.

Modlitby k svěcením, žehnáním a zařikáním obsaženy jsou v missálu, rituálu anebo v agendě.

6. O některých zvláštních svátostinách zmíníme se zde, o jiných, pravidelně se opakujících, bude řeč v roce církevním; které pak nemají žádných zvláštností pomíjíme, na všeobecná pravidla odkazující.

§ 34. Žehnání matky (úvod).

1. Manželským šestinedělkám uděluje církev zvláštního požehnání, které úvod se jmenuje. Nemanželským matkám se požehnání toho neuděluje.

2. Připraví se pro kněze rocheta, bílá štola, biret, agenda, svěcená voda, svíce matce (nemá-li své), stolička pro ni k pokleknutí v předsíni chrámu nebo v sakristii.

3. Kněz provázen kostelníkem nebo ministrantem, svěcenou vodou a agendu nesoucím, jde k matce klečící a hořící svíci v pravé ruce držící, a pokropí ji svěcenou vodou. Modlí se nad ní žalm, podává konec štoly a uvádí ji do kostela, nejčastěji k oltáři Matky boží. Zde pokleká matka po levici kněze na nejnižší stupeň, kostelník se strany epištoly a odpovídá:

Kněz: Kýrie eleison. Odp.: *Kriste eleison.* Kněz: Kýrie eleison. Pater noster atd.

Kněz: Salvam fak ancillam tuam, Dómine.

Odp.: *Deus meus, sperántem in te.*

Kněz: Mitte ei, Dómine, auxílium de sankto.

Odp.: *Et de Sion tuére eam.*

Kněz: Nihil proficiat inimikus in ea.

Odp.: *Et filius inikvitátis non appónat nocére ei.*

Kněz: Dómine exaudi atd. Dóminus vobískum atd. Orémus. Následuje modlitba za matku i dítě, na to, kde zvykem jest, obětování dítku na loktech kněze, pokropení vodou svčenenou a požehnání křížem. Matka odevzdá svíci a ještě chvíli klečí, děkujíc Bohu.

Kdyby dítko zemřelo, uvádí se matka sama podobným obrádem.

§ 35. Pohřeb dospělého křestana.

1. Církev svatá velí, aby tělo zesnulého bylo požehnáno, dříve než do hrobu se uloží, majíc na zřeteli jeho z mrtvých vzkříšení a vzpomínajíc při tom i duše zesnulého, jejímž bylo příbytkem. Takové konání nazývá se křestanský pohřeb.

Ačkoliv pohřební obrady jsou výrazem truchlivosti a prosby za milost zemřelému, přece nezakazuje se při pohřbu vážná slavnost ku vyjádření úcty a lásky k zemřelému a poslední cti tělu, kteréž nástrojem bylo bohumilých skutků a chrámem Ducha svatého. Proto jsou zpěvy při pohřbu, zvoní se, užívá se kadidla, svíci a p. Jenom v poslední tři dny svatého týdne koná se pohřeb potichu bez hlaholu zvonů, bez zpěvu. Za dospělé považují se i děti, které k rozumu přišly.

Spasenu učín služebnici svou.

Která v Tebe, o Bože, doufá.

Sešli jí, Pane, pomoc se svatyně.

A s trůnu Svého ochraňuj jí.

Nechť proti ní nepřítel nic neprospívá.

A syn nepravosti ať jí neuškodí.

2. Ku pohřbu se připraví: Křížek dřevěný na černé holi, k němu náleží dva svícny se žlutými svícemi, místo nichž může se použití dvou luceren na žerdi, jenom k tomuto účelu užívaných. Pro kněze rocheta (alba), černá štola a pluviál, pro assistenty dalmatiky, pro ostatní duchovní rochetky beze štol, všem birety. Ministrantům černé taláry, komže a birety. Kadidelnice a loďka, svčená voda, rituál (agenda). Kolem rakev šest dřevěných svícňů se žlutými svícemi. Příkrov na rakev.

3. Když dáno znamení zvonom k počátku pohřbu, vykročí křížonoš s *Cer.*, před ním *Th.* s kadidelnicí a loďkou, *M.* se svčenou vodou a knihou; za křížem zpěváci a duchovní, za nimi lid; ubírají se k domu zemřelého, kdež kněz s *Th.* a *M.* postaví se k nohám mrtvoly, kříž a *Cer.* pak zůstanou vně. Rozsvítí se svíce.

4. Kněz pokropí rakev svčenou vodou, zpívá žalm De profundis a modlitbu. Na to se průvod dle pravidel § 26. ubírá do kostela, mrtvola nesena jest za knězem ve vzdálenosti asi 3 kroků. Kolem rakev ctitelé zesnulého se svícemi. Za rakvi příbuzenstvo, pak ostatní mužové a ženy.

V kostele postaví se mrtvola nekněze před mřížku nohama proti hlavnímu oltáři; kolem rakev umístí se svícny se žlutými svícemi. Uživati ku výzdobě rakev oltářních svícňů atd., se nedovoluje.

5. Bude-li následovati mše sv., připraví již dříve kostelník oltář dle § 21. V tom případě jdou kněz, ministranti i křížonoš do sakristie ke mši sv. se připravit. Posluha při mši sv. zpívané neb slavné vložena v § 21, 7.

6. Po mši sv. sestoupí se k sedadlům nebo do sakristie, kdež odloží kněz ornát a manipul, assistenti manipuly, kněz obleče opět pluviál; přijmou se svíce, sestaví se průvod a jde se k rakvi. Kněz, assistenti postaví se k nohám mrtvoly, vedle *Th.* s kadidelnicí

a lodkou, pak *M.* se svčzenou vodou a rituálem. Křížonoš a *Cer.* postaví se na stranu protější ku hlavě mrtvolý tak, aby obraz Ukřížovaného byl ku knězi obrácen. Přírovnej § 21, 8. Ku konci zpěvu *Libera* dá *Th.* nasypati kadidla; když se zapělo *Pater noster*, podá *M.* svčzenou vodu a po vykropení rakev podá *Th.* kadidelnici. Není-li assistentů a jde-li kněz při kropení a okuřování kolem rakev, doprovází ho *M.* neb *Th.* neb *K.*, pravou část pluvíálu nazvedaje. Po modlitbách ubírá se průvod na hřbitov. Směr cesty při pohřbu určuje duchovní.

7. U hrobu postaví se kněz opět k nohám, křížonoš k hlavě mrtvolý, jest opět kropení a okuřování hrobu i mrtvolý a po modlitbě: *Fak, kvesumus* spouští se rakev do hrobu.

8. Ministranti cestou mají hlavy přikryté, při modlitbách obnažené.

9. Mrtvola se kropí svčzenou vodou na význam, aby Bůh tu duši ode vši viny obmýti ráčil; okuřuje se k vyjádření prosby, aby modlitby naše za zemřelého jako kouř kadidla k nebesům vstoupily.

10. Při zcela jednoduchém pohřbu jde v čele průvodu ministrant s křížkem, vedle kněze pak druhý ministrant s kropenkou a knihou, který také může knězi při modlitbách odpovídati. Kadidla se neužije.

§ 36. Pohřeb kněze.

1. Hodinka smrti duchovního správce ohlašuje se věřícím velkým zvonom.

2. Mrtvole kněze obléká se mimo spodní šat talár, kolárek a ostatní mešní roucho: humerál, alba, cingulum, manipul, štola a ornát fialové barvy, na hlavu biret neb věnec. Není-li možno užiti roucha mešního; obleče se mrtvola v rochetu a fial. stolu. Do ruky dá se malý křížek a růženec.

3. Ani do ruky ani na rakev nemá se dáti kalich, kterého se užívá při mši svaté. K tomu cíli možno použili zvláštního kalicha kovového, dřevěného neb voskového. Odznaky kněžské důstojnosti, jako štola, manipul černé neb fialové barvy a biret, mohou se položit na rakev neb na plátnem pokrytý stolek. Katafalk nebo máry těmito svčzenými předměty ozdobovati se nemají.

4. V kostele se rakev s mrtvolou kněze postaví tak, aby hlava k oltáři směřovala, nohy k bráně. Mrtvola jáhna, podjáhna, klerika postaví se nohami směrem k oltáři. Křížonoš s *Cer.* postaví se při rakvi k hlavě, asi na dva kroky vzdálení, kněz s assistenty k nohám mrtvolý.

5. Příprava ke mši sv. zádušní a posluha při ní vyložena v § 21. Konají-li se při pohřbu hodinky za zemřelého, připraví se pro kněze černý pluvíál (beze štoly) a rochety. Na oltáři, všech ozdob zbaveném a fialovým antependiem opatřeném, rozsvítí se 6 žlutých svící. Pro kněze připraví se ještě sedadla. Ke kázání podá se štola barvy dne.

6. Z domu a při vstupu do chrámu nesou obyčejně mrtvolu kněze duchovní v rochetách, jinak věřící, a to vždy nohami v před jako u ostatních mrtvol.

7. Hrob kněze bývá připraven u kostela, kaple nebo hlavního kříže.

§ 37. Pohřeb dítek nedospělých.

1. Dítky, které zemřely beze křtu svatého, pochovávají se bez přítomnosti kněze na hřbitově ve zvláště vyhrazené části.

2. Dítky pokřtené, které však ještě nenabýly užívání rozumu (asi 7. rok), pochovává kněz zvláštními obřady, kterými církve radost vyjadřuje, že duše nevinná k Bohu byla povolána a do slávy věčné přijata. Nekoná se za ně ani modlitba ani mše sv. Tato by

se mohla sloužit na jiný úmysl až po dokonaném pohřbu, ale ne u přítomnosti mrtvoly.

3. K pohřbu dítek obléká kněz rochetu a bílou štolu, někdy bílý pluvál, ministranti taláry a komže, všickni bérnou birety. K průvodu třeba křížku, svěcené vody, někdy i kadidelnice a svíce pro ceroferáře.

4. Ostatní řád pohřbu malých dítek podobný jest pohřbu dospělých. Rakev s mrtvolou také možno nésti do kostela a postaví se nohama k oltáři. Služba ministrantů jest podobna oné při pohřbu dospělých (§ 35).

§ 38. Svěcení vody a pokropení věřících (Asperges).

1. Před zpívanou a slavnou mší sv. v neděli (ne ve svátek) kropí kněz oltář, sebe i lid svěcenou vodou, při čemž se zpívá *Asperges me* = Pokropíš mne, *Pane*, ysopem a očištěn budu, v době velikonoční pak *Vidi akvam* = Viděl jsem vodu řinoucí se z chrámu. Kropení toto má věřícím připomenouti, že s čistou nebo aspoň kající myslí mají býti přítomni mši svaté.

2. Tato voda světi se přede mší sv. v sakristii v albě a štole barvy dne; světi-li se v jiný čas neb od kněze, který nebude hned na to mítí zpívanou mši sv., tu bře se rocheta a štola fialová. Vedle čerstvé vody připraví se na talířek sůl. Kněz koná zařikání nad solí a vodou, aby od nich zapudil škodlivý vliv zlého ducha. Potom v podobě kříže sype sůl do vody a modlí se, aby Bůh vše, co touto vodou pokropeno bude, chrániti račil. Příslušné modlitby jsou v rituálu (agendě) nebo v missálu.

3. K *Asperges* věřících obléká se kněz jako ke mši sv., ale bez manipulů a místo kásule vezme pluvál barvy dne a biret. Asistenti provázejí kněze v dalmatikách bez manipulů. Není-li pluválu barvy dne po ruce, stačí štola, asistenti pak jdou bez dalmatik. Dva ministranti v komžích kráčejí napřed,

jeden rituál (agendu), druhý kropenku se svěcenou vodou nese. Svíce se rozsvítí jako ke mši svaté.

4. U oltáře pokleknou, pravý min. podá knězi (neb jáhnovi) svěcenou vodu a kněz zapěje: *Asperges me*. Na to se jde buď ke mřížce, nebo až ku hlavní bráně, a kněz kropí věřící. Ministranti kráčejí souměrně před knězem a občas nastaví kropenku, aby kněz svěcené vody nabrali mohl.

5. U přítomnosti biskupa kráčel by kněz po zapění *Asperges* k jeho trůnu, zde by mu předal kropáč a když biskup kněze a ministranty, po stranách kněze klečící, pokropil a kropáč knězi vrátil, pokračoval by tento v pokropení věřících obyčejným způsobem.

6. Po návratu k oltáři podá se knězi rituál, následuje modlitba a pak návrat do sakristie, kdež sejme se knězi pluvál, podá se mu manipul a ornát, asistentům manipuly a jde se obyčejným řádem ke mši svaté.

§ 39. Svěcení chrámu.

Svěcení chrámu a hlavního oltáře vykonává slavným způsobem biskup za přísluhy kněží. V následujícím podává se postup svěcení takového s hlavním zřetelem, čeho třeba připravit.

1. V předvečer svěcení chrámu*) upraví se sakristie nebo nějaká blížká kaple nebo zvláštní vyzdobený stan, kdež na stole červenou látkou pokrytém mezi dvěma hořícími svícemi umístí se ostatky svatých, které do hlavního oltáře nového kostela uloženy budou. Před nimi postaví se klekátka pro biskupa. Opodál vkusná nosítka, na kterých čtyři kněží ostatky svatých ponosou, a která pravidelně světitel přiveze. Budtež zde ještě sedadla pro biskupa a jiná pro kněze.

*) Pro osadníky jest v den před svěcením předepsán *půst*.

2. V den svěcení budiž kostel prázdný, aby přístup byl ke všem stěnám, podlaha ve všech prostorech uvolněna (lavice dají se až po svěcení), oltáře obnaženy beze svícňů, antipendíí a ozdob. Na vnitřních stěnách budiž 12 křížků malovaných nebo do hmoty stěn vtesaných, a na svícnových ramenech, do horní části křížků zapuštěných, nechť po celou dobu svěcení a celý den hoří svíce. Zevnějšimu obejití kostela nemá nic překážeti.

3. Před hlavní branou kostela budiž na koberci pokryté klekátko pro biskupa a vedle v pravo bíle pokrytý stůl, na něm nádoba s čistou (nesvěcenou) vodou a kropítko, zkotovené z ysopu nebo zimostrozu a p., pak talíř se solí a na tácku ručník. Ježto se sem později (č. 15) postaví ostatky svatých, buďtež zde dva (nebo čtyři) svícný se svícemi. Také se sem později dodá sedadlo pro biskupa (č. 15).

4. V presbyteriu v pravo u mřížky jest větší prostřený stůl a na něm: nádoba s nesvěcenou vodou, jiná s popelem, na talířku sůl a nádoba s vínem ku svěcení vody sv. Řehoře. Kropítko z trávy jako dřívě. Na misce kadidlová hruhá zrna, aby stačila k sestavení pěti křížků po pěti zrnech, dále pět křížků zhotovených z voskových svíček a na obou koncích k zapálení připravených, dřevěná lopatka a tácek na seškrábnutí spáleného kadidla a vosku. Svíčka k zapalování. K vytření svatých olejů a osušení oltáře potřebí hojně bavlny, chlebné střídky, několika čistých utírek z hrubšího plátna, mycí houby. K umývání rukou biskupa konvice vody s umyvadlem, rozkrájený citron a ručník na tácku. Lodka plná kadidla. Kropenka se svěcenou vodou a aspergil ku pokropení zrn kadidlových (č. 20) a pláten oltářových (č. 22).

Na zemi budiž nádoba s větším množstvím prosypaného popela a husté síto, jiná nádoba s pískem a vápnem (cementem) ku přípravě malty a lžice příslušná.

Je-li v presbyteriu dosti místa, připraví se ještě druhý menší pokrytý stůl, na který by se postavila nosítka s ostatky svatých (č. 16) mezi dvě (nebo čtyři) rozsvícené svíce na svícnech.

5. Na kredenci nepokryté (nebo v sakristii) buďtež plátna k úpravě hlavního oltáře a chrismale; plátna bývají nová a biskup je světlí (č. 22). Chrismale t. j. plátno po jedné straně voskové, položí se touto stranou na posvěcený oltář, aby zbytky svatého oleje plátny neprosákly, a může na oltáři stále zůstat. Po straně buďtež připraveny svícný, svíce, koberec, schůdky.

6. Po straně evangelia připraví se trůn pro biskupa a sedadla pro assistenty. Uprostřed kostela na koberci budiž druhé pokryté klekátko. Věčná lampa se připraví ale nerozsvítí (č. 23), kropenky u vchodů jsou prázdné. U oltáře budiž ještě kovová nádoba, do které by se dávaly věci, které se po dokonaném svěcení do sakraria mají uvrhnouti.

7. V sakristii buďtež pro jáhna a podjáhna alby a bílá štol. Pro druhého jáhna, který uvnitř kostela jest (č. 11), albu a bílou štolu. Pro kněze posluhující rochety. Dále se připraví průvodový kříž, svícný pro *Cer.*, kteréž při nedostatku kněží mohou zastati dva ministranti v komžích. Dvě kadidelnice a hojně uhlí. K přenešení svatých ostatků připraví se pro čtyři kněze humerály, alby, cingula a červené ornáty. Ke mši sv. pro kněze i assistenty roucha bílá, bílé antependium.

8. Ostatní potřebné věci obstará biskupský obřadník.

9. V předvečer svěcení chrámu konají se u sv. ostatků modlitby. Před příchodem biskupa rozsvítí se svíce, připraví se kněžím rochety a duchovnímu správci svěcená voda s aspergilem, aby jí biskupovi při vkročení posloužil.

10. V den svěcení ubírá se biskup z obydlí svého v průvodu tam, kde jsou ostatky svatých a modlí

se sedm kajících žalmů. Při všech průvodech nesen jest v čele kříž a po stranách jdou dva *Cer.* s rozsvícenými svícemi.

11. V kostele rozsvítí se svíce u 12 křížků. Kostel budiž z vnitřku na klíč uzavřen, a klíč od hlavní brány odevzdá se tomu jáhnovi, který uvnitř čeká, biskupovi odpovídá a po jeho vkročení do kostela se odstrojí.

12. Po kajících žalmech přijde biskup před hlavní bránu, zde modlí se litanie, žehná sůl a vodu. Na to třikrát obchází kostel a kropí stěny jeho z venčí. Kříž stále v čele: dvakrát jde v pravo, po třetí v levo. Po třetím udeření berlou na bránu otevře jáhen uvnitř kostel a průvod vejde do chrámu. Věřící zůstanou ještě venku a brána se opět uzamkne. Jenom zedník vejde, aby byl později (č. 17) po ruce.

13. Biskup kleká na klekátko uprostřed kostela, vyzývá Ducha sv. a dokončuje litanie. Zatím posype se dlažba kostela popelem v podobě ležatého kříže (X).

Na to píše biskup v popelu latinskou a řeckou abecedu na význam, že všichni národové do cirkve povolání jsou. Mezitím se klekátko přenesse před hlavní oltář.

14. Biskup přistoupí před hlavní oltář a světi zde vodu sv. Řehoře a pak světi oltář. Tento 7krát v levo obchází za křížem kráčeje a kropí. Na to kropí vodou sv. Řehoře vnitřní stěny. Začíná za oltářem a kráčí při stěně na straně evangelia, až celý obejde. Tak dvakrát po sobě. Po třetí začíná na straně epistolů. Posléze kropí také podlahu kostela od oltáře k portálu, pak příčně od severní stěny k jižní, vrátí se do středu a zde ještě kropí ke čtyřem stranám světa. Na to jde k hlavnímu oltáři, zde smíchá maltu a požehná; zbývající voda se vyleje kolem oltáře a do sakraria. Při těchto obřadech stále jest kříž nesen v čele.

15. Přenesení svatých ostatků do kostela. Čtyři kněží v červených ornátech čekají tam, kde jsou

ostatky. Ostatním kněžím připraví se svíce. *Th.* si připraví kadidelnici a ložku. Před portálem venku postaví se na koberec sedadlo pro biskupa a stůl (jako č. 3) se svícemi. Ostatky nesou se v průvodu kolem celého kostela tak, že tento po pravé ruce zůstane. *Th.* stále ostatky okuřuje. Za nimi kráčí biskup, pak lid. U hlavní brány se průvod zastaví, biskup usedá a ostatky položí se na stůl. Na to jsou řeči a modlitby.

16. Po těch maže biskup průčelní pilíře dveří svatým křížmem (bývají na těch místech vydlabány malé křížky) a prosí Boha, aby byly branou spásy a pokoje. Na to vchází se do kostela, kdež se ostatky postaví na stůl u oltáře mezi svíce.

17. Biskup maže oltář svatým křížmem, vkládá ostatky do krypty, nasype kadidla do kadidelnice a okuřuje. Uzavře pak ostatky destičkou a zatmelí maltou za pomoci zedníka. Zhasí se svíce a čtyři kněží se v sakristii odstrojí.

18. Okuřování oltáře. Možno použití střídavě dvou kadidelnic, aby uhlí neuhasl. Biskup vloží kadidlo a za křížem kráčeje, obchází oltář a stále okuřuje. Třikrát po sobě jde v pravo. Pak ještě v pravo jedním ochozem dvakrát, posléze jednou v levo. Po každé obchůzce předá biskup kadidelnici knězi, který v okuřování pokračuje. Zatím pak biskup pomazává mensu na pěti místech sv. oleji a na konec maže celou plošinu oltáře. Mazání toto připomíná hojnost milostí, jež nám z oltáře plynou, okuřování značí vroucí modlitby, které od oltáře k Bohu vystupovati budou.

19. Následuje pomazání stěn chrámových sv. křížmem, počínajíc na straně evangelia. *Th.* doprovází biskupa s kadidelnicí a ložkou, kostelník pak se schůdky, aby biskup mohl dosáhnouti křížků.

20. Vráťv se k oltáři, opět jej okuřuje, v čemž pokračuje kněz až do hymnu *Veni Sankte Spiritus.* Mezitím připraví se svěcená voda a kropáč, svíčka k zapalování. Biskup žehná kadidlová zrnka a

křížečky z vosku, pokropí je svěcenou vodou, umístí je na oltář v pěti místech, zapálí je a modlí se při tom, aby oběti na tomto oltáři přinášené byly Bohu tak příjemny, jako bývaly příjemnými jemu oběti zápalné ve Starém zákoně. Když křížky dohořely a kadidlo spáleno, seškrabcu se zbytky lopatkou na tácek a uvrhnou se do sakraria.

21. Konečně maže biskup oltář se stran, odstupuje a umývá si ruce, kněží pak hrubými ručníky mensu pečlivě vytírají. Sezvání se na mši svatou, a kostel se otevře věřícím.

22. Bývá ještě svěcení nových pláten oltářových, která se před biskupem drží. Biskup je žehná a kropí svěcenou vodou.

23. Upraví se oltář ke mši sv. Pokryje se kredenc, na ni postaví se kalich se dvěma hostiemi velkými, monstrance atd. Na počátku mše sv. naplní se kropenky u vchodů svěcenou vodou. Při pozdvihování rozsvítí se věčná lampa.

24. Po kostele rozsypaný popel se po mši sv. smete a do sakrarie uvrhne. Tam se vleje i voda, ve které se ručníky a houby praly.

25. Křížky na stěnách, kde pomazání se stalo, nesmějí býti zabileny. Při malbě kostela a p. mají se ihned na těchže místech obnoviti. Ve výroční den posvěcení toho chrámu rozsvěcují se u nich světla.

26. Se svolením biskupa může svěcení kostela vykonati také kněz, ale způsobem méně slavným a bez mazání sv. oleji. Příslušné modlitby jsou v rituálu. Kněz tento oděn v albě, bílé štole a pluviálu se ubírá z farního chrámu nebo domu v průvodu za hlaholu zvonů k hlavní bráně kostela, která jest uzavřena. Po krátké modlitbě obchází kostel a kropí stěny (jako v č. 12). Vejde se do kostela, který se uzamkne. Jsou litanie, kostel se žehná a kropí svěcenou vodou po stěnách. Na to se upraví oltář ke mši sv. a kostel se otevře. Ostatně zachová se co napsáno v č. 22, 23.

§ 40. Svěcení hřbitova.

1. V předvečer dne svěcení postaví se na hřbitově uprostřed dřevěný kříž (beze sochy Kristovy) asi zvýší člověka, a na každém konci příčného břevna a na horním konci kolmého pně zarazí se tři kolíky, na které by se mohly svíce upevniti. Před křížem se zarazí do země kůl, aby as $\frac{1}{2}$ metru nad zemí vyčníval, a na jeho vrcholu zarazí se tři hřeby k upevnění svící. Nejlépe se k tomu hodí peň, který vybíhá ve tři ramena. Před kůl rozestře se koberec k pokleknutí světiteli.

2. V sakristii připraví se vše k průvodu: pro světitele (biskup neb zplnomocněný kněz) humerál, alba, cingulum, štole a pluviál bílé barvy, pro ostatní duchovenstvo rochety a všem birety. V průvodu kráčí *M.* s kropenkou a svěcenou vodou, *Th.* s kadidelnicí a lodkou, křížonoš mezi dvěma *Cer.*, duchovenstvo a lid za hlaholu zvonů na hřbitov. Kostelník nese rituál a tři svíce.

3. Na hřbitově nasadí kostelník svíce na hroty kolu a rozsvítí je. Světitel koná modlitby před křížem, aby Bůh toto místo posvětil a těla, která zde odpočívati budou, v den poslední vzkřísil. Na to zpívá litanie, aby se svatí přimlouvali za ty, kteří zde odpočívati budou. Na konci litanie třikrát pravíci žehná a hned kropí celý hřbitov svěcenou vodou, při čemž jej *M.* s kropenkou provází a ostatní zatím žalm zpívají.

4. Pak znova světitel hřbitov žehná a konečně rozvícené svíce z kolu běře a na hroty kříže je zasadí. Kůl značí tělo zesnulých, kříž připomíná Spasitele, přendání svící na kříž vyjadřuje pevnou víru, že Ježíš v den poslední těla zemřelých vzkřísí.

5. Na konec vkládá světitel kadidlo a kříž okurčuje. Svíce nechají se na kříži i po odchodu kněze dohořeti.

§ 41. Svěcení zvonu.

1. Zvony světi biskup nebo zplnomocněný kněz dříve, než-li na věži umístěny byly. K tomu cíli zavěsí se zvon na lešení*) tak, aby k němu ze všech stran zevně i uvnitř přístup byl. Vedle na prostřený stůl připraví se kroupka s nesvěcenou, čistou vodou, talíř se solí, kropáč, čisté ručníky k osušení zvonu, kadelnice s uhlím, ložka, na táčku thymian a myrha, sv. oleje nemocných a křížmo, bavlna, mycí houba, chlebná střídka, missál s tkaničkou na evang. ze dne 15. srpna, dva bílé manipuly pro assistenty, dvě svíce pro Čer. Sedadla.

2. Biskup obléká humerál, albu, cingul., bílou štolu a pluvíal; assistenti bílé dalmatiky, jáh. štolu.

3. Při svěcení, po žalmech, žehná biskup vodu a umývá jí zvon uvnitř i zevně na znamení, že na hlas zvonu ke službám božím s čistým srdcem přicházeti máme. Assistenti vysuší zvon ručníky. Pak maže biskup zvon sv. olejem nemocných a křížem a zasvěcuje zvon ke cti některého svatého. Na to vkládá se kadidlo, thymian a myrha do kadidelnice a tato postaví se pod zvon tak, aby dýmem celý byl naplněn, což vyznačuje zbožné modlitby naše, k nimž nás zvon vybízeti bude. Na konec čte jáhen evangelium o Marii a Martě, čímž se uvádí věřícím na paměť, aby jako Marie zanechali starostí o věci vezdejší, kdykoliv hlasem zvonu voláni budou ke službám božím a k modlitbě. — Na to kostelník několikrát srdcem na zvon udeří.

§ 42. Inštalace.

Inštalace jest veřejné a slavnostní uvedení nového duchovního správce v úřad jeho. Úkon ten vykonává biskupský vikář nebo jiný zplnomocněný kněz.

*) Lešení možno červenou látkou pokryti a květinami ozdobiti.

1. *Příprava.* Chrám i hlavní oltář se slavnostně vyzdobí; v presbyteriu buďtež sedadla pro patrona nebo jeho zástupce (není-li zvláštní patronátní stolice) a pro kněze. Dva klíče kostelní, křížem přeložené a k sobě svázané, připraví se na tácek nebo na polštář. Pro bisk. vikáře a assistenty pluvíal a dalmatiky v barvě dne s příslušenstvím, pro všechny kněze rochety a birety. Duchovní, který má býti inštalován, jde v taláru a biretu. Příprav čeho třeba k průvodu a přenosnou kroupku se svěcenou vodou.

Po návratu z kostela budiž ve farním domě na bíle prostřeném stole kříž uprostřed dvou hořících svící a svěcená voda.

2. *Obřady.* a) Průvod z farního domu do chrámu za hlaholu zvonů obvyklým způsobem. Průvod vstoupí hlavní branou do chrámu, ale duchovní zastaví se před ní. Kostelník bránu zavře a čeká uvnitř s přenosnou kroupkou a kropáčem. Duchovní zpívají žalm 120. a vikář modlitby; po těch vikář bránu otvírá, kostelník nebo kněz podá mu aspergil a on pokropí věřící. Průvod pokračuje k hlavnímu oltáři.

Pozn. Za nepříznivého počasí koná se tento obřad před hlavním oltářem.

b) *Inštalace.* U hlavního oltáře se čtou listiny ustanovovací, vikář běře z rukou patrona neb jeho zástupce kostelní klíče a podává je duchovnímu správci na význam jeho pravomoci. Po promluvě nebo kázání zpívá se Te Deum, při němž se slavnostně vyzvání. Modlitbou za duše zemřelých se ukončuje.

c) Slavnou mši sv. slouží nový duchovní správce.

d) Po mši sv. jest opět za znění zvonů návrat do farního domu a zde požehnání příbytku kněze.

ODDÍL TŘETÍ.

○ církevním roce.

§ 43. Co jest církevní rok a jeho rozdělení.

1. Církevní rok jest souhrn všech nedělí a svátků, které se během obyčejného roku vrací.

2. V církevním roce se nám zobrazuje a duchovně obnovuje, co Bůh pro lidské vykoupění učinil. Toto vykoupění vykonáno hlavně narozením, smrtí a z mrtvých vstáním Páně a sesláním Ducha svatého. Odtud jsou v církevním roce tři doby:

a) doba vánoční, která připomíná, jak vykoupění naše bylo od Otce připravováno a narozením Syna počalo;

b) doba velikonoční, jež zobrazuje, jak vykoupění naše smrtí a vzkříšením Páně dokonáno bylo;

c) doba svatodušní vyjadřující, která sesláním Ducha sv. a působením jeho v církvi se nám ovoce vykoupění přivlastňuje.

Jednotlivé slavnosti, jež nám toto působení nejsv. Trojice boží předvádějí, slují svátky Páně, nejvýznačnější z nich hody boží.

3. K vykoupění člověka přispěli a přispívají Panna Maria, andělé a svatí. Proto ke každé době církevního roku druží se svátky jejich a to nezásvěcené i zasvěcené t. j. takové, které světíme jako neděli.

4. Velké slavnosti mají svatvečer = vigilii, t. j. celodenní příprava na svátek postem a modlitbou. O vigiliích, jakož i před každou nedělí a mimořádnou slavností jest zvykem vyzváněti po delší dobu všemi zvony — „slaviti“.

5. Velké svátky mají oktáv, t. j. osm dní po sobě jdoucích, ve kterých se památka nějaké slavnosti koná. Tridnum jest třídní pobožnost před nebo po větším svátku.

A. Doba vánoční.

Doba vánoční a zároveň nový církevní rok začíná první nedělí adventní a končí poslední nedělí po zjevení Páně. Středem a hlavní slavností jest hod boží vánoční, přípravou k němu advent.

§ 44. Advent.

1. *Advent* (příchod) trvá čtyři neděle a připomíná onu dlouhou dobu, která uplynula od pádu Adama do příchodu Vykupitele. Adventem pak připravuje církev na výroční památku příchodu Páně na svět v Betlemě a na příchod jeho k soudu. Příprava ta děje se pokáním, a proto advent jest doba kajicná.

2. Z oltářů odstraní se ozdoby, květiny, relikviáře a nahradí se jednoduchými svícny, fialovým antipendiem. Na oltář (*ne* na svatostánek) dovoleno jest postavit i světly ozdobiti sochy a obrazy, které se vztahují k významu doby adventní, jako sochu Panny Marie a Gabriela zvěstujícího vtělení Syna božského.

3. Tato úprava oltáře platí o nedělích a těch všedních dnech, kdy předpisuje direktář barvu fialovou t. j. kdy nekoná se žádný svátek svatého. Výminku činí třetí neděle adventní, která slove

Gaudete (veselte se), o které se oltáře mírně ozdobiti mohou. Rovněž o svátcích světců, zvláště byla-li by slavnost patrona chrámového neb diecese, náleží oltáře příslušné ozdobiti.

4. Svátek **neposkvrněného početí Panny Marie** (8. prosince) vyžaduje slavnostní výzdoby kostela i oltáře v barvě bílé.

5. Od první neděle adventní až včetně do 23. prosince dovoleno jest každý den sloužiti jednou mši sv. ke cti Panny Marie za svítání zvanou *Rorate* (rosu dejte oblaka), kterýmž slovem začíná její introit a vyjadřuje se touha po Vykupiteli. Tato mše sv. slouží se vždy v barvě bílé; v neděli opatří se oltář hojným osvětlením, jinak zůstává úprava doby adventní.

§ 45. Hod boží vánoční a oktáv.

1. Vánoce značí tolik co slavná, posvěcená noc narozením Páně. Slavnost velice radostná; bez vánoce nebylo by ani velikonoce ani letnic. Proto má radost zářiti z celé úpravy kostela i oltářů všech.

2. Po službách božích Štědrého dne připraví si kostelník vše ku slavnosti půlnoční. Kostel a všechny oltáře se slavnostně vyzdobí květinami, nejlepšími svícný, antependiemi barvy bílé, koberci. Připraví světla na lustru a na vedlejších oltářích. Postaví jesličky.

3. Na kredenc a v sakristii připraví čeho třeba ke slavné neb zpívané mši sv. (§ 19 a 20) a pak ještě na kredenc skleničku asi čtvrtlitrovou, nízkou, která by se prsty vytřít dala, a na ni malou pallu.

4. V ustanovenou noční hodinu otevře *K.* kostel, zazvoní slavnostně a rozsvěcuje světla. Jsou-li před půlnoční zpívány jitřní hodinky, obléká kněz albu a bílý pluviál beze štol, assistenti pluviály.

5. Když se mezi mši sv. při *Kredo* zpívají slova: *Et incarnatus est* (a vtělil se z Ducha svatého atd.), všickni ministranti klekají současně s knězem a

hlavu hluboce sklánějí. Tak činí se při každé zpívané mši sv. o vánocích.

6. Po přijímání kněze přinese *Th.* skleničku s kredence a pallu a postaví ji na oltář se strany epištoly. Za ním *M.* poslouží konvičkami s vínem a vodou jak obyčejně.

7. Onu skleničku i s obsahem *K.* po mši sv. pečlivě uschová a dá ji zase témuž knězi na oltář, když druhou a třetí mši sv. slouží. Teprv při třetí mši sv. kněz její obsah přijímá a nádobku vysuší.

8. Po mši sv. půlnoční bývají někdy hodinky chvály (laudes) zvané, ku kterým by kněz přijal opět pluviál. Po půlnoční budiž kostel pečlivě prohlédnut a uzavřen.

9. O vánocích smí (ale nemusí) každý kněz sloužiti tři mše sv. O půlnoci však může býti jen jediná, a sv. přijímání se při ní nepodává, leč ze zvláštního privilegia.

10. Knězi, který chce sloužiti tři mše sv., připraví *K.* tři velké hostie a na oltář mu postaví skleničku s pallou, poněkud ke straně epištoly. Má na paměti, aby včas dodal ke každé mši sv. víno a vodu. Kdyby kněz nesloužil všechny mše sv. bez přerušení, platí co praveno v č. 7. Obsah skleničky nesmí se vylíti, ani se nemá jinému knězi zaměnit.

11. Na svátek **sv. Štěpána** zůstane úprava oltáře táž, barva rouch i antependia jest červená.

12. I třetí den vánoční, svátek **sv. Jana** apoštola, slavně se koná, ač není zasvěcen. Barva bílá. Po mši sv. světívá se víno; kněz podrží buď mešní roucho vyjma manipul, nebo běže rochetu a bílou štolu. Podá se rituál neb agenda, na konec svěcená voda.

13. Na *poslední den v roce* občanském bývá odpoledne kázání a požehnání, a na poděkování za všechna prokázaná dobrodíní *Te Deum*. Výzdoba v barvě bílé.

14. Na **Nový rok** čili obřezání Páně před hlavní mši sv. jest vzývání Ducha sv. Podá se agenda. Slavnostní úprava oltáře v barvě bílé.

§ 46. Zjevení Páně nebo Tří králů.

1. Svátek zjevení Páně (6. ledna) slaví se na památku tří událostí, jimiž se Pán Ježíš zjevil jakožto zaslíbený Vykupitel, totiž hvězdou mudrcům, křtem v Jordáně a prvním zázrakem v Káni židům,

2. Ve **vigilii** tohoto svátku světi se před nebo po hlavní mši sv. voda, sůl, křída, kadidlo. Připraví se před oltářem na vhodném místě čistá (studničná) voda ve velké nádobě. Vedle bílé prostřený stolec a na ten talířek se solí, jiný s křídou, jiný s kadidlem. Rituál. Prázdna kropenka a kropáč. Oltář jednoduše upraven, fialové antependium. V sakristii k svěcení fialová roucha (pluviál).

3. Ministranti postaví se ke stolku a vodě, majíce kněze uprostřed. Světi se sůl a voda obyčejným způsobem. Na to se světi křída. Zatím *M.* ponoří kropáč do svěcené vody a podá jej po slově Amen knězi. Tento kropí křidu, pak i kadidlo posvěcené a na konec i věřící. Tito mohou si nyní vody nabrati domů ku pokropení polí a příbytků. Kadidlem si své příbytky vykuřují, křídou píšou *K † M † B †* a rok.

4. Následuje pak mše sv. v barvě bílé. Po té *K.* si připraví oltář k nastávajícímu svátku zjevení Páně, jako na hod boží vánoční (§ 45, 2).

5. Nedělí po zjevení Páně může býti šest. Nepřípadně-li na neděle tyto žádný svátek svatého, jest při službách božích barva zelená.

6. Druhou nedělí jest **svátek nejsv. jména Ježíš**. Žádá slavnostní úpravy v barvě bílé. Věřící půjdou v hojnějším počtu k sv. přijímání, neboť udělují se po celý oktáv plnomocné odpustky. *K.* dohlédne, má-li dostatečný počet čerstvých hostií.

7. Na třetí neděli oslavuje se památka **svatě rodiny Nazaretské**.

§ 47. Očišťování Panny Marie nebo hromnic.

1. Simeon nazval Pána Ježíše světlem k osvětlení národů, když jej byl ve chrámě Jerusalemském Bohu obětoval. Proto se dnes světi svíce, značící Krista, světlo světa. Staří Čechové rozsvěcovali tyto svíce při bouřce a nazvali je hromničky a dnešní slavnost hromnice. V každé rodině má býti hromnička, aby se zapálila při zaopatřování nemocného a při umírání. Svěcení hromnic se koná před slavnou mši svatou.

2. *Připraví se:* a) Na oltáři šest svící, na straně epistolý otevřený missál. Antependium fialové a celá úprava oltáře jako o větších svátcích. Ke mši sv., která se hned po svěcení slouží, budiž pod fialovým antependiem připraveno bílé, leč by nastala výminka uvedená níže při *d.*

b) Na straně epistolý na podlaze postaví se bíle prostřený stolec a na ten položí se bílé svíce, které se mají světiti a zakryjí se čistou látkou. Pakli by se svíce položily na oltář vedle missálu, dá se pod ně předem zvláštní plátno.

c) Na kredenci připraví se vše, čeho třeba ke mši sv. slavné nebo zpívané. Pak ještě kropenka se svěcenou vodou, umyvadlo a konvice, ručník na tácku, rituál k průvodu a vedle průvodový kříž.

d) V sakristii ku svěcení hromnic roucha fialová (pluviál, assistenti bez manipulů), ke mši svatě roucha bílá. Kdyby však tento svátek a svěcení svící připadlo na neděle devítňikové, budou i ke mši sv. fialová roucha. Dále třeba svícňů pro ceroferáře, kadidelnice a uhlí ke svěcení i ke mši sv. slavné, čtyř ministrantů (2 *Cer.*, *Th.*, *M.*) a křížonoše. Kdyby po průvodu kněz do sakristie nešel, připraví se mešní roucho (pro assist. manipuly) na sedadlech.

3. *Svěcení hromniček.* (V neděli jest napřed Asperges). Oba *Cer.* stojí u kredence, uprostřed nich jest křížonoš, *Th.* a *M.* jsou na rozích prvního stupně. Kněz modlí se pět modliteb a žehná svíce. Po čtvrté modlitbě přinese *Th.* kadidelnici a ložku, *M.* svěcenou vodu a oba se postaví vedle sebe na straně epištoly (9). Po pátém Amen dá *Th.* nasypati kadidla, ložku jáhnovi podáváje. (Není-li assistentů, podrží ložku při vkládání kadidla kostelník komží oděný). Po nasypání kadidla podá *M.* knězi neb jáhnovi kropáč se svěcenou vodou, a po vrácení jeho podá *Th.* kadidelnici. Konečně *Th.* i *M.* společně odstoupí, věci na vykázaná místa odloží a ke stupni oltáře se navrátí.

4. *Rozdělování svící.* Budou-li ministranti podělení svícemi, vystoupí středem na nejvyšší stupeň, pokleknou, přijímajíc svíce políbí ruku kněze, společně odstoupí a svíčky si prozatím na kredenc odloží. Když kněz rozdál svíce, přinese *Th.* umyvadlo s konvicí, *M.* ručník na tácku a přistoupivše se strany epištoly, poslouží knězi při omytí rukou.

5. *Průvod kolem kostela.* *Th.* přinese kadidelnici a ložku a dá nasypati kadidla, zatím co křížonoš k průvodu zaujal místo před hlavním oltářem, s *Cer.* po stranách. *Th.* postaví se před kříž, při průvodu stále kadidelnicí mává a třeba-li, kadidla si přisype. *K.* a *M.* podávají svíce, rozsvěcují je, podají birety a a rituál knězi. Když se zapělo: *Procedamus in pace,* vykročí křížonoš a jde středem lodi ku hlavní bráně, pak v pravo kolem kostela, a touže branou zpět ku hlavnímu oltáři. Slavnostně se vyzvání. Navrátivše se k oltáři a se poklonivše, odcházejí všickni do sakristie.

6. Mezi průvodem odstraní *K.* stůl, vymění antependium za bílé, může oltář vyzdobiti květinami a připraví, čeho ještě třeba ke mši svaté.

7. *Mše sv.* Když jáhen zpívá evangelium, drží kněz a ostatní, kdož jsou při oltáři (vyjma jáhna a podjáhna) hořící svíce, které podá a rozsvítí *M.* neb

K., a po evangeliu je opět odloží. *Cer.* ři jak obyčejně stojí po stranách podjáhna. Kněží, kteří mši sv. v rochetách přítomni jsou, drží rozsvícené svíce při evangelium a pak od sanktus do konce přijímání. Rozsvěcování to měj na paměti *K.* I věřící mají si svíce navštíti při těchto částkách mše svaté. Kdyby však byla mše sv. v barvě fialové, tu by se hromničky při ní vůbec nerozsvěcovaly.

8. Na **svátek sv. Blažeje** (3. února) uděluje se požeňání, zvané svatoblažejské, aby nás Bůh ráčil chrániti chorob v hrdle. Děje se tak na památku, že sv. Blažej, jenž byl biskupem v Armenii († as 316), modlitbou svou uzdravil hochy, jemuž rybí kost v hrdle uvázla a žádným způsobem vytažena býti nemohla.

K. připraví dvě voskové svíce, sváže je na způsob kříže (X) a položí na stranu epištoly; připraví se agenda, svěcená voda a štola barvy dne. Po mši sv. odkládá kněz ornát a manipul, *K.* rozsvítí obě svíce požeňané, a kněz uděluje požeňání jednotlivým věřícím u mřížky klečícím.

B. Doba velikonoční.

Druhá doba církevního roku velikonoční začíná nedělí devítník a končí po oktávu svátku nanebevstoupení Páně. Hlavní slavnosti jest hod boží velikonoční. Přípravou naň jest půst.

§ 48. Doba přípravy na hod boží velikonoční.

1. Za starých časů začínal půst již devátou nedělí před velikonoci. Tato neděle sluje devítník a doba ta počítá se k době velikonoční. Nyní počíná se půst ve středu před šestou nedělí před velikonocí, a neděle devítník, první a druhá po de-

vitníku slují předpostí a jsou přípravou na půst. Církev hledí v předpostí svoje dítky od výstředních radovánek masopustních odvracet. Kněz obléká roucho fialové, při bohoslužbě umlká radostné Alleluja a Gloria.

2. Vlastní doba kající a přípravy na velikonoce začíná popeleční středou a trvá 40 dní na památku postu Pána Ježíše. Úprava oltářů, chrámu má v době postní věřícím kajcnost hlásati. Proto odstraní se všeliké okrasy, jako květiny, prapory, obrazy, relikviáře atd. Obraz hlavního oltáře se zastře fialovou látkou a místo něho se vztyčí veliký kříž s obrazem Krista Pána, by si tak věřící připomenuli, co On za naše hříchy vytrpěl, a tím více k lítosti a kajcnosti vedeni byli. Svícňů se upotřebí jednoduchých a jen v počtu nejnětším (šest), antipendium fialové.

3. Od tohoto pravidla činí výminku svátky svatých, do doby postní připadající, jako sv. Josefa, zvěstování Panny Marie a j. O těchto dnech vyzdobí se oltář, jak povaze svátku přísluší. O neděli IV. postní (Letáře) viz § 50, 1.

§ 49. Popeleční středa.

1. První den postní sluje popeleční středa, protože toho dne světi se popel a sype se věřícím na hlavy, aby se jim připomenulo, že smrt každé tělo v popel obrátí, a tak se ku pokání vybídlí.

2. *Příprava.* V předvečer upraví se kostel a oltář, jak výše (§ 48) vyloženo. Připraví se jemný, prosypaný popel ze svěcených ratolestí od květné neděle minulého roku.

Ve středu před hlavní mší sv. položí *K.* popel na táčku na roh oltáře na straně epištoly, pod tácek rozestře zvláštní plátno. Na kredenci umístí se kropenka s vodou svěcenou, ložka, umyvadlo s konvicí, ručník na táčku. V sakristii roucha fialová:

k svěcení pluvíál, ku mši sv. ornát, kadidelnice, dva ministranti.

3. Pakli by byla slavná mše sv. a při svěcení byli assistenti, připravilo by se, čeho třeba dle § 20 vyjímaje dalmatky (viz § 6, 3), a při svěcení popele bez manipulů.

4. *Obřady.* Popel se světi přede mší svatou. Není-li assistentů, jest *K.* v rochetě na straně epištoly, *Th.* a *M.* na rozích nejnižšího stupně. Kněz říká čtyři modlitby. Když počala třetí modlitba, jde *Th.* pro kadidelnici, *M.* pro svěcenou vodu a společně kráčejíce, postaví se po obou stranách kostelníka, kterému *Th.* ložku předá. Po zakončení čtvrté modlitby slovem Amen vystoupí *Th.* a *K.* na horní stupeň a poslouží při nasypání kadidla, *Th.* kadidelnici, *K.* ložku podáváje. Oba sestoupí. *M.* však vystoupí a podá kropáč, a když mu jej kněz vrátil, sestoupí dolů; *Th.* zatím vystoupí a podá kadidelnici. Na to společně odnesou nádoby a vrátí se na svá místa.

5. Je-li jáhen, podá jemu *Th.* ložku k nasypání kadidla, kropáč a kadidelnice rovněž se jáhnovi podává.

6. Uděluje se popelec. Přistupují kněží v rochetách, za nimi zpěváci, kostelníci a ministranti. Vždy po dvou vystoupí a na horní stupeň klekají. Věřícím uděluje se popelec u mřížky a někdy až po mši svaté. Uděluje-li více kněží popelec, připraví se více tácků, na něž se svěcený popel přesype, pak fialové štoly a rochety. Zbývající popel vsype se do sakraria.

7. Po rozdělení popele přinese *Th.* umyvadlo a konvici, *M.* tácek s ručníkem, poslouží knězi při umytí prstů, na to věci odloží. Kněz pak říká ještě jednu modlitbu, sestoupí do sakristie nebo ku kredenci, přijme roucha mešní a následuje mše svatá.

§ 50. Neděle družebná a smrtelná; svátky svatých v březnu.

1. Čtvrtá neděle v postě sluje **družebná** nebo dle mešního introitu Letáre (raduj se). Církev v tuto neděli, která tvoří jaksi střed postu, projevuje radost nad dosaženým dosud ovocem postu, a proto se oltáře pro tento den ozdobí květinami, obrazy, relikviáři.

2. Pátá neděle v postě sluje **smrtelná**, poněvadž od toho dne máme si smrt Páně ještě více připomínati nežli dříve. Zároveň se předčítá evangelium kterak se Kristus Pán skryl, když jej chtěli kamenovati. Na památku toho v sobotu před nešporami zahálí kostelník všecky obrazy Spasitele na křížích fialovou, neprůsvitnou látkou beze všech odznaků a ozdob. Ano i obrazy (vyjma křížovou cestu) bývá zvykem zahalovati. Závoje nemají se odstraniti, byť se jakákoli slavnost v týdnu konala. Socha bolestné Panny Marie, na její svátek, směla by se odhaliti. Ani se nesmí fialový závoj jiným jiné barvy zaměnití. Jedině na Zelený čtvrtek závoj kříže na hlavním oltáři jest bílý, na Velký pátek jest černý. Při mši svatě sloužené v barvě fialové vynechává se žalm 42. při stupňových modlitbách a Gloria Patri atd.

3. Do doby postní připadá 19. března svátek **sv. Josefa**, pěstouna Páně, svátek nezavševčený sice, ale veliké úcty požívající. Jestif sv. Josef patronem svatě církve a patronem vlasti naší, jest zvláštním ochráncem umírajících, ochráncem rodin a řemeslníků. Kostelník neopomene zvláště jeho oltář neb obraz příslušně vyzdobiti.

4. Dne 25. března oslavuje se zavševčený svátek **zvěstování Panny Marie**, který připomíná ono radostné poselství anděla Panně Marii, že za matku Syna božího zvolena jest. Proto v Kredo při slovech: Et inkarnatus est = a vtělil se z Ducha svatého, ministranti klekají a hluboce se uklánějí. Oltář se

vyzdobí slavnostně v bílé barvě, květinami, kobercem, svícemi. Připadne-li tento svátek po květné neděli až do čtvrtka včetně, jest týž den sice zavševčený, ale mše svatá bude v barvě fialové a při ní v úterý a ve středu budou pašije. Na Zelený čtvrtek bude barva bílá a mši sv. tichých může býti před zpívanou tolik, mnoho-li třeba, aby věřící zadost učiniti mohli své povinnosti obcovati aspoň jedné mši svaté. Ostatní kněži přistoupí při zpívané (slavné) k sv. přijímání. Připadne-li však zvestování Panny Marie na Velký pátek nebo na Bílou sobotu, není ten den zavševčený, nýbrž až pondělí po Bílé neděli bude této památce zavševčeno.

§ 51. Květná neděle.

1. Poslední, šestá neděle v postě sluje květná. Týden po květné neděli sluje pašijový neb svatý a velký, neboť připomínají se svatě a velké události, jakých nebylo od počátku světa, aniž kdy bude, totiž utrpení (passio) a smrt Pána Ježíše. Protož se zármutek církve v tomto týdnu stupňuje, až v posledních dnech dostoupí vrcholu. Zpěv stává se žalostnějším, půst přísnějším, oltáře zbaveny vši ozdoby, hlazol zvonů umlká, pláč Jeremiáše proroka se u hrobu Spasitele ozývá. Tento týden vyniká velikou bohatostí svatých a významných obřadů, které mají kostelník a ministranti, pokud se jich účastní, dobře znáti, je s opravdivým pochopením a zbožností, duchu svatého týdne odpovídající, vykonávati. Proto dbalý kostelník a horlivý ministrant hledí si pilným čtením osvojití všecky předpisy, které církve pro tento týden ustanovila.

2. *Květná neděle* jest upomínkou slavného vjezdu Pána Ježíše do Jerusalema, při čemž byl oslavován také tím, že mnozí květy jemu na cestu házeli, jiní

s ratolestmi palmovými v rukou jej provázeli. Proto světi se přede mši sv. ratolesti a koná se průvod kolem kostela.

3. *Příprava.* a) V sakristii ku svěcení i ke mši sv. budiž roucho fialové, a sice pro kněze ku svěcení alba, štola, pluvíál, ke mši sv. ornát. Pro assistenty k svěcení i ke mši sv. alby, manipuly, pro jáhna štola, bez dalmatik. Kadidelnice s uhlím k svěcení a ke slavné mši sv. Svícný pro dva *Cer.*, pak *Th.* a *M.* Neponese-li kříž průvodový podjáhén, budiž po ruce křížonoš.

b) Na kredenci umístí se čeho třeba k slavné mši sv. (§ 20), pak ještě kroupka se svěcenou vodou, ločka s kadidlem, umyvadlo a konvice, ručník na tácku, rituál k průvodu. U kredence průvodový kříž, zastřený fialovým závojem, na něm připravena budiž tkanice, kterou se upevní ke kříži před průvodem posvěcená ratolest.

c) Na oltáři vše jako v době postní, 6 svící, mezi svícný ku ozdobě zelené ratolesti, missál.

d) Na straně epištoly na podlaze prostřený stolek a na něm ratolesti. Budiž jich větší zásoba, aby zbyly i na popel pro budoucí popeleční středu.

e) Sedadla a na nich, nepůjde-li kněz po průvodu do sakristie, připraví se pro něho ornát a manipul.

f) Zpívá-li pašije kněz a jáhen i podjáhén, připraví se těmto dva pulty před nejnižším stupněm strany evangelní. Někdy zpívají pašije tři zvláštní jáhnové, kterým se připraví tři alby, tři fialové štoly a tři pulty na straně evangelia.

4. Nejprve jest pokropení věřících, *Asperges*.

5. *Svěcení ratolesti.* Příchod k oltáři jako ke slavné mši sv. (§ 20, 5). *Cer.* postaví se u kredence, křížonoš uprostřed nich, *Th.* a *M.* na rozích nejnižšího stupně. Kněz modlí se polohlasem zatím co zpěváci pějí: Hosanna filio David. Následuje jedna

modlitba. Tu *M.* přinese s kredence missál a podá jej podjáhnovi, který z něho zpívá epištolu, při čemž *M.* za ním, poněkud v pravo, stojí a v dalším jako při slavné mši sv. si počíná. Ku zpěvu evangelia přinese *Th.* kadidelnici a ločku, *Cer.* svíce a všickni řídí se dle předpisů při slavné mši sv. k evangeliu (§ 20, 7. 8). Kněz dále zpívá modlitby předepsané. Modlitba zpívaná nápěvem preface zakončuje slovem sanktus, ale *M.* nezvoní. Jest ještě pět modliteb, při kterých kněz ratolesti žehná. Po čtvrté modlitbě přinese *Th.* kadidelnici a ločku a *M.* svěcenou vodu, postaví se na stranu epištoly 9, a po pátém Amen dá *Th.* kadidla nasypati, ločku jáhnovi (není-li ho, *K.*) předávaje. *M.* podá svěcenou vodu dle řádu v § 49, 4. Jest závěrečná modlitba a na to rozdělování ratolesti.

6. Při rozdělení ratolestí stojí kněz uprostřed oltáře, *K.* v komži podává je jáhnovi ze stolku, tento knězi. Všickni ministranti, kostelníci, zpěváci, úředové po dvou přistupují k oltáři, a zde na horním stupni klečíc, ratolesti přijímají, políbivše ratolest a ruku kněze. Křížonoš neb *K.* jednu ratolest upevní na průvodový kříž. Když rozdělování ratolestí ukončeno, přinese *Th.* umyvadlo s konvicí, *M.* tácek s ručníkem a poslouží na straně epištoly při omytí prstů kněze. *Th.* odloží umyvadlo, vezme kadidelnici s ločkou a postaví se opět na stranu epištoly. Po omytí prstů zpívá kněz ještě jednu modlitbu a hned na to pořádá se průvod kolem kostela.

7. Průvod. Za poslední modlitby křížonoš s křížem a *Cer.* zaujmou postavení k průvodu. Po modlitbě dá si *Th.* vložit kadidla a nesa v levé ločku, v pravé kadidelnici, postaví se před kříž; při průvodu mává kadidelnici jednou rukou, kadidla dle potřeby přidávaje. Asistenti odloží manipuly. *K.* a *M.* podají birety, ratolesti; *M.* nese rituál. O průvodu platí § 26, 9 a 11. Křížonoš vykročí, když kněz (neb

jáhen) zapěl: *Procedamus in pace. Jde se k hlavní bráně, pak kolem kostela v pravo. Za průvodu se slavnostně vyzvání.*

8. Když průvod vyšel z brány kostelní, uzavře ji některý větší ministrant a zůstane po ruce, aby ji opět otevřel, když při dalších obřadech třikrát se na bránu zaklepá. *K.* zatím co jde průvod, odstraní stolek a zbývající ratolesti, pak dohlédne, je-li vše ke mši sv. připraveno. Ratolesti dobře uschová pro popeleční středu na popel.

9. Zatím průvod obešel kostel a vrací se ku hlavní bráně. Vějdou jen někteří zpěváci, ostatní zůstanou před hlavní branou. Jest střídavý zpěv venku a uvnitř, načež křížonoš, který tváří obrácen k bráně v čele průvodu stojí, je-li podjáhen, sám žerdí kříže třikrát do brány udeří. Jinak učiní tak kněz, jemuž křížonoš kříž podá. Rozevře se brána a průvod před klavním oltářem se ukončí. Nejde-li kněz do sakristie, sejme mu *K.* u sedadel pluvíál, vloží ornát a všem manipuly.

10. *Mše svatá.* Po epištole zpívají se pašije. Knězi na straně epištoly i asistentům podá *M.* ratolesti, které také všickni ministranti při pašijích a při evangeliu drží. Jsou-li tři zvláštní jáhnové ku zpěvu pašiji, stojí před pulty na straně evangelia bez ratolesti. Při slovech: nakloniv hlavu, vypustil duši všickni na chvíli poklekají.

Po pašijích čte kněz po tichu evangelium, pak jáhen je zpívá. *M.* a *Th.* počínají si jako jindy při slavné mši svaté. *Cer.* sice stojí po stranách podjáhna, ale bez svíček, buď s rukama sepialýma nebo s ratolesti. I knězi podá *M.* ratolest, kterou po evangeliu od něho zase přijme a uloží. Okuřování knihy a kněze na konci jest jako obyčejné. Ostatní při mši svaté jest pravidelné.

11. Pašije jsou popis utrpení Páně, jak se v evangeliích nalézá, a čtou se na květnou neděli, v úterý,

ve středu a v pátek svatého týdne. Při tiché mši sv. čtou se pašije na straně evangelia. Ani na počátku pašiji, ani před tou částkou jejich, která se čte na konec jako evangelium, neodpovídá *M.*, aniž se křížem znamená. Pouze na konec, když kněz knihu libá, odpoví: *Laus tibi Christe.* Zhasinati světla na oltáři při čtení pašiji není dovoleno.

12. Co do významu popsanych obřadů představuje průvod s ratolestmi vítězoslavný vjezd Kristův do Jerusalema; zavřená brána chrámová značí uzavřenou bránu nebeskou před Kristem, která otevřena byla hříšnému lidstvu teprv jeho smrtí. Po průvodu čtou se pašije, protože brzy po slavném vjezdu Páně začalo jeho utrpení. Při čtení evangelia nedrží *Cer.* svíce hořících, protože se četlo, že Kristus „světlo světa“ zhasl.

§ 52. Temné jitřní hodinky.

1. Kde jest více duchovních, zvláště ve chrámech klášterních, konají se ve středu, ve čtvrtek a v pátek odpoledne modlitby společné, zvané *jitřní hodinky temné* neb *truchlivé* (*matutinum tenebrarum*). Temné se jmenují, že konávaly se a dosud místy se konají za časného jitra, aby se naznačila ona noc, ve které Kristus Pán jat, souzen a potupen. Truchlivé se jmenují, že se jimi vyobrazuje utrpení, smrt a pohřeb Páně, kteréz události v nehlubším smutku si připomínáme.

2. *Příprava.* Oltář budiž bez ozdob, ve středu fialové antependium. Kanon. tabulky odstraněny. Šest svícňů jednoduchých, temných se svícemi ze žlutého vosku. Kříž ve středu a ve čtvrtek zahalený fialovou rouškou, v pátek již odhalený. Ve čtvrtek a v pátek oltář celý obnažený. Stupně beze všeho koberce. Ve středu se na hodinky slavnostně sezvání. Na místě, kde podjáhen zpívá epištolu, postaví se trojhřanný

stojan, na něm 15 svíci žlutých. *M.* neb *K.* komží oblečený nasvítí všechny tyto svíce a sice napřed na vrcholu, pak shora všechny po levé, na to po pravé straně, naposled na oltáři. Usedne na zvláštním sedadle u zdi na straně epištoty, aby pomocí tyče dle řádu níže uvedeného svíce zhasínal.

3. *Obřady.* Kněží v rochetách zaujmou svá místa v presbyteriu na sedadlech, umístěných po obou stranách stejným počtem. Hodinky skládají se ze 14 žalmů, tří lkajících písní (lamentací) Jeremiášových, šesti čtení z Písma sv. a ze spisů svatých otců, z chvalozpěvu Zachariášova Benediktus, posléze ze žalmu Miserére a modlitby. Na konci každého žalmu, na znamení kněze, vstane *K.*, a učiniv před oltářem poklonu, zhasí na stojanu jednu svíci, učiní opět poklonu a jde na své místo. Zhasínati začíná od nejspodnější svíce se strany evangelia, pak se strany epištoly, a tak střídavě stále až k nejvyšší, která se nezhasíná. Když se pak zpívá chvalozpěv Benediktus, tu při slovech jeho: Ut sine timóre de manu inimikórum . . . počne zhasínati svíce na oltáři, a to zase střídavě od nejvzdálenější na straně evangelia, pak na straně epištoly, až zhasí i nejbližší u kříže, dáváje pozor, aby při každém verši zhasil svíci jednu a při posledním verši svíci poslední. *K.* zhasiv oltářové svíce, vezme poslední hořící svíci ze stojanu a zajde s ní za oltář se strany epištoly. Zpívá se ještě žalm Miserére a pak modlitba Réspice. Po té učiní se knihami hřmot, *K.* vystoupí s rozsvícenou svící, postaví ji na vrchol stojanu a po chvíli zhasíná. Duchovní odcházejí, *K.* odstraní stojan.

4. *Význam* obřadů těchto. Žalmy, které se propěvují, pronášejí nářky nad hříchem, zároveň i proctví starozákonná o utrpení a smrti Páně. Mezi žalmy zpívají se dojemným nápěvem lamentace. Jako Jeremiáš naříkal druhdy nad zkázou Jerusalema (r. 588 před Kristem), kterou zavinily hříchy židů, tak

i my oplakávati máme hříchy své, které příčinou byly smrti Páně. Svíce na stojanu a oltáři značí apoštolý a učedníky, zhasínání jich vyobrazuje, kterak oni Pána Ježíše v jeho utrpení opustili až zůstal sám, což značí svíce poslední na vrcholu. Zanesení její za oltář a opětné objevení její zobrazuje pohřeb a vzkříšení Pána Ježíše. Rachot konečný značí zemětřesení při smrti a vzkříšení Páně.

5. Po hodinkách ve středu odstraní se ze všech kropenek svěcená voda, a kropenky se řádně vyčistí. Kropenky zůstanou prázdné ve čtvrtek a v pátek; v sobotu se nově posvěcenou vodou naplní.

§ 53. Zelený čtvrtek.

1. Na Zelený čtvrtek se koná výroční památka poslední večeře Páně a ustanovení nejsvětější svátosti oltářní. Proto jest mše sv. v barvě bílé, Gloria, zvonění. Ale hned po večeři byl Kristus Pán v zahradě jat, k smrti odsouzen. Proto ostatní obřady jsou rázu smutečního: umlkají zvony, hra varhan, oltáře obnaženy, svatostánek otevřený, neslouží se více žádné mše svaté až do Bílé soboty.

2. *Připraví se:* a) Svatostánek na některém vedlejší oltáři, nejlépe v nějakém výklenku nebo kapli. Jediný tento oltář se vyzdobí v barvě bílé, květinami, kobercem; relikviáře, obrazy nemají se však zde umísťovati. Květiny a světla mnohá mohou i okolí oltáře vyzdobovati. Na oltáři budiž nejméně šest svíci, které od toho okamžiku, kdy se sém přenesse nejsv. svátost, stále hořeti mají až do zavření kostela, a pak zase v pátek až do té chvíle, kdy se svaté hostie na hlavní oltář odnesly. V noci mají zde hořeti dvě lampy. Ačkoliv jest zde nejsv. svátost uzavřena ve svatostánku, přece náleží tak si počínati, jakoby vystavena byla. Na oltáři budiž čistý korporál.

b) V sakristii ke slavné mši sv. roucha bílá (dalmatiky), kadidelnice, čtyři ministranti v komžích, svíce pro *Cer.*, rochety a bílé štolý pro kněze, kteří k přijímání přistoupí. K průvodu budiž pluvíál bílý, dvě kadidelnice a dva *Th.*, křížonoš (neponese-li kříž podjáhen), čtyři velcí ministranti neb občané k nesení baldachýnu. K obnažení oltářů budiž fialová štola.

c) Na kredenci vše, čeho třeba k slavné mši sv. Na pateně mešního kalichu připraví se tři velké hostie. Vedle budiž ještě druhý kalich prázdný, k uschování svatých hostií. Při něm budiž palla, patena a bílé kalichové velum s bílou hedvábnou tkanicí. Skvostné bílé velum pro kněze při průvodu; kde více jest kněží, připrav ještě jiné bílé velum, kterého se užije jako napnutého stolu při přijímání jejich. Kniha epistol a evangelií. Vedle kredence budiž připraven baldachýn, průvodový kříž, zahalený fialovým závojem, dřevěné klapačky, kterých se po Gloria používá.

d) Oltář hlavní, bíle vyzdobený antependiem a kobercem, jest opatřen šesti bílými svícemi. Kříž hlavního oltáře zahalen jest závojem bílým, který jest na fialovém tak upevněn, aby se mohl po obřadech snadno odstraniti a fialový zůstal. Ostatní kříže vedlejších oltářů jsou stále fialově zahaleny.

e) Na mřížku bílé plátno ku přijímání. Nejde-li kněz po mši sv. do sakristie, připraví *K.* na sedadle pro něho pluvíál bílý.

3. Obřady.

Mše sv. buď zpívaná nebo slavná slouží se v každém kostele jen jediná, leč by na Zelený čtvrtek připadl svátek zvěstování Panny Marie. (Viz § 50, 4.)

Když kněz zapěl Gloria in excelsis, zazvoní se na všechny zvony v kostele (u oltáře, u sakristie) i na věži. Pak zvony umlkají až do Gloria na Bílou sobotu a místo nich užívá se u oltáře klapáček, ku hlášení Anděl Páně velkých řehtaček. Zvonky oltářové

se po Gloria odstraní. Pax se nedává. *Cer.* klečí s rozsvícenými svícemi u oltáře až do ukončeného přijímání věřících a odstoupí pak ku kredenci.

4. *Přijímání kněží a věřících* děje se až po vložení sv. hostií do kalicha, kterýž s kredence na oltář přinesl jáhen, a není-li jáhna, učiní tak *K.* Kněží přijímají na stupni nejvyšším klečíc. *M.* a *Th.* klečíc na 7b, 8b, drží bílé velum napjaté ve výši své hlavy tak, aby tvořilo vodorovnou plochu. Při Pane, nejsem hoden, dá klapačkou znamení *K.*, nebo kdo nejsnáze tak učiniti může. Věřícím podává se sv. přijímání u mřížky, na níž *K.* rozestřel bílé plátno. Po skončené mši sv. nepodává se přijímání žádnému více, vyjímaje nemocné. Od přijímání až do konce mše sv. kleká se před velebnou svátostí v kalichu na obě kolena. Požehnání s Nejsvětějším se nedává.

5. *Přenesení vel. svátosti* na vedlejší oltář. Ku konci mše sv. rozsvítí *K.* svíce na vedlejším oltáři, kde se má vel. svátost uschovati, vrátí se k sedadlu, kdež sejme s kněze ornát a vloží naň pluvíál, knězi i asistentům odejme manipuly. Zatím nastoupí koho třeba při průvodu: Křížonoš a dva *Cer.* se svícemi, dva *Th.* s kadidelnicemi a ločkou, pravý *Th.* má bílé skvostné velum přes levou ruku, *M.* klapačku. Dále nosiči s baldachýnem, kněží v rochetách se svícemi, ministranti s fakulemi kolem baldachýnu, zpěváci. Všickni klekají, vyjma křížonoše a nosiče baldachýnu.

Obřady konající kněz kleká s asistenty na nejvyšší stupeň, přistoupí oba *Th.*, podávají s pravé strany obě kadidelnice, aby se vložilo kadidlo. Jednou kadidelnicí okuřuje kněz vel. svátost, přijme na ramena velum, vezme kalich se sv. hostiemi a sestoupí pod baldachýn. Všickni povstávají a průvod se rozvine dle § 26, 9, 10. Za křížem a *Cer.* jdou zpěváci, duchovní se svícemi, *M.*, který dává v přestávkách klapačkou znamení, za ním jdou oba *Th.*, okuřující vel. svátost

(někdy tak činí assistenti) a pozor majíce, aby se k svátosti zády neobraceli. Zpívá se *Pange lingua*.

6. U vedlejšího oltáře utvoří kříž, *Cer.* atd. klečíc špalír, nechají projít kněze s vel. svátostí, assistenty, *Th.* a *M.* Kněz položí kalich na rozestřený korporál. *Th.* podá jednu kadidelnici, vkládá se kadidlo a okuřuje se vel. svátost. Kalich se uloží do svatostánku, na to jest poklona oběma koleny a návrat k hlavnímu oltáři, při čemž oba *Th.* krácejí před křížem, svíce pak, které nesli duchovní a fakule se uhasí. Baldachýn možno ponechat u vedlejšího oltáře, na němž od tohoto okamžiku stále světlo hořeti má (viz výše 2 a).

Přenáší se ještě ciborium z hlavního oltáře. K tomu stačí jediný kněz oděný rochetou a bílou štolou, provázen dvěma *Cer.*, kteří krácejí v předu. *K.* vkládá a sjímá velum a kráčí za knězem. Není třeba baldachýnu, kadidelnice ani kříže. Když jest ciborium uloženo, zhasínají *Cer.* své svíce a vrací se do sakristie s knězem. *K.* uhasí věčnou lampu, která se zase až na Bílou sobotu rozsvěcuje.

7. *Obnažení oltářů.* Kněz i assistenti odloží roucha bílá, vezmou fialovou štolu (bez pluvíálu a dalmatik) a birety. Bývají na mnoha místech nešpory, které se jenom na hlas odříkávají. Po těch jest obnažení oltářů. Pomáhají čtyři ministranti v komžích. Počíná se u hlavního oltáře. Zde činí se úklona, kněz odloží biret a začne se modlití: *Diviserunt sibi* = Rozdělili sobě roucha má a o můj oděv metali los. Říká se pak hlasitě žalm 21. Kněz sejme plátna oltářová jedno po druhém, a ministranti je odnášejí do sakristie. Podobně se odstraní ostatní věci z oltáře, tak že na oltáři zůstane jen kříž oltářový zahalený fialově (bílý závoj se sejme), šest svícňů se zhasnutými svícemi, dvířka svatostánku se úplně rozevrou a zůstanou otevřena po celé tři dni, vyjímaje, koná-li se na oltáři nějaký obřad. Po přenesení sem

vel. svátosti v sobotu se zase uzavrou. Na to obnažují se vedlejší oltáře, počínajíc na straně evangelia. Oltář, kde jest nyní nejsv. svátost, zůstane netknutý. Obnaží se i kredenc a kazatelna. Při přechodu od oltáře k oltáři podá se knězi biret. Také možno, aby mezitím, co kněz hlavní oltář obnažoval, jiný kněz v albě a fialové štole vedlejší oltáře odhaloval.

8. Závěrek posvátných obřadů Zeleného čtvrtku tvoří v některých kostelích *mytí nohou*. Na místě k tomu stanoveném připraví se po levé straně kredence, na tu prostěradlo k opásání kněze, ručníky, umyvadlo s konvicí k omytí rukou, missál. V pravo budíž na podlouhlém koberci lavice (zeleně) prostřená pro 13 chudých, pak velká konvice s vodou a umyvadlo. Na oltáři čtyři svícny se žlutými hořícími svícemi. Pro kněze humerál, alba, štola, pluvíál fialové barvy, pro assistenty bílé manipuly, štolu a dalmatiku; birety. *Cer.* se svícemi, *Th.* s kadidelnicí, *M.*, všickni v komžích.

Po příchodu k oltáři zpívá se evangelium za obřadů obvyklých při mši sv. *Cer.* stojí se svícemi vedle podjáhna. *Th.* obstarává kadidelnici. Na to kněz odkládá pluvíál a za pomoci assistentů opáše se velkým plátnem a umývá nohy starcům. Podjáhén drží pravou nohu každého starce, jáhen podává ručníky, *Th.* konev s vodou a *M.* umyvadlem zachycuje vodu.

Po tomto obřadu omývá kněz ruce své u kredence, odloží plátno, jímž byl přepásán, přijme opět pluvíál, dokončí tento obřad předepsanou modlitbou a vrátí se do sakristie.

9. *Význam obřadů Zeleného čtvrtku.* Mše sv. s radostným Gloria a zvoněním jest výrazem naší radosti nad ustanovením velebné svátosti.

Přijímání duchovních děje se na památku, že Pán Ježíš apoštolům při poslední večeři Tělo své přijímati dal.

Umlknutí zvonů, varhan, zvuk dřevěných nástrojů jest výrazem smutku nad utrpením Páně, které počalo po poslední večeři.

Přenesení sv. hostií na vedlejší oltář děje se na památku cesty Pána Ježíše na horu Olivetskou. Otevřený svatostánek nám hlásá, že Kristus vyrván byl svým věrným a vydán v ruce hříšníků. Věčné světlo zhasnuté, že zhaslo „světlo světa“: Kristus. Obnažení oltářů značí Krista šatu zba-veného a ukřižovaného. Umývání nohou chudým děje se na památku umývání nohou apoštolů při poslední večeři a na význam hluboké pokory Krista Pána.

10. Na Zelený čtvrtek čistí kněží všechny *kalichy a ostatní bohoslužebné nádoby*. (Viz § 9, 7.) I nádobky na svaté oleje se vyčistí a zbývající olej, až když nové jsou přineseny, vleje kněz ku spálení do věčné lampy. Oltáře bývají umývány. Kámen oltářní umývá kněz vínem, houbou a vysuší čistým ručníkem. Ostatní čištění provede kostelník. I věčná lampa a sklo se řádně vyčistí, svatostánek a vše, k čemu nebývá jindy snadného přístupu, se prohlédne, vyčistí a upraví. Podobně čistí se i křtitelnice, ale voda křestní se do soboty uschová. Voda, v níž se myly posvátné nádoby, oltářový kámen, vleje se do sakraria; bavlna, které se snad upotřebilo, se spálí, a popel se do sakraria vsype. Obrazy, sochy, stěny chrámu, okna, stupně oltáře, lavice, podlahu třeba důkladně vyčistiti v těchto dnech.

11. Ve chrámech biskupských *světi se svaté oleje*, kteréž ještě ve čtvrtek bývají dopraveny do sídla biskupských vikářů, a v pátek již mohou si je farní kostely u vikářů vyzvednouti. *K.* bude pamětliv, aby v pátek buď sám nebo jiná spolehlivá osoba sv. oleje přinesla.

12. Ve čtvrtek se také upraví *boží hrob* pro Velký pátek a Bílou sobotu. Užije se k tomu kaple nebo vedlejšího oltáře, ale jiného nežli jest ten, na

němž se velebná svátost na Zelený čtvrtek uschovává. Boží hrob vyzdobí se co nejkrásněji rouchem bílým, květinami a mnohými světly. Černých nebo tmavých barev nemá se užívatí.*) Vždyť předpověděl prorok, že hrob Kristův bude slavný. Uprostřed na význačném místě budiž trůn pro velebnou svátost, na něm i na menše budiž rozestřený korporál. Při slavné výstavě bude hořeti 12 svíci.

13. Ježto na Zelený čtvrtek navštěvují věřící velebnou svátost a děkují zde za tento pokrm nebeský, zůstane kostel celý den otevřen. *K.* častěji dohlédne na světla a má o to péči, aby před velebnou svátostí ustavičně zbožní hoši v komžích klečeli. Ač jest svátost ve svatostánku, kleká se dnes před ní na obě kolena, jakoby vystavena byla. Koná-li se k večeru před oltářem vel. svátosti společná pobožnost, obléká kněz bílou štolu a rochetu. Požehnání se však nedává, a mnohdy se ani svátost nevystaví. Proto netřeba ani vela ani kadidelnice a uhlí.

§ 54. Veliký pátek.

Veliký pátek nám připomíná světovou událost, která se stala na Kalvarii — smrt Ježíše Krista. Církev dává svůj zármutek nad utrpením Páně na jevo obzvláště tklivými obřady.

1. **Příprava.** a) V sakristii pro kněze alba, černá štolu, manipul, ornát; pro jáhna a podjáhna alby, manipuly, štolu. Budou-li při pašijích zvláštní tři jáhnové, připraví se jim alby, manipuly, štoly černé. K průvodu do božího hrobu pluvíál černý. Ke kázání rocheta a černá štolu. Čtyři ministranti, křížonoš, čtyři nosiči baldachýnu, dvě kadidelnice k průvodům.

b) Hlavní oltář jest zba-ven vsí ozdoby, bez plátna, bez tabulek kanonických, bez koberce. Šest

*) Manuale Rituum str. 283.

dřevěných, temných svícenů se žlutými svícemi, které se rozsvítí až po odhalení a počtě sv. kříže. Na straně epištoly budiž dřevěný pult s otevřeným missálem. Kříž oltářový jest zahalen černým závojem. Ostatní kříže vedlejších oltářů a po kostele jsou fialově zahaleny. Připraví se ještě větší kříž, určený k obřadu odhalení jeho, zahalí se černou rouškou, aby se dala snadno odstraniti, a umístí se vhodně na straně epištoly. Na oltář se dá nádobka k omývání prstů a ručiček, na poličku konvičky s vodou a vínem. Na střední stupeň oltáře položí se tři fialové polštáře, na které kněz i assistenti hlavy položí.

c) Na kredenci pokryté jen na vrchní ploše: dva jednoduché svícny pro *Cer.* se svícemi žlutými, nerozsvícené. Monstrance s průhledným závojem pro výstavu v božím hrobě. Černá mešní bursa s korpórálem, purifikatoriem a černým kalichovým velem. Missál pro assistenty. Jedno složené plátno, kterým se oltář pokryje na počátku obřadů. U kredence budiž průvodový kříž fialově zahalený. Tyč na rozsvěcování svící.

d) Budiž připraven fialový podlouhlý koberec, fialový polštář a bílé velum, na které se později položí kříž po jeho odhalení. Na straně epištoly sedadla.

e) Pro jáhna i podjáhna, budou-li zpívati pašije, připraví se dva pulty před nejnižším stupněm strany evangelia. Pakli tři zvláštní jáhnové je zpívati budou, je třeba tří pultů.

f) U vedlejšího oltáře, kde jsou sv. hostie uschovány, budiž bílé dlouhé velum, baldachýn, klíček od tabernákulu, klapačky. Hned ráno se zde rozsvítí zase šest svící, které hoří až do přenesení sv. hostií, jak bude na svém místě upozorněno.

g) Kterak připraviti boží hrob uvedeno v předešlém § 53, 12.

Obřady Velkého pátku.

2. Východ ze sakristie jest jako při slavné mši svaté, *Cer.* však jdou beze svíček. Všickni (*Cer.*, *Th.* a *M.*) postaví se do řady za kněze a assistenty. Kněz s assistenty pokleká před křížem a pak celým tělem *vrhá se na zemi*, hlavou na polštáře; ministranti za nimi na obě kolena pokleknou, hlavy skloní a uvažují o utrpení Páně. Není-li assistentů, klečí ministranti po obou stranách kněze. Jakmile kněz ulehl, vezme *Th.* nebo *K.* za pomoci *M.* oltářové plátno z kredence a prostrou je na oltář tak, aby s předu nesplývalo. Po stranách splývati může. *M.* podrží pult a missál. Dvířka tabernákulu se uzavrou, svíce však se nerozsvěčují. S knězem povstanou všickni ostatní. *Cer.* vezmou polštáře, odloží je u kredence a postaví se zde s rukama sepiatýma jako při mši svaté. *Th.* a *M.* zůstanou na rozích nejnižšího stupně.

3. Následují dvě čtení z *Pisma sv.* K tomu přinese *M.* missál z kredence, podá jej podjáhnovi a postaví se za něho jako při epištole. Po prvním čtení podrží missál stoje na témže místě a po modlitbě kněz podá opět missál podjáhnovi, který nyní zpívá druhou lekcí. *Deo gracias se neodpovídá.* Po té odnese missál na kredenc. Kdykoliv se zazpívá tento den *Flektámus genua* (poklekněme na kolena), všickni ministranti současně s knězem pokleknají jedním kolenem, při slovech *Leváte* (povstaňte), povstávají.

4. *Pašije.* Všickni stojí na svých místech s rukama sepiatýma. Při slovech: nakloniv hlavu, vypustil duši, na chvíli pokleknou. Konec pašiji zpívá se jako evangelium. Missál na oltáři se nepřenáší; jsou-li assistenti, přinese *M.* po zakončení zpěvu pašiji z kredence missál a podá jej jáhnovi. Mezitím co jáhen kleče na stupni se modlí, postaví se před oltářem do řady oba *Cer.*, ale beze svící, *M.* a *Th.* bez kadidelnice, neboť okuřování se neděje. Při zpěvu

evangelia postaví se jak obyčejně *Cer.* vedle podjáhna, *Th.* a *M.* vedle jáhna s rukama sepiatýma. Missál se políbit nedává, ale *M.* uloží jej na kredenc, kamž jej na svá místa *Cer.* následují.

5. *Modlitby za všechny lidi.* Za těchto modliteb (jest jich devět) prostře *K.* fialový koberec před oltářem až k prvnímu stupni. Prostředkem koberce položí bílé velum kolmo ke stupni. Pod velum na první stupeň oltáře položí fialový polštář. Sem se později položí odhalený kříž. *K.* počká u sedadel a sejme s kněze ornát před odhalováním kříže, pak ještě počká, aby knězi sezul obuv před poctou sv. kříže.

6. *Odhalení a pocta sv. kříže.* Po deváté modlitbě sestoupí kněz k sedadlu a odloží zde ornát. V albě, manipulu a štole postaví se na straně epistolny (9) tváří k lidu, maje po levici podjáhna. Jáhen podá mu s oltáře kříž, který se má odhalovati, a postaví se po pravici kněze tváří k lidu. *M.* vezme missál s oltáře (bez pultu), a drže jej před knězem otevřený, postupuje jak třeba, aby kněz dobře viděti mohl. Druzí jsou na svých místech. Kněz odhaluje postupně kříž stoje na 9, na 11 a na 28 (obr. § 17) a zpívá třikrát vždy vyšším hlasem: *Ecce lignum crucis = Ejhle dřevo kříže, na němž spása světa pněla.* Odpovídá se: *Venite adorémus = pojdte a pokloňte se.* Při tom všickni ke kříži pokleknou, vyjmaje kněze a *M.*, který drží missál. Po třetím *Venite, adorémus* zůstanou klečeti, až kněz odhalený kříž položí na připravený koberec. *M.* odloží knihu na oltář. *Th.* přijme od jáhna závoj, odloží jej na kredenc a sám zde sejme závoj z průvodového kříže. Je-li ještě druhý *K.*, může odhalovati ostatní kříže po kostele, není-li to však možné, učiní se tak až po obřadech.

Není-li při odhalení kříže asistentů, postaví se po stranách kněze dva *M.*, třetí *M.* drží před ním

missál o hlavu opřený, a všickni, jak vypsáno, souměrně s knězem postupují.

Pocta sv. kříže. Položiv kříž na koberec ustoupí kněz i asistenti k sedadlům, kdež za pomoci *K.* zouávají obuv, odkládají manipuly a pak vzdávají čest sv. kříži. Kněz na trojím místě před křížem pokleká a jej libá. Taktéž činí asistenti, po nich ministranti a kostelníci. Jdouce po dvou, třikrát na různých místech na obě kolena pokleknou, hluboce se uklánějí a se modlí: „Klaníme se Tobě, ó Pane Ježíši Kriste, a dobrořečíme Tobě, neboť skrze svatý kříž svůj svět jsi vykoupil“. Na konec jednou nohy Krista Pána políbí. Povstanou, pokleknutím se pokloní a na svá místa se rozejdou. Kněz přistoupí s asistenty k sedadlům, oblékají obuv, manipuly, kněz ornát a usednuvše modlí se tak zv. *improperia* (výčitky Spasitele národu israelskému) z malé knihy nebo z missálu, který by *M.* držel, kleče před knězem.

Zatím věřící uctívají políbením sv. kříž, který pak jáhen nebo kněz umístí na oltáři, při čemž ostatní na kolena padají. *Th.* a *K.* odstraní koberec a velum. Před tímto křížem hlavního oltáře mají všickni na Veliký pátek a na Bílou sobotu poklekat, kdykoliv kolem se ubírají. Jest zvykem ponechati věřícím kříž k libání na koberci (jako výše) na příhodném místě po celý pátek a sobotu.

Po přečtení *improperii* čeká kněz, až se vše připraví k následujícímu průvodu. V mnohých kostelích bývá nyní kázání.

7. *Přenesení sv. hostií na hlavní oltář.* Ku konci pocty sv. kříže rozsvítí *K.* šest svící na oltáři, dvě na kredenci. Missál přeneše na stranu evangelia ke středu oltáře. Připraví se dvě kaditelnice s uhlím, nastoupí křížonoš, nosiči baldachýnu, fakulí. Jáhen s kredence přeneše na oltář bursu s korporálem, purifikatorium, černé kalichové velum. Sestaví se průvod k oltáři, kde jsou sv. hostie: 2 kaditelnice, kříž, ceroferáři, mini-

stranti s fakulemi nerozsvícenými, nosiči baldachýnu, assistenti, kněz v ornátu. U vedlejšího oltáře se na chvíli pokleká, nasvítí se fakule, nosiči uchopí se baldachýnu. Vystaví se kalich se sv. hostiemi. Vkládá se kadidlo do obou kadidelnic, Nejsvětější se okuřuje, kněz přijímá velum, kterým celý kalich zakryje, vstoupí pod baldachýn a jest průvod k hlavnímu oltáři, jako na Zelený čtvrtek § 53, 5. Zpěváci zpívají: *Vexilla Regis* = Hle, prapor Kristův již se stkví. U hlavního oltáře odstoupí křížonoš, odloží se baldachýn, *Cer.* odloží svíce na kredenc a pokleknou. *K.* s kněze snímá velum, *Th.* dá nasypati do jedné kadidelnice kadidla a okuřuje se. *Th.* tuto kadidelnici podrží k dalšímu, druhá se odnese. *K.* uhasí světla svíc na vedlejším oltáři. Je-li však zde ještě ciborium, ponechá se zde hořeti obyčejné věčné světlo.

8. *Mše předposvěcených darů obětních* (Missa praesanktifikatorum) jest následující obřad zvaný tak proto, že se koná se sv. hostií předešlého dne posvěcenou. Není to žádná mše sv., neboť není proměny chleba a vína, nýbrž ta sv. hostie se přijímá na význam položení Krista do hrobu.

Kněz okouřiv Nejsvětější, vystoupí k oltáři. *M.* přinese konvičky s vínem a vodou. *Th.* s kadidelnicí a lodkou poklekne na straně epistolý (9). Nalévá se víno a voda, *M.* pak obě konvičky odnese. Na to hned ještě odnese s oltáře na kredenc ono bílé velum, do kterého byl kalich zahalen. *Th.* dá nasypati kadidla a je okuřování oltáře, jako bývá při obětování, kněz však okuřován není a kadidelnice se hned odnese. Umývání rukou jest mimo oltář na straně epistolý. *Suscipiat* se neodpovídá. Když kněz sv. hostii pozdvihuje, není žádného okuřování, ale klapačkou se znamení dává. Po přijímání poslouží *M.* vínem a vodou. Podjáhen (není-li toho, pak *K.*) s kredence přinese na oltář monstranci a zároveň průsvitný závoj. Kněz vloží

do monstrance druhou sv. hostii. Podjáhen pak ještě kalich na kredenc odnese.

9. *Přenesení vel. svátosti do božeho hrobu.* Mezi předcházejícími obřady rozsvítí *K.* světla v božím hrobě, připraví v burse korporál, na stupeň agendu. Na sedadle připraví si *K.* černý pluviál a pak vše, čeho třeba k průvodu.

Kněz i assistenti odloží manipuly, kněz ornát a přijme černý pluviál, uprostřed oltáře Nejsvětější okuřuje, a pak jest průvod (§ 53, 5). V božím hrobě se monstrance postaví na trůn, opět se Nejsvětější okuřuje, vykoná se z agendy předepsaná modlitba, průvod se vrátí zpět a do sakristie.

Po skončení obřadů se zase oltář i kredenc odstrojí, světla se zhasí, tabernákul se otevře, odhalí se ostatní kříže v kostele.

10. *Význam obřadů Velikého pátku.* Na oltáři nejsou rozsvíceny svíce na památku tmy, jež nastala při smrti Kristově po zemi. Padání celým tělem na zem děje se na znamení nejhlubšího žalu nad smrtí Páně.

V lekcích předpovídá se smrt Páně. Na důkaz, že se na Kristu naplnilo, co v lekcích se předpovídalo, následuje čtení pašíjí.

Modlitby za všechny lidi na světě koná církev po příkladu Krista Pána, který za všechno lidstvo trpěl a za nepřátele své se modlil. Ač při každé modlitbě pokleká a volá *Flectamus genua*, vynechává obě při modlitbě za židy, protože židé Kristu Pánu se klekáním posmívali.

Obnažení sv. kříže připomíná přesmutný okamžik, kdy Kristus šatu zbavený na kříži jest povýšen. Trojí pokleknutí před křížem jest odvěta za trojí pohanění, jež Spasitel vytrpěl u Kaifáše, Heroda, na Golgotě. Nevzdává se ovšem tato pocta dřevu, ale náleží Kristu, jemuž na velký den našeho vykoupení co nejvíce klaněti se máme.

Mše sv. nekoná se na Velký pátek proto, aby věřící stále na mysli měli krvavou oběť na kříži, která se všemi obřady dnešními znázorňuje.

Přenášení sv. hostie do božího hrobu představuje pohřeb Kristův, rouška, již monstrance jest zahalena, připomíná ona plátina, jimiž tělo Kristovo bylo ovinuto.

11. *Boží hrob* jest v pátek a v sobotu, až slavnosti vzkříšení se ukončí. Hoří ustavičně 12 svíci a ještě jiná světla v lampách. Na stupních stále klečí ministranti v komžích, klaníce se. Kterak mají k oltáři božího hrobu přistupovati a odcházeti, jest vyloženo v § 23, 4. U večer se nejsv. svátost ukládá. Kněz oděn rochetou a bílou stolou, dva ministranti, kadidelnice. Velum není. V noci hoří aspoň dvě lampy před oltářem vel. svátosti. Ráno na Bílou sobotu vystaví se opět vel. svátost. Štola bílá, kadidelnice.

§ 55. Bílá sobota.

1. *Bílou* sluje sobota dnešní od bílého roucha, kterým odívání bývali ti, kteří toho dne pokřtěni byli. Připomínáme si, kterak Pán Ježíš ve hrobě odpočíval. Proto i tento den se v tichu konával; z rána pak nekonaly se za starších časů žádné obřady ani mše svatá pro smutek nad smrtí Páně. Teprve k večeru konaly se obřady, které však byly přípravou na hod boží velikonoční, neboť Bílá sobota jest jeho svatvečerem. V těchto obřadech, které se za našich dnů konají dopoledne v sobotu, jeví se již radost nad vzkříšením Páně.

2. **Příprava.** a) Hlavní oltář upraví se jak obyčejně: 3 plátina, fialové antependium a pod ně bílé, kříž odhalený, šest svícňů se svíčkami bílými, které se rozsvítí až přede mší svatou, kdy také dá se na stupně koberec. Tabernákul se po čas obřadů zavře; na straně epištoly na oltáři budiž otevřený missál na pultu.

U oltáře na straně evangelia (viz obraz níže 3) postaví se velký dřevěný neb kovový svícen a na ten umístí se paškál, vedle druhý svícen pro triangl. Na rohu prvního stupně (2) vysoký bíle pokrytý pult pro missál.

b) Ostatní oltáře opatří se svým příslušenstvím, ale bez okras, antependií a koberců.

c) Na kredenci plátnem pokryté dva svícny pro *Cer.* Svíce se však rozsvítí až před svěcením křestní vody. Ke mši sv. budiž čeho jindy třeba, ke ke Gloria zvonky. U kredence tři fialové polštáře, které se položí na stupně oltáře k položení hlav po svěcení křestní vody.

d) Na sedadlech po straně epištoly budiž fialový ornát a manipul pro kněze, manipul a štola fialová pro jáhna (později 4), fialový manipul pro podjáhna.

e) V sakristii připraví se k obřadům roucha fialová: pluvíál, štola pro kněze, pro jáhna štola, prázdná kadidelnice a ložka s kadidlem, přenosná kroupenka se svěcenou vodou, na táčku pět kadidlových zrn, průvodový kříž, pět ministrantů. (*Cer.* ponesou svíce až ku svěcení křestní vody a ke mši sv.) Ke mši sv. připraví se roucha bílá, čtyři ministranti a ostatní jak obyčejně.

f) Křtitelnice, která se již ve čtvrtek vyprázdnila a vyčistila, naplní se čerstvou studničnou vodou a ozdobí se květinami. Vodou nově posvěcenou, nežli se do ní přimíchaly svaté oleje, mají se naplniti kroupenky u dveří. Proto má býti vody dostatečné množství. Ushovaná křestní voda pro případ křtu vleje se po posvěcení nové do sakraria.

g) U křtitelnice budiž malý prostřenný stolek (možno toho použití, který byl u svěcení ohně) a na něm nádoby s čerstvými svatými oleji křtěnců *O* a křížmo *C*, malé dvě lžičky, bavlna k otření lžiček; kropáč a prázdná kroupenka, umyvadlo a ručník pro

kněze. Vedle budiž vysoký pult a na něm missál. Ná-
doba k nabírání vody.

h) Věčná lampa se doleje čerstvým olejem,
ale nerozsvěcuje se. Všecka světla, vyjma v božím
hrobě a před velebnou svátostí jsou zhasnuta; na-
svěcují se teprve z nového ohně.

ch) Před hlavním vchodem do chrámu bu-
diž ku svěcení ohně připraven stolec bíle prostřený,
na něm jedna bílá dalmatika, štolu a manipul pro
jáhna. Ruční lucerna s malou svící ku přenesení
světla do kostela. Pult s missálem. Tyč s trianglem =
trojramenná svíce. Tyč možno květinami okrášlit. Ve-
dle budiž hranička dříví, nástroje k vykřesání ohně
z kamene, kleště na řezané uhlí.

Pozn. Kadidlová zrna upraví se z hrubých kusů kadidla
a upevnění děje se pomocí vosku. Paškál, který v minulém
roce nebyl vypotřebován, může být doplněn a znova svěcen.

Obřady na Bílou sobotu.

3. *Svěcení nového ohně.* V sakristii oblékají
kněz i assistenti fialová roucha (pluviál) bez manipulů,
birety. Průvod k hraničce kostelem: *K.* s rukama se-
piatýma, kříž (bez *Cer.*), zpěváci, *M₁*. s kropenkou
svěcené vody a *Th.* s kadidelnicí bez uhlí a ložkou,
pak *M₂*. s kadidlovými zrny na táčku a *M₃*, který
ponese lucernu se světlem, pak duchovní. Před křížem
hlavního oltáře pokleknou všickni vyjma kněze a kří-
žonoše.

U ohně postaví se kříž proti knězi, *Th.* a *M₂*.
po jeho pravici, *M₁*. a *M₃*. po levici. Není-li pultu,
bude *M₃*. držeti před knězem knihu. *K.* vykřesá z ka-
mene oheň a zapálí hraničku. Kněz, odloživ biret,
modlí se tři orace nad ohněm, pak jednu nad zrny,
která *M₁*, před kněze předstoupiv, povýšeně drží. Po
této modlitbě dá *Th.* (neb *K.*) několik uhlíků z hra-
ničky pomocí kleští do kadidelnice, přistupuje hned
ke knězi a dává nasypati kadidla. *M₁*. podá knězi
kropáč, a když oheň i zrna pokropil, podá *Th.* ka-

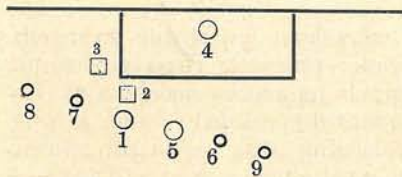
didelnici k okouření jich. *M₃*. (neb *K.*) nasvítí svíci
z ohně nového, vloží ji do lucerny a opatruje před
zhasnutím. V ohni hraničky spaluje se také opotře-
bovaná bavlna a popel se vsype do sakraria.

4. *Průvod k oltáři a rozsvěcování trianglu.*
Jáhna obléká u stolku (vedle ohně) bílou štolu, ma-
nipul a dalmatiku. *Th.* dá vložiti kadidla a průvod
do chrámu se uspořádá takto: první *Th.* mávaje ka-
didelnici, pak kříž, pak *M₂*. se zrny a *M₁*. s kropenkou,
pak jáhna s trianglem, jemu po levici *M₃*. s lucernou,
pak kněz s pokrytou hlavou.

Pozn. Kdyby nebylo jáhna, obléká bílou štolu a dalmatiku
kněz a zpívá a vykonává vše, co v následujícím jáhna zpívá
a dělá.

Průvod se zastaví u vchodu kostela. *M₃*. otevře
lucernu a dá nasvítiti jáhnovi první rameno trianglu,
který pokleká a zpívá: *Lumen Christi* (Světlo Kri-
stovo). S jáhnem pokleknají ostatní (vyjma křížonoše)
a odpovídá se: *Deo gracias* (Bohu díky). Totéž se
opakuje uprostřed kostela a před oltářem hlavním.
K. zatím uhasil venku hraničku, stolec přenesl ku
křtitelnici (není-li tam již jiný připraven) a naň umi-
stí co výše (2 g) uvedeno. Fialovou štolu jáhnovu
připraví na sedadla, missál umístí tam, kde ho třeba,
buď na roh epištoly, nebo na pult pro jáhna.

5. *Svěcení paškálu.* Když průvod přišel až ku
hlavnímu oltáři a třetí rameno svíce se nasvítilo, od-
loží *M₃*. lucernu, svíci zhasí a pak
prijme od jáhna trian-
gl a drží jej po
čas následujícího
zpěvu. *M₁*. odloží
svěcenou vodu. Já-
hna (1) postaví se
u pultu (2) tváří ke
knězi, který stojí

u oltáře na straně epištoly jako při evangeliu (4). Ostatní postaví se dle tohoto plánu, tvořice s jáhnem řadu: kříž 5, *Th.* 6, *M₃*, s trianglem 7, *M₂*, se zrna 8, *M₁*, 9. Když jáhen zaujal své místo 1, přistoupí *Th.* a podává mu, aniž by dal znovu kadidla nasypati, kadidelnici, kterou okouří se kniha. *Th.* odnese kadidelnici do sakristie a jáhen začne zpívatí přeradostný chvalozpěv velikonoční Exultet = Plesejž již, andělský sbore nebeský, jímž vybízí církev anděly i věřící k radosti nad dokonáným dílem spásy.

Po první přestávce kráčí jáhen a *M₂*, se zrna k paškálu (3), *M₁*, donese rozsvícenou svíci, *K.* paškál nakloní a jáhen zasazuje do něho kadidlová zrna, poněkud je nad svíci rozehřívá. *M₂*, odloží tácek, *M₁*, podrží zhasnutou svíci. Vrátil se na svá místa.

Po druhé přestávce podá *M₃*, triangl jáhnovi, který z něho nasvítí paškál.

Po třetí přestávce podá *M₁*, jáhnovi malou svíci, který z paškálu pomocí *K.* nasvítí věčnou lampu a nejbližší lampy. Vzdálenější lampy nasvítí *K.* sám.

Na konci zpěvu Exultet uzavře jáhen knihu, triangl umístí se na velký svícen vedle paškálu na straně evangelia, pult (bez pokryvky) s missálem postaví se před oltář více ke straně epištoly, ministranti odloží věci na svá místa.

Triangl smí hořeti jen do zakončení dopoledních obřadů. Pak se odstraní a více se ho neužívá. Možno však téhož trianglu použití o budoucí Bílé sobotě.

Paškál zůstane na svícnu po straně evangelia rozsvícen do konce obřadů. Pak ještě rozsvěcuje se při hlavní mši sv. a nešporách na všechny neděle a svátky zasvěcené až do svátku nanebevstoupení Páně, kdy se po mši sv. odstraní. Posledně užije se ho při svěcení křestní vody v sobotu svatodušní. Nerozsvěcuje se však při mši sv. v barvě fialové (o dnech proseb-

ních) a černé, ani při požehnání s velebnou svátostí; při průvodech se nenosí.

6. *Čtení dvanácte prorocvi.* Po Exultet sestoupí kněz s assistenty k sedadlům. Kněz odloží pluvíal a vezme fialový manipul, štolu a ornát, jáhen odloží dalmatiku a obleče fialovou štolu a manipul, podjáhen přijme fialový manipul. Při tom pomáhá *K.*, *Th.* a *M.* Druzí dva ministranti zaujali místo u kredence. Kněz s assistenty přistoupí k oltáři a následuje čtení dvanácte částí z Písma sv. Starého zákona. Po každém čtení při slovech Flektámus génua se pokleká, při Leváte se povstane. *M.* a *Th.* stojí na svých obyčejných místech. *K.* odnese ze sedadel bílé roucho do sakristie, fialový pluvíal zde ponechá.

7. *Svěcení křestní vody.* Po dvanácte lekcí sestoupí kněz s assistenty opět k sedadlům, odloží ornát a manipuly, kněz obleče pluvíal fialový. *Cer.* rozsvítí svíce na kredenci. *K.* odnese pult ku křtitelnici, není-li tam jiného. *M.* nese missál. Sestaví se průvod: První jde *Th.* s rozsvíceným paškálem v obou rukou, pak kříž a *Cer.*, zpěváci, assistenti, kněz. Na půl cestě ke křtitelnici se průvod zastaví a počká, až kněz jedinou orací se pomodlí, při čemž *K.* neb *M.* knihu jemu drží. U křtitelnice postaví se *Th.* s paškálem po pravici jáhna, křížonoš s *Cer.* proti knězi za křtitelnici, ostatní kolem křtitelnice dle prostornosti místa.

Kněz prozpěvuje dlouhou modlitbu na způsob preface, již vzdává Bohu díky za ustanovení svátosti křtu a prosí Jej. aby tuto vodu požehnati ráčil. Při tom činí ve vodě znamení kříže, dotýká se jí rukou, rozlévá ji ke čtyřem stranám světa. Po každém dotknutí se vody podá *M.* neb *K.* ručnik na osušení ruky. Když byl i třikrát na vodu dechl, podá jemu *Th.* paškál, který kněz do vody třikrát ponoří. *Th.* osuší ručnickem paškál. Po skončení preface podá *M.* jáhnovi kropáč, kněz pokropí sebe a kolem stojící, jáhen pak neb jiný duchovní (v rochetě a fialové štole) kropí

ostatní věřící. *M.* jej doprovází s přenosnou kropenkou, do které se nově vody nabralo. *K.* naplní i kropenky u dveří chrámových.

Kněz ještě přimíchá vodě lžičkami svatých olejů, nejprv *O* pak *C.*, na konec současně *O* i *C.* K otření lžiček podá se bavlna, k otření rukou bavlna, umyvadlo a ručník. Voda z umyvadla vleje se do sakraria.

Nyní udělován bývá křest svatý a průvod by se ubíral s křížem v čele do předsíně chrámové, kde křtěnec čeká. Po dokončeném obřadu uzamkne *K.* křtitelnici. Průvod se navrátí k hlavnímu oltáři.

8. *Litanie.* Mezi svěcením vody položil *K.* na stupně oltáře 3 fialové polštáře. Vrátivše se od křtitelnice k oltáři, pokleknou před křížem, *Th.* umístí paškál na svícen, průvodový kříž se odloží na své místo, *K.* sejme s kněze pluvíál, *Cer.* postaví se u kredence, svíce odloží. Kněz s assistenty vrhají se celým tělem na zem, *M., Th., Cer.* pokleknou na svých místech, *K.* odnese pluvíál do sakristie. Zpívají se litanie. Při slovech: *Pekatores* všickni povstanou a odeberou se do sakristie obléci roucha bílá ke mši sv.

9. *Mše sv.* jest dovolena jen jedna a to buď zpívaná aneb slavná. *K.* odstraní fialové polštáře ze stupňů, dá koberec, bílé antependium, tabulky kanon. na oltář, konvičky, zvonky. Ke slavné mši sv. budiž připravena kadidelnice s uhlím a *Th.* ji přinese jak obyčejně při slavné mši sv. a pak ještě po přijímání, když kněz zapěl: *Vespere autem sabbati.* Po slovech *Magnífikat* dá pak nasypati kadidla a okuřuje se oltář jako při nešporách.

Při *Gloria* se slavnostně vyzvání a pak zase užívání zvonů dovoleno. Na věžích filiálních kostelů nesmí se dříve zvoniti nežli na farních kostelích.

Při evangeliu zpívaném od jáhna, nedrží *Cer.* svíci, ale stojí vedle podjáhna s rukama sepiatýma. *Kredo* se nezpívá, *Pax* se nedává, přijímání věřících dělo by se až po přenesení ciboria na hlavní oltář.

Až do Bílé neděle po lte, *missa est* odpovídá ministrant: *Deo gracias alleluja, alleluja.* Po mši sv. odstraní se triangl.

10. *Přenesení ciboria* s vel. svátostí na hlavní oltář. Ku konci mše sv. rozsvítí *K.* svíce na vedlejším oltáři, kde ciborium jest ukryto, připraví zde klíček od svatostánku. Kněz v sakristii obléká rochetu a bílou štolu, jest provázen dvěma *Cer.* se svícemi, kteří před ním krácejí, a *K.*, který velum vkládá a sejímá a za knězem jde. Kadidla netřeba. Věčná lampa stále má svítiti.

11. *Význam obřadů na Bílou sobotu,* O heň svěcený, z kamene vykřesaný, jest obrazem Krista, který z hrobu, ze skály vytesaného, slavně vstal.

Triangl značí nejsv. Trojici boží. Postupné rozsvěcování jeho znamená, kterak lidé znenáhla ku poznání Boha trojjediného dospěli. Triangl se z nového světla rozsvěcuje na znamení, že to byl Pán Ježíš, který nás o Trojici boží poučil, začez jemu slovem *Deo gracias* děkujeme a pokleknutím Trojici boží se klaníme.

Paškál představuje Pána Ježíše vzkříšeného, který na svém těle oslaveném ponechal si pět ran, jež znázorněny pěti zrny do paškálu vtisknutými.

Jáhna zpívající *Exultet* značí anděla zvěstujícího nábožným ženám z mrtvýchvstání Kristovo, proto jest bíle oděn. Paškál rozsvěcuje se z trianglu na význam, že Syn boží od Otce vyšel; z paškálu pak věčné světlo, že Kristus, když vstal z mrtvých, věčně žije.

Dvanáctero proroctví se čte na význam, že na Kristu se všecka písma naplnila; také jsou předobrazem křtu sv., který se na Bílou sobotu uděloval k upomínce, že noví křesťané s Kristem vzkříšeným k novému životu povstati mají. Svěcenou křestní vodou kropí se i přítomní, aby se jim připomenula nevinnost, kterou křtem svatým dosáhli, a slib, který při tom

učinili. Litaniemi prosíme, aby Bůh pokřtěným udělil milosti na přímluvu všech svatých.

Mše sv. slavnostní v barvě bílé jest výrazem radosti nad vzkříšením Páně.

§ 56. Slavnost vzkříšení.

1. Před večerem Bílé soboty slaví se ještě jednou památka z mrtvých vstání Páně slavností vzkříšení. K této slavnosti i k hodů božím vyzdobí se hlavní i vedlejší oltáře a celý kostel způsobem nejslavnějším v barvách bílých. Na hlavní oltář se však tabulky kanonické a pult (polštáře) pod missál dají až po vzkříšení. Na vhodné místo postaví se na oltáři soška vzkříšeného Vykupitele s korouhví v ruce, jakožto vítěze nad smrtí. Soška ta v průvodech se *nenosí*, a zůstane zde až do svátku nanebevstoupení Páně. Oltář budiž opatřen četnými skvostnými svícny.

2. V sakristii připraví se pluviál, dalmatiky, štoly bílé; pro duchovní, kteří neassistují, rochety a svíce. Kříž průvodový, svíce k němu, dvě kadidelnice a ložka, dvě nebo čtyři lucerny na tyčích, dva zvonky, několik agend, k obsluze 7 ministrantů, pak ještě kolik třeba k nesení luceren, fakulí, korouhviček, všickni v komžích. Čtyři dospělí k nesení baldachýnu.

3. U božího hrobu budiž baldachýn, velum bílé skvostné, třeba-li stupínky.

4. Obřady. K božím hrobu přistoupí s kněžími dva *Th.* s kadidelnicemi, *K.* a dva *M.* se zvonky. Ostatní seřadí se na příhodném místě k průvodu. U božího hrobu modlí se neb zpívají kněží se zpěváky z agendy žalm 56. a příslušnou modlitbu. Po té přistupují oba *Th.* a dají knězi vložiti kadidla. Kněz jednou kadidelnicí velebnou svátost okuřuje, přijímá velum, běře monstranci a obrácen k lidu zpívá: Vstalť jest této chvíle ctný Vykupitel. Po té začne průvod buď jen po kostele, nebo mimo kostel,

o čemž platí pravidla v § 26, 7. 8. 10. atd. *K.* zhasí světla v božím hrobě, agendy přenesé k hlavnímu oltáři, bílý závoj s monstrance uschová v sakristii, a když se průvod již vrací, rozsvítí svíce na hlavním oltáři. Jest slavné díkůčinění (*Te Deum*), při kterémž se stojí, pak požehnáním se slavnost ukončí.

§ 57. Hod boží velikonoční a doba povelikonoční.

1. Hod boží velikoční jest největší svátek celého roku, jest památka veliké noci, kdy Kristus vstal z mrtvých. Nad tím plesá a raduje se církev, neboť vzkříšení Kristovo jest zárukou i pravdivosti jeho učení i našeho z mrtvých vstání. Pokyny o úpravě oltáře podány v § 56.

Na hod boží žehnává se beránek, jakožto předobraz Krista Pána, chléb (bochničky) a víno, jež připomínají poslední večeři Páně, vejce, které jsou vhodným obrazem vzkříšení. Tyto věci kladou se buď na stupně oltáře nebo na zvláštní stůl u oltáře. Kněz obléká rochetu a štolu barvy dne, modlí se z agendy a kropí věci svčenou vodou.

2. K době po velikonoci náleží šest neděl; první neděle sluje **Bílá** neb provodní, protože ti, kteří byli na Bílou sobotu pokřtěni a v bílé roucho oblečení, dnes v průvodu opět v bílém šatě do chrámu šli a zde, obnovivše křestní slib, je skládali. Chodívají dítky k prvnímu sv. přijímání. (Viz § 29, 6.) Nedělí Bílou končí zakázaná doba pro svatební veselí.

3. Třetí neděle jest zasvěcena památce *ochrany sv. Josefa*. Budiž jeho oltář neb obraz ozdoben.

4. **Dni prosebné nebo křížové.** V pondělí, úterý a ve středu po páté neděli konají se prosebné průvody na vyprošení úrody a za odvrácení všeho zla. K nim druží se ještě čtvrtý prosební průvod v den sv. Marka (25. dubna). Při těchto kajicných prů-

vodech zpívají se litanie ke všem svatým, neboť v nich jsou všechny naše potřeby a prosby obsaženy. Trvá-li průvod déle, mohou se litanie opakovati, nebo žalmy a písně prosebné zpívati.

Připraví se roucha fialová, pacifikál, průvodový kříž a svíce, přenosná kropenka se svččenou vodou, agenda, korouhvičky. Paškál ani soška vzkříšeného Krista se *nenosí*.

Průvod vychází od hlavního oltáře, kde kněz začne litanie kleče. Při prosbě: Svatá Maria se vykročí. Prosba: abys úrodu zemskou dáti a zachovati ráčil, opakuje se třikrát. Pokračuje se až ke slovům: Beránku boží. Cestou zastaví se průvod buď u čtyř křížů neb kaplí a není-li jich, postaví se na místě příhodném klekátko a před ním podrží se průvodový kříž. Při každé zastávce jest evangelium, modlitby za úrodu, požehnání a pokropení osení vodou svččenou. Při návratu do kostela dokončí se litanie od Beránku boží počínajíc. S průvodem spojena bývá jedna mše sv., která se slouží v barvě fialové a nemá Gloria ani Kredo. Ostatní předpisy, čelící k průvodům, vyloženy jsou v § 26. Ve čtvrtek následující jest

5. Svátek nanebevstoupení Páně. Slavnost prvního řádu. Paškál hoří při velké mši sv. přes evangelium. Když se přezpívalo evangelium, které obsahuje slova „vzat jest do nebe“, zhasí se paškál na znamení, že Ježíš vstoupil na nebesa a světu neviditelným se stal. Proto se také po mši sv. paškál i soška vzkříšeného Vykupitele odstraní. Paškálu ještě se použije v sobotu svatodušní. Oktávem této slavnosti končí druhá doba roku církevního.

6. Do období velikonočního připadá svátek sv. **Jana Nepomuckého** (16. května). Přední tento patron země České a slavný mučedník tajemství zpovědního má svátek zasvěcený jen v Čechách. Budiž oltář slavně vyzdoben v barvě červené.

7. Měsíc květen, jakožto nejkrásnější, zasvěcen jest Panně Marii *pobožnosti májovou*. K večeru každého dne, nebo několikrát v týdnu konají se modlitby, zpěvy, kázání před obrazem neb sochou Panny Marie. Budiž oltář i obraz Panny Marie vyzdoben v barvách bílých, pokud možno živým kvítím, svícemi a lampami.

C. Doba svatodušní.

Třetí doba církevního roku slove doba svatodušní podle hlavního svátku doby té, památky seslání Ducha svatého či hoďu božího svatodušního. Doba tato trvá až do soboty před první nedělí adventní a jest nejdelší, protože se v ní představuje ustavičné, až do skonání světa trvající působení Ducha sv. v církvi ku posvěcení a spasení člověka.

§ 58. Vigilie svatodušní.

1. Na sobotu svatodušní udílel se křest sv. těm, kteří o velikonočních pokřtěni býti nemohli. Bývalo jich méně. Na památku toho světlí se opět křestní voda jako na Bílou sobotu, ale prorockých čtení říká se jen šest.

2. **Příprava.** a) Hlavní oltář se přiměřeně ozdobí. K svččení vody bude antependium fialové, ke mši sv. červené, které se připraví pod ant. fialové. Svíce rozsvítí se až ke mši sv. Na místě, kde zpívá podjáhén epištolu, připraví se pult ku zpěvu prorockých čtení, na roh epištolu missál. Kanonické tabulky až ke mši sv.

b) Na kredenci vše, čeho třeba ke mši sv. a dva svícny se svícemi pro Čer. Vedle na svícnu připraví se zhasnutý paškál, průvodový kříž, polštář pro kněze a assistenty ku položení hlavy.

c) Na sedadlech budiž fialový pluvíál ku svěcení vody křestní.

d) V sakristii k lekcím roucha fialová: ornát, štola, manipuly, pro assistenty příslušné roucho bez dalmatik; 5 ministrantů. Ke mši sv. barva červená.

e) Křtitelnice se upraví dle § 55, f. g.

2. **Obřady. Čtení šesti prorockých částí** (lekci). Východ ze sakristie obyčejný, Cer. beze svíci. Všickni zaujmou svá místa, křížonoš mezi Cer. u kredence. Při východu ze sakristie se nezvoní, po lekcích neodpovídá se Deo grácias, ani neřká se Flektámus génua. Ku konci šesté lekce rozsvítí Cer. neb K. paškál a obě svíce na kredenci. Po šesté oraci odkládá kněz za pomoci K. ornát a manipul, assistenti manipuly. Kněz obléká fialový ornát.

3. **Svěcení křestní vody** vykoná se jako na Bílou sobotu § 55, 7. K. odnese fialový ornát a manipuly a připraví polštáře na stupně oltáře.

4. **Litanie** jako v § 55, 8. Paškál odnáší se hned do sakristie.

5. **Mše sv.** Rozsvítí se svíce, odstraní se fialové antependium a červené se ponechá. Při Gloria zvoní se zvony a zvonky kostelními po nějakou chvíli. Při slavné mši sv. nadrží Cer. při evangelium svíce, ale stojí bez nich po straně podjáhna.

§ 59. Hod boží svatodušní a Trojice boží.

1. **Hod boží svatodušní** jest památkou sesláni Ducha sv. na apoštoly a církve. Protože se událost tato stala o židovských svátcích letnic, vešlo i u křesťanů v obyčej nazývat svátky tyto letnice. Jest to slavnost prvního řádu. Oltář se skvostně vyzdobí v barvách červených, pokud možno i čerstvými květinami a zeleným větrovím z lip a bříz. Červená barva jest po celou oktávu. Upomíná na ohnivé ja-

zyky, v jichž podobě Duch sv. na apoštoly sestoupil. Po epištole při slovech kněze Veni s. Spiritus (Příjď, Duše svatý) ministranti zároveň s knězem poklekají.

2. **Svátek nejsvětější Trojice** jest první neděle po sv. Duchu. Opakujeme si takřka vše dobré, co oslavovali jsme dosud ve třech dobách roku církevního a děkujeme za lásku Boha Otce, Syna i Ducha sv., zvláště pak i za to, že jsme byli ve jménu nejsv. Trojice pokřtěni. Svátek tento jest prost vší nádhery a okázalosti. Tím má býti naznačena nevyzpytatelná hlubokost tajemství nejsv. Trojice. Touto nedělí končí ustanovený čas pro vykonání velikonoční zpovědi a sv. přijímání.

§ 60. Svátek Božího Těla.

1. Ve čtvrtek po svátku Trojice boží koná se památka ustanovení nejsvětější svátosti a oslavuje se přítomnost Ježíše Krista pod způsobou chleba a vína svátkem Božího Těla. Na Zelený čtvrtek musila církev radost z ustanovení velebné svátosti pro smutek z umučení Páně potlačiti. Proto dnes koná se ta památka s tím větší slávou a radostí, neboť i jarní příroda k její oslavě pomáhá.

2. Slavnost Božího Těla jest z nejpřednějších a vyžaduje výzdoby kostela i oltářů nejpečlivější. K této použije se čerstvých květin, stromků, listoví. Půda chrámu posype se kvítím a listy. I korouhvičky, baldachýn, kříž průvodový má zdobiti kvítí.

a) Hlavní oltář má bílé antependium, koberec. Relikviáře odstraněny. Nejméně 12 (v chudých kostelích nejméně 6) svícňů se svíciemi věnečky ozdobenými.

b) Na kredenci jest vše, čeho vyžaduje slavná mše sv. Na kalichu dvě velké hostie. Monstrance budiž ozdobena věncem, připraven buď bílý závoj a korporál. Průvodový kříž, baldachýn.

c) V sakristii připraví se nejlepší bílá roucha ke mši sv., k průvodu pluvíál. Duchovní, kteří ne-assistují, oblékají k průvodu rochetu, dalmatiku, pluvíál, ornáty, ale beze štol a manipulů. Jediný jáhen assistující má při průvodu štolu. Pro všechny připraví se věnečky a svíce. Dále připraví se k průvodu dvě kadidelnice, zásoba uhlí a kadidla, dvě nebo čtyři lucerny na tyčích, dva zvonky, fakule, knihu processionale. Vedle dvou *Cer.*, dvou *Th.* a *M.* budiž dostatečný počet ministrantů k nesení luceren, fakulí, korouhví atd.

d) Ke čtyřem stranám světa buďtež pod širým nebem čtyři oltáře zbudovány a vyzdobeny kvítím, 12 svícemi. I domy, kudy se průvod ubírá, bývají ozdobeny obrazy svatých, koberci, kvítím, věnci, ratolestmi, brázkami, cesta čistá a zelení posypaná.

3. *Mše sv.* slavná neb zpívaná jak obyčejně. Při přijímání, není-li tu assistenta, přinese *K.* monstranci a bílý závoj na oltář na stranu evangelia. Před průvodem se tento závoj s monstrance sejme.

4. *Průvod ke čtyřem oltářům.* Při posledním evangeliu připraví se všickni k průvodu. Kněz po mši sv. za pomoci *K.* odloží ornát a manipul, vezme pluvíál, assistenti odloží manipuly. Oba *Th.* podají kadidelnice, do nichž kněz vloží kadidla. Velebná svátost se okuřuje, *K.* vkládá velum na kněze, tento běhe monstranci a sestoupí pod baldachýn. O průvodu zachová se pořádek vypsáný v § 26, 7. atd. První kráčí kříž s *Cer.*, pak zpěváci . . . , pak *M.*, kteří zvoní a knihu nesou, na to *Th.*, assistenti a kněz. Po vyjití průvodu zhasí *K.* svíce na oltáři a odnese kalich do sakristie, uschová závoj s monstrance a při návratu opět svíce hlavního oltáře rozsvítí.

U každého oltáře baldachýn, fakule, lampy, kříž s *Cer.* zůstanou před oltářem. Oba *Th.* s ložkou, *M.* s knihou a zvonkem přistoupí k oltáři a poklekají. Kněz, odloživ monstranci a velum, okuřuje vel. svátost.

M. podá knihu jáhnovi; zpívá se krátká píseň a po ní jáhen zpívá evangelium. K tomu vkládá se do jedné kadidelnice kadidlo, okuřuje se kniha, na konec kněz. Po evangeliu se pokleká. Kněz zpívá: Panem de celo, pak příslušnou oraci a přidá modlitby za ochranu ode všeho zlého. Na to vkládá kněz do obou kadidelnic kadidla, okuřuje vel. svátost, a přijav velum, dává požehnání. Po něm všickni povstanou a kráčeji k následujícímu oltáři, kdež zachová se též pořádek. U posledního oltáře zapěje kněz *Te Deum*, které se zakončí v chrámě a dává se ještě požehnání.

Po celou oktávu může být zpívána mše sv. před vystavenou velebnou svátostí. Zachová se § 20, 15.

5. V pátek po oktávu Božího Těla jest památka nejsv. *Srdce Páně*, které jest sídlem lásky Pána Ježíše k nám. Budiž ozdoben oltář neb socha Srdce Páně.

§ 61. Svátky do konce doby svatodušní.

1. Slavnost Božího Těla jest poslední svátek Páně v roce církevním. Jsou však v době svatodušní mnohé svátky Panny Marie a svatých, které žádných zvláštností nevykazují, žádajíce jen větší výzdoby, dle povahy každého svátku.

2. **Svátek sv. Petra a Pavla**, 29. června. Památka mučednické smrti (r. 67) obou knízat apoštolských. Slavnost prvního řádu, barva červená. Ačkoliv tato slavnost rovnou měrou k oběma apoštolům se vztahuje, přece ve mši sv. na tento den hledí se k sv. Petru, druhý den k sv. Pavlu.

3. **Sv. Cyrilla a Methoděje**, 5. července, na Moravě svátek zasvěcený. Tito apoštolové českého národa přinesli světlo víry křesťanské r. 863 na Moravu a odtud přeneseno do Čech. Vděčnost velí každému Čechu jich ctíti a svátek jejich oslaviti.

4. **Navštívení Panny Marie**, první neděle v červenci. Připomíná se ona návštěva, kterou Panna Maria

vykonala u své příbuzné Alžběty zvěstující jí, že za matku Syna božího jest zvolena. Slavnost prvního řádu, barva bílá.

5. Nanebevzetí Panny Marie, 15. srpna. Připomíná se zesnutí Panny Marie a vzetí těla jejího do nebe. Svátek prvního řádu, barva bílá. V různých krajích svěťívají se květiny, léčivé a jedlé rostliny, které si věřící v rukou drží. Jsou obrazem ctností Panny Marie

6. Andělů strážných, první neděle v září. Osvědčujeme víru, že nám dal Bůh k ochraně anděly, za tu milost děkujeme a povinnosti k andělům si připomínáme. Svátek prvního řádu, barva bílá.

7. Narození Panny Marie, 8. září. Svátek prvního řádu, barva bílá. Místy světi se semeno k podzimní setbě (dle agendy). Následující neděli koná se slavnost

8. Jména Panny Marie. Udělují se plnomocné odpustky, kdož na tento den neb jeho oktáv přijmou svátost pokání a svaté přijímání. *K.* dohlédne, má-li dosti čerstvých hostií.

9. Sv. Václava, 28. září, zasvěcený svátek v Čechách. Úmrtí den (r. 935) knížete, mučedníka a předního patrona země České. Slavnost prvního řádu. 6. červ.

10. Slavnost růžencová koná se první neděli v říjnu a celý tento měsíc dle nařízení papeže Lva XIII. jest věnován účtě Panny Marie pobožností růžencovou, aby Bůh na její přimluvu ráčil chrániti církev před úklady nepřátel. Věřící modlívají se denně ve chrámě posvátný růženec, na první neděli koná se místy slavností průvod.

11. Posvěcení chrámu Páně, třetí neděle v říjnu. Slavnost prvního řádu. Chrám se vyzdobí zelení a květinami, oltář v barvě bílé. Po celý dnešní den mají hořeti svíce na 12 místech, kde stěny chrámové od biskupa svatým křížem pomazány byly. Tato místa vyznačena jsou zřetelnými křížky a svícny.

Koná-li se výroční památka posvěcení chrámu na jiný den, tedy se i na tento den svíce rozsvěcují. *)

V pondělí po této slavnosti bývá rekviem a pobožnost v Pánu zesnulé osadníky podobně jako na den Dušiček.

12. Svátek všech svatých, 1. listopadu. Oslavují se všickni svatí v nebi a zvláště ty duše spravedlivé, které jen Bohu známé jsou, a kterým církev zvláštního svátku věnovati nemohla. Svátek prvního řádu, barva bílá.

13. Památka Dušiček, 2. listopadu, den všední. K svátku všech svatých pojí se den věnovaný vzpomínce na duše zemřelých, které trpí v očistci časné pokuty za hříchy spáchané. Kdyby 2. listopadu připadlo na neděli, koná se památka Dušiček až v pondělí, neboť jest to památka smuteční, která se nesrovnává s nedělní slavností.

V *předvečer Dušiček*, po pravidelných odpoledních službách božích, bývají hodinky za zemřelé a průvod na hřbitov.

Připraví se oltář a katafalk dle § 21, 3. 6.

K hodinkám se na oltáři (bez kan. tabulek a pultu) rozsvítí 6 svící, též svíce u katafalku. Pro kněze (i assistenty) připraví se černý pluviál (beze stoly), rocheta, černě pokryté sedadlo. Ostatním kněžím rochetu a sedadla po každé straně presbyteria stejným počtem. Kadidla se neužije. Ministranti jsou dva, kteří by v nešporách při Magnifikat svíce na kredenci rozsvítili a po stranách kněze modlitbu zpívajícího se postavili.

K průvodu na hřbitov připraví se černý pluviál, štola a dalmatiky, průvodový kříž s *Cer.*, *Th.* s kadidelnicí a lodkou, *M.* se svícenou vodou a agendou.

Průvod začíná modlitbami u katafalku. Všickni sestaví se dle § 21, 8. Po žalmu *De profundis* vkládá

*) Srovnej § 39, 25.

kněz kadidlo, kropí svčcenou vodou a okuřuje. Po modlitbách za zpěvu žalmu Miserere vyjde se v průvodu na hřbitov. V čele kříž s *Cer.*, před ním *Th.* s kadidelnicí a *M.* se svčcenou vodou a agendou, za křížem zpěváci a duchovní. Věřící modlí se bolestný růženec neb kající žalmy. Na hřbitově u hlavního kříže se průvod zastaví, zpívá se Libera, po něm vkládá kněz kadidlo, kropí svčcenou vodou, okuřuje a modlitbou zakončuje. Návrat do kostela děje se za zpěvu Miserere týmže způsobem. Před hlavním oltářem, na němž *K.* svíce rozsvítil, se průvod modlitbou k Panně Marii zakončí.

Na den Dušiček bývá slavné rekviem, modlitby u katafalku a kázání. Oltář, kredenc dle § 21, 3. 4. 5. Obřady při mši sv. a modlitbách u katafalku (absoluce) vysvětleny v § 21, 7 a 8.

Všecky tiché mše sv. jsou na Dušičky v barvě černé; ke kázání, k podávání sv. přijímání podá se štolá v barvě toho dne.

14. Vedle jmenovaných slavností připomínají se v roce církevním světcí a svčtice velikého významu a značné úcty u věřících požívající, ačkoliv zasvěceného svátku nemají. Dny těchto svčtců oslavují křesťané hojnější návštěvou kostela. Protož i kostelník jest svčtců těchto pamětliv zvláštní výzdobou oltáře, sochy neb obrazu příslušného svčtce. Vždy pak budiž co nejvkusněji ozdoben hlavní oltář v den svátku **patrona chrámového**, kterýžto den jest v té osadě slavností prvního řádu. Pakli se hlavní slavnost překládá až na nejbližší neděli, užije se při zpívané mši sv. roucha té barvy, která v den svátku předeepsána byla.

Pozn. Je-li po svatém Duchu neděli více nežli 24, vsunou se mezi 23. a 24. neděli ony, které se po zjevení Páně toho roku vynechaly.

✽

Takto prodělává kostelník službou svojí celý církevní rok. Zbožný kostelník se však stará, aby církevní rok i duchovně prožil ku posvěcení duše své. Když v Kristu duchovně se zrodil, pečuje, aby dle jeho příkladu trpělivě snášel obtíže pozemského života, nalézaje největší útěchu a radost v horlivém a svědomitém konání svých povinností. Tak s pomocí milosti Ducha svatého a za příkladem svatých pracuje na spáse duše své až do dne, kdy přiblíží se konec jeho života, kdy povolá jej Pán, aby mu dal odměnu dle toho, jak věrně jemu sloužil v životě, jak věrně ve službě kostelní. A tato odměna bude tím hojnější, čím méně byla horlivá služba kostelní od lidí na světě ceněna a odměňována. Zbožný kostelník za věrnou službu očekává, že i k němu promluví Soudce na věčnosti: „Služebníče dobrý a věrný, že jsi nad málem byl věrný, nad mnohem tebe ustanovím: vejdiž v radost Pána svého“. (Mat. 25, 21.)

Oprava. Na str. 61. ř. 5. zdola čti: § 23, 4.

OBSAH.

Úvod	Strana	3
------	--------	---

Oddíl první.

O bohoslužebných místech a věcech.

1. O chrámu	7
2. Oltář	9
3. Svatostánek	12
4. Sakrarium	13
5. Kredenc a sedadla	13
6. Bohoslužebné roucho	13
7. Barva roucha bohoslužebného	16
8. Prádlo posvátné	17
9. Nádoby bohoslužebné	20
10. Knihy bohoslužebné	22
11. Světlo bohoslužebné	23
12. Voda posvátná	25
13. Bohoslužebný chléb a víno	26

Oddíl druhý.

O službách božích.

14. Obecná pravidla	29
15. Thurifer	32
16. Ceroferáři a křížonoš	33

A. Mše svatá.

17. O mši svaté vůbec	34
18. Tichá mše svatá	39
19. Zpívaná mše svatá	52
20. Slavná mše svatá	54
21. Zádušní mše svatá	62
22. Pontifikální mše svatá	66

B. Společné pobožnosti.

23. Vystavování nejsvětější svátosti	69
24. Odpolední služby boží	73
25. Nešpory	74
26. Církevní průvody, procesí	77

C. O svátostech.

27. O křtu svatém	81
28. O svátosti biřmování. Uvitání biskupa	84
29. Přijímání nejsvětější svátosti	88
30. Svátost pokání	89
31. Svátost posledního pomazání	90
32. Svátost stavu manželského	93

D. O svátostinách.

33. Obrády při svátostinách vůbec	96
34. Žehnání matky (úvod)	97
35. Pohřeb dospělého křesťana	98
36. Pohřeb kněze	100
37. Pohřeb dítěte nedospělých	101
38. Svěcení vody a pokropení věřících (Asperges)	102
39. Svěcení chrámu	103
40. Svěcení hřbitova	109
41. Svěcení zvonu	110
42. Instalace	110

Oddíl třetí.

O církevním roce.

§ 43. Co jest církevní rok a jeho rozdělení	112
---	-----

A. Doba vánoční.

44. Advent	113
45. Hod boží vánoční a oktáv	114
46. Zjevení Páně nebo Tří králů	116
47. Očišťování Panny Marie nebo hromnic	117

B. Doba velikonoční.

48. Doba přípravy na hod boží velikonoční	119
49. Popeleční středa	120
50. Neděle družebná a smrtelná; svátky v březnu	122

	Strana
51. Neděle květná	193
52. Temné jitřní hodinky	127
53. Zelený čtvrtek	129
54. Velký pátek	135
55. Bílá sobota	142
56. Slavnost vzkříšení	150
57. Hod boží velikonoční a doba povelikonoční	151

C. Doba svatodušní.

58. Vigilie svatodušní	153
59. Hod boží svatodušní a Trojice boží	154
60. Svátek Božího Těla	155
61. Svátky do konce doby svatodušní	157